کوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بڵاوی دەکاتەوە

www.kurdistanmedia.com

ژمارە ٨٩٨ | یەکشەممە، ١٥ی پووشپەڕی ١٤٠٤ _ ٦ی جولای ٢٠٢٥

دابینکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فێدراڵدا

مستەفا مەولوودی:

ڕێژیم بۆ کەڵەوەکێشیی جارانی کارتێکی ئەوتۆی پێ نەماوە

– ئیسرائیل پێی ناخۆش نەبوو خەڵکی ئێران ڕاپەڕن و ئەو نیزامە سیاسییە دیکتاتۆرییە بڕووخێنن.

– ئێستاش حاکمییەتی سیاسیی ئێران هەڕەشە و مەترسییە بۆ سەر ئیسرائیل، بۆیە لەنەزەر منەوە ئەگەر حکوومەتی ئێران ڕۆژێک مەجالی بۆ بڕەخسێ قەتعەن لە ئیسرائیل خۆش نابێ، کەواتە کێشەکان نەبڕاونەتەوە.

– لە دوای ٧ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٣ـوە کۆمەڵگەی جیهانی دەیهەوێ ئێران کۆنترۆڵ و توانا سەربازی و قەیرانخوڵقێنییەکانی سنووردار بکرێ. ئێستا ئیدی هەموو دنیا دەزانێ هۆکاری شەڕ و نائارامی و ناسەقامگیرییەکان لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست حکوومەتی کۆماری ئیسلامییە و نەمانی ئەو ڕێژیمە چارەسەری ڕیشەیی بنەبڕکردنی کێشە و قەیرانەکانە. (ل ٢)

هیچ شتێک ڕێژیم لە ڕووخان ڕزگار ناکات

تەنانەت ئاشتیی داسەپاویش!

◆ سەر وتار

تۆڵەی ئاشبەتاڵ

عەلی بداغی

فڕکردنی جامە ژەهرەکان بۆ ڕێبەرانی کۆماری ئیسلامی لە مێژووی ئەم ڕێژیمەدا شتێکی ئاساییە و زۆر بیندراوە، بەڵام دوایە تۆڵەیان لە خەڵکی ئێران پێ کراوەتەوە. کۆماری ئیسلامی ٨ ساڵ لە دەهۆڵی شەڕ لەگەڵ عێراقی ڕاکێشا و جیا لەماڵوێرانی و کاولبوونی وڵات بە میلیۆن کەسی بە کوشت دا و نقوستانی کردن، بەڵام کاتێک دواجار و بە ناچار بەچۆک داهات و ملی بۆ ئاگربەس ڕاکێشا، پێش هەموو شتێک تۆڵەی لە نەیارانی سیاسی و ئازادیخوازانی وڵات کردەوە. کۆمەڵکوژیی زیندانییانی سیاسی تەنیا بەشێکی ئەو تۆڵەیە بوو، و درێژکراوەی ئەم تۆڵەیە دەکرێ لە توێ توێی ئەو ژیان و دۆخە پڕ نەگبەتی و نەهامەتییەدا ببینین کە لە ماوەی چل ساڵی دوای تێکشکانی لەو شەڕەدا بەسەر خەڵکی ئێرانی سەپاندوە.

مێژوو دووپات دەبێتەوە. ئەمجارەیان ڕێژیم سەرەڕای هەموو هەڕوگیڤەکانی نەک ٨ ساڵ، بەڵکوو تەنیا ١٢ ڕۆژ بەرگەی هێرشەکانی ئیسرائیلی گرت و خامنەیی بە ملڕاکێشان بە ئاگربەس جامی ژارەکەی فڕ کرد، بەڵام لە یەکەم ساتەکانی دوای ئەم بەچۆکداهاتنە ڕێژیم کەوتە تۆڵەیەکی سەخت و خوێناوی لە خەڵک. ئەم شەڕە ١٢ ڕۆژەیە تێچووی زۆری بۆ ڕێژیم هەبوو. ڕێژیمی ئایدۆلۆژیی کۆماری ئیسلامی کە خۆی بە جەمسەری بەناو خۆڕاگری لە بەردەم دنیای ڕۆژئاوا پێناسە دەکرد، ئەوەی بۆی مایەوە شتێک جگە لە ڕیسوابوون و تێکشکانی نیزامیی قورس و تێداچوونی بە تریلیۆن دۆلار سەروەت و سامانی وڵات و تەریککەوتنەوەی زیاتر لە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی نەبوو. خامنەییش کە خۆی بە ڕێبەری مەعنەویی جیهانی ئیسلام و میراتگری کولتووری حوسێنی و عاشوورایی دەزانی، بۆ ماوەی مانگێک کەس بە سۆراغی نەزانی و ڕوون نەبوو لەکوێ خۆی شاردۆتەوە. جا با سووکایەتییەکانی ترامپ بە خامنەیی و جێگەوپێگەکەشی لەولا بوەستێ کە ئێستا ئیدی کاربەدەستانی ڕێژیم دەستەوداوێنی پاپای واتیکان بوون بەشکم ئەو تکایەکیان بۆ بکا و ترامپ بوەستێنێ!

١٠ ڕۆژ دوای ڕاگیرانی کاتیی شەڕ ئەوەی سەربازەکانی و نیزامە سیاسییە شکستخواردووەکەی لە بەرەی شەڕی دەرەکی لەدژی خەڵکی وڵات دەیکەن ئاماژە بە تۆڵەسەندنەوەیەکی سیستماتیکە ......

درێژە بۆ لاپەڕەی ٢

ڕێژیمی دۆڕاو و چارەنووسی میلیۆنان کەسی بەبارمتەگیراو

کۆماری ئیسلامیی ئێران وەک حاکمییەتی سیاسی لە ماوەی ٤٧ ساڵ دەسەڵاتی کارەساتباری خۆیدا هەرچی بەڵا و نەهامەتییە بۆ گەلانی ئێرانی بەدیاری هێناوە. ئەم ڕێژیمە سەرکوتگەرە کە هەتا ئێستا دەیان هەزار کەس لە خەڵکی جیابیر و مافخوازی وڵاتی کوشتوە، ئەو ڕێژیمەی هێشتا مانگێک لە هاتنەسەرکاری تێنەپەڕیبوو بە خوڵقاندنی کارەساتی سنەی خوێناوی شەڕی بە خەڵکی کورد و دواتر نەیارانی سیاسیی دیکەی فرۆشت، کەچی قەت شەڕ لەگەڵ ڕکەبەر و وڵاتانی نەیاری خۆی نەبردۆتەوە. کۆماری ئیسلامی کە دەیزانی نە لە نێوخۆی وڵاتدا شەرعییەتی سیاسی و خەڵکیی هەیە و نە لە کۆمەڵگەی جیهانیدا وەک نیزامێکی سیاسیی پەسند دەناسرێ، ستراتیژیی مانەوەی خۆی لەسەر سێ کۆڵەکە ڕۆ نا. دەستخستنی چەکی ئەتومی، پێشەسازیی مووشەکی و پێکهێنانی چەند سوپایەکی نیابەتی بۆ دوورخستنەوەی ئاگری شەڕ لە خۆی. بۆ ئەوەش چەند تریلیۆن دۆلار لە سەروەت و سامانی وڵاتی خەرج کرد، کەچی سەرباقی ئەوەش لەسۆنگەی سیاسەتە چەوتەکانی نە ئاسەوارێک لە هێزە نیابەتییەکانی مایەوە و نە پیشەسازیی مووشەکی و ئەتومییەکەی دادی دا. کۆماری ئیسلامیی ئێران لە دەرەوە کارتەکانی سەودا لەگەڵ کۆمەڵگەی جیهانیی لەدەست داوە و لە نێوخۆی وڵاتیش دەبێ چاوەڕوانی سەرهەڵدانی خەڵک بۆ یەکلاکردنەوەی چارەنووسی بێت، چارەنووسێک کە تەنیا نەمان و ڕووخانی ئەم ڕێژیمەیە.

وریاییدان سەبارەت بە سەرکوتی سیستماتیک لە کوردستان

ناوەندی مافی مرۆڤ بۆ ڕۆژهەڵاتی کوردستان «چاونیوز» بە نیگەرانییەکی قووڵەوە ڕایدەگەیەنێت؛ کۆماری ئیسلامی بە قۆستنەوەی بارودۆخی دوای ئاگربەستی پێکدادانەکانی ئەم دواییە، هەڵمەتێکی دڕندانە و ڕێکخراوی بۆ سەرکوتی کۆمەڵگەی مەدەنیی کوردستان دەست پێ کردوە. لە سێبەری بێدەنگیی میدیاکان و لە کەشێکی پڕ لە ترس و تۆقاندندا، شەپۆلێک لە ڕفاندن و دەستبەسەرکردنی سەرەڕۆیانە و نایاسایی، سەدان هاووڵاتی لەوانە چالاکوانانی مەدەنی و خەڵکی ئاسایی کردووەتە ئامانج و ژمارەیەکی زۆر بنەماڵەی کورد لە چارەنووسی ئازیزانیان نیگەرانن. هاوکات، پەتی لەسێدارەدان و فیشەکی کوشتن بێوچان کار دەکات. زیندانییانی سیاسیی کورد بە نهێنی و لە دوای دادگاییکردنی نادادپەروەرانە لە سێدارە دەدرێن و هاووڵاتییانی سڤیل لە شەقامەکاندا بە تەقەی ڕاستەوخۆی هێزە ئەمنییەکان دەکوژرێن. ئەوەی لە ئارادایە، تەنیا ڕووبەڕووبوونەوەیەکی ئەمنیی ساکار نییە، بەڵکوو یەکلاکردنەوەیەکی سیاسیی ئاشکرا و هەوڵێکی ئەنقەستە بۆ کپکردنی هەر دەنگێکی ناڕازی لە کوردستان

ئێمە بە ڕاشکاوی ڕایدەگەیەنین کە لەم ئاستە لە پێشێلکاریی ئاشکرا و دڕندایەتیی ڕێکخراو، بە قووڵیی نیگەرانین. داوا لە تەواوی میدیاکان، ناوەندە نێودەوڵەتییەکان و ویژدانە زیندووەکانی ئێران و سەرانسەری جیهان دەکەین، ئەم بێدەنگییە بشکێنن و ببنە دەنگی خەڵکی بێتاوانی کوردستان و، کۆماری ئیسلامی ناچار بکەن وڵامدەری ئەم سەرکوتە خوێناویانە بێت.

مەهێڵن کوردستان لە بێدەنگیدا ببێتە قوربانی.

ناوەندی مافی مرۆڤ بۆ ڕۆژهەڵاتی کوردستان (چاونیوز)

قاسملوو: دەنگی بێگەردی حیکمەت لەنێو جەنجاڵی چەکد
تەرگەوەڕ ورمێ
٣

داڵانە تاریکەکانی زەینی توتالیتەریزمی ئیسلامی
ڕۆژبین ڕۆژهەڵاتی
٤

«گۆپاڵ و گێزەر» تەسلیمبوون یان دارمان
ڕەزا دانشجوو
٦

هێژموونیی گوتاری نەتەوەیی حیزبی دێموکرات
پەیمان ئابجامە
٧

یەکیەتیی نەتەوەیی لە سایەی ناسیۆنالیزمی کورد
ڕەحیم نزهەتزادە
١٠

دریژەی سەروتار

تۆڵەی ئاشبەتاڵ

... هەتا باری قورسی ڕووخانی و هەرەسهێنانی ئیمپڕاتورییە ئایدۆلۆژییەکەیان بخەنە سەر شان و شەپیلکی خەڵکی وڵات. بۆیە هەر لەگەڵ ڕاگەیاندنی ئاگربەس، ڕەشبگیر و شەپۆلێکی نوێ لە دەسبەسەرکردنی چالاکانی سیاسی، مەدەنی، خوێندکاری، ڕاگەیەندکار، هونەرمەندانی دژبەری شەڕ و تەنانەت خەڵکی ئاسایی کە لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا ڕەخنەیان لە حکوومەت گرتبوو و نووسین و هەڵوێستەکانیان پێچەوانەی مەیلی کاربەدەستانی ڕێژیم بوو دەستی پێکرد. ڕێگە لە هەر چەشنە کۆڕ و کۆبوونەوەیەکی ئێعترازی و مانگرتن گیرا، لە ماوەی تەنیا یەک مانگدا لانیکەم ٩٨ کەس لەدار دران کە شەش کەسیان تۆمەتی سیخوڕی بۆ ئیسرائیلیان درابووە پاڵ و بەوە ژمارەی ئەو کەسانەی دەزگای قەزایی ڕێژیم لە شەش مانگی یەکەمی ساڵی زایینیدا ئێعدامی کردوون گەیشتە ٦١٢ کەس. دەزگای پڕوپاگەندەی ڕێژیم کەوتە کار بۆ ئەوەی هەر کەسێکی دژبەر و ناڕازی لە حکوومەت و سیاسەتی شەڕانخێویی ڕێژیم بە خائین بە وڵات! پیشان بدا. بەڵام ئەمە تەنیا نووکی شاخە سەهۆڵەکەیە. ئابووریی وڵات کە پێش شەڕیش لە سۆنگەی سیاسەتە دەرەکییەکانی کۆماری ئیسلامی و ناکارامەیی و گەندەڵیی حاکمییەتی سیاسی قەیرانی زۆر و جۆراوجۆر بڕستی لێ بڕابوو، دوای شەڕ ئەوەندەی دیکەش تێکڕووخاوە. ڕێژیمیش بە بردنەسەرێی نرخی دراو، بڕینی یارانەکان، گرانکردنی کەلوپەل و خواردن و پێداویستییە سەرەکییەکانی ژیانی خەڵک و دەستنەکەوتنی داودەرمان هێندەی دیکەش بارگرانیی ئەو دۆخەی خستۆتە سەر شانی خەڵک بۆ ئەوەی بەم شێوەیە قەرەبووی شکست و داماوییەکانی لە بەرەی دەرەکی و شەڕەکانی خۆیدا لە خەڵکی وڵات کردبێتەوە.

تەنیا ١٢ ڕۆژ شەڕ لەگەڵ وڵاتێک کە بە ڕووبەر ٧٠ هێندە لە ئێران بچووکترە و بەچۆک داهاتن و دەستبەردانەوە لە ماوەی کەمتر لە دوو حەوتوودا لە هەمبەر ئیسڕائیل بۆ ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی هەر شکستێکی سەربازی نیە، بەڵکوو تێکڕووخانی ئایدیا بەناو پیرۆزەکانی حکوومەتێکە ئەفسانەیەکی لەشکاننەهاتووی لە شکۆ و هێزی جیهانداگری خۆی دروست کردبوو. ئاساییە ڕێژیمێکی سیاسیی ئەوتۆ کە دەزانێ لە نێوخۆی وڵاتیشدا شەرعییەتی خەڵکی و سیاسیی نیە و بگرە خەڵکی وڵات هۆکاری هەموو نەهامەتی و قەیرانەکانی ژیانیان بۆ ئەو دەسەڵاتە دەگێڕنەوە، بیهەوێ بە سەرکوتی ئەو خەڵکە شکان و لاوازییەکانی بشارێتەوە. هەروەها بەو پاشخانەی لە خۆپێشاندانە گشتییەکانی دوای خەزەڵوەری ٩٨ و بزووتنەوەی ژینا (ژن، ژیان، ئازادی) لە ١٤٠١ و ئەو ترسەی لە تەقینەوەی گڕکانی تووڕەیی و ناڕەزایەتیی پەنگخواردووی خەڵک هەیەتی، لە ڕێگەی سەرکوت و زاڵکردنی کەشی ترس و تۆقاندنەوە پێش بە هەڵچوون و ڕاپەڕینە جەماوەرییەکان بگرێ؛ بۆوەی چەندی پێی بکرێ خۆی بگرێتەوە.

کۆماری ئیسلامیی ئێران بۆ مانەوەی لە دەسەڵاتدا و بۆ پاشەکشەکردن بە ئیرادەی کۆمەڵانی خەڵکی ئێران بۆ تێکەوەپێچانی ئەم ڕێژیمە ئێستا تەنیا چەکی سەرکوتی نێوخۆیی بە دەستەوە ماوە. بەڵام تۆڵەکردنەوە لە خەڵک نەک بە مانای بەهێزی حاکمییەتی سیاسی نیە، بەڵکوو دەرخەری لاوازی و زەبوونیی ڕێژیمە و ناشتوانێ هەتا سەر خۆی پێ بپارێزێ. لە ئێستادا ناکۆکییە نێوخۆییەکانی نێو بازنەی دەسەڵات لە هەموو کاتێک زیاترن و پرسی بەردەوامیی سیاسەتی شکستخواردووی بەرەی مقاومەت و ستراتیژیی بەرگریی پشتبەستوو بە ڕۆژهەڵات (چین و ڕووسیە) گەورەترین قەیرانی بەرەوڕووی بازنەی دەسەڵات کردۆتەوە و، قەیرانی ئابووری و دراویش پرزەی لێ بڕیوە؛ بەڵام بزووتنە کۆمەڵایەتی و مەدنی و مافخوازییەکانی خەڵک کە ڕیشەیان لە ڕاستییەکانی کۆمەڵگەی ئێراندا هەیە، زیندوو و بەهێزن. گەلانی مافخوازی ئێران و کۆمەڵانی خەڵکی وڵات دەیان ساڵە بە شێوازی جۆراوجۆر بەرەنگاری ئەم ڕێژیمە بوونەتەوە، ئەویش لە کاتێکدا لە تروپکی دەسەڵاتدا بوو. بۆیە ئێستا کە ڕێژیم لە هەموو کاتێک لاوازترە دەست لەسەر دەست دانانێن، بەڵکوو چاوەڕوانی هەل و دەرفەتی لەبارن، هەل و دەرفەتێک کە لە لاوازبوونی دەزگای سەرکوتدا بەدی دێت.

شەڕی نێوان کۆماری ئیسلامی و ئیسڕائیل لەوانەیە کۆتایی هاتبێ، بەڵام شەڕ و خەباتی مافخوازانەی خەڵک دژی کۆماری ئیسلامی قۆناغێکی دیکەی بڕیوە و هەتا سەرکەوتن بەسەر ڕێژیمدا هەر درێژەی دەبێ

مستەفا مەولوودی:

کۆماری ئیسلامی بۆ کەڵەوەکێشیی جارانی کارتێکی ئەوتۆی بە دەستەوە نەماوە

ئاماژە: هێرشی ئیسڕائیل بۆ کۆماری ئیسلامیی ئێران، شەڕی ١٢ ڕۆژە و بۆمبارانی بنکە ئەتومییەکانی ئێران لە لایەن ئەمریکا ئێرانی خستووەتە چ بارودۆخێکەوە؟ ئایا ئێران ئێستاش مەترسییە بۆ سەر ئیسڕائیل؟ شەڕی ئیسڕائیل و بەشداریی ئەمریکا لەو شەڕە تەنیا بۆ وەستاندن و سنووردارکردنی توانا نیزامییەکانی کۆماری ئیسلامی بوو، یان گۆڕینی ڕێژیمیش یەکێک لە ئامانجەکانە؟ خەڵکی ئێران لەکوێی ئەم هاوکێشەیە وەستاون؟ ئەو پرسیارانە و کۆمەڵە پرس و بابەتێکی دیکە تەوەری وتووێژێکی "کورد کاناڵ" لەگەڵ کاک مستەفا مەولوودی، جێگری سکرتێری گشتیی حیزبە کە "کوردستان" پوختەیەکی بۆ خوێنەرانی گواستۆتەوە.

کاک مستەفا بۆ چوونە نێو باسەکە با ڕوانگەی ئێوە بۆ هۆکارەکانی شەڕی ئیسرائیل و کۆماری ئیسلامی و لێکەوتەکانی و دوورەدیمەنی ئاگربەسەکەی ئێستا بزانین.

یەکەم ئەگەر بۆ هۆکارەکانی شەڕەکە بگەڕێینەوە ڕاستی لەو ڕۆژەوە کە کۆماری ئیسلامی لە ئێراندا هاتووەتە سەر حوکم، بە جۆرێک لە جۆرەکان هەڕەشەی لە ئیسرائیل کردوە. یانی ئەگەر سەیری ڕەفتاری و قسەی بکەی، سەیری سیاسەتی بکەی، سڕینەوەی ئیسڕائیل لە سەرووی ویستەکانی کۆماری ئیسلامی بووە و هەیە. کەواتە زۆر سروشتییە کە ئیسرائیلیش بە حوکمی ئەوەی ئەو توانا وردبینییانەی هەیەتی ڕووداوەکانی تەعقیب کردوە. دواجار لەو جێیەی کە گەیشتە ئەو ئاکامە کە ئیدی مەترسیی ئێران بۆ ئەمنییەتی وڵاتەکەیان و بۆ سەر کیانی سیاسی و مانەوەیان جیدییە، گورزی خۆیان لە کۆماری ئیسلامی وەشاند. بەمجۆرە تەبلیغاتی خراپی کۆماری ئیسلامی لەسەر سڕینەوەی ئیسرائیل و پێکهێنانی ئاڵقەی ئاگر بە دەوری ئەم وڵاتە لە ڕێگەی هێزە نیابەتییەکانی دواجار ڕووبەڕووبوونەوەی ڕاستەوخۆی ئەم دوو حکوومەتەی لێ کەوتەوە.

پێوەندیدار بە لێکەوتەکانیشی دیارە کە کاریگەریی زۆری لەسەر پێگەی کۆماری ئیسلامی لە هاوکێشە ناوچەیی و جیهانییەکان و هەروەها کۆمەڵانی خەڵکی ئێران بووە و زیان و خەسارە گیانی و ماددییەکانیشی بۆ کۆماری ئیسلامی قورس و قەرەبوونەکراوەن. ئەوەش کە چەندە ئەم ئاگربەسە دەوام دێنێ و کۆتایی شەڕەکەی لێ دەکەوێتەوە، بەندە بە کۆمەڵێک فاکتەر کە کۆماری ئیسلامی دەبێ بڕیاریان لەسەر بدا.

کاک مستەفا پێتان وایە ئامانجی سەرەکیی ئەم شەڕە هەر وەستاندنی کۆماری ئیسلامی و خۆیان گوتەنی گۆڕینی ڕەفتاری ڕێژیمە، یان دەکرێ ئامانجی دیکەشی لە پشت بێت؟

ئەمن پێم وایە ئەگەر ورد بۆ بابەتەکە بچین لەوانەیە ئامانجی نەهایی بۆ نموونە ئیسرائیل لابردن و ڕووخانی کۆماری ئیسلامیی ئێران بێ و لام وایە پێشی ناخۆش نەبوو کە خەڵکی ئێران ڕاپەڕن و ئەو نیزامە سیاسییە دیکتاتۆرییە بڕووخێنن. لە قسەی بەرپرسانی سیاسی و تەنانەت نیزامیی ئیسرائیلیشدا ئەوە دەرکەوت و بە ئاماژە باسی کرا. بەڵام ئەو شوێن و بنکەیانەی ئیسرائیل بە ئامانجی گرتوون لە ڕوانگەی منەوە لانیکەمەکەی هەتا ئێستا پەکخستنی توانای نیزامیی ئێران بووە، چونکی لە بنکە مووشەکییەکانی ڕێژیمی داوە، لە بنکەی ئەتۆمیی داوە و پسپۆڕە ئەتومییەکانی کوشتوە، ژێنەڕاڵ و فەرماندە باڵاکانی سپای پاسدارانی بە ئامانج گرتوە، زۆر جێ و دامەزراوەی حکوومەتی ئێران چ لە بواری سیاسی یان حکوومەتدارییەوە لێیان دراوە. جیا لەوە ئاسمانی ئێران بە جۆرێک لە جۆرەکان کەوتبووە بەر دەستی ئیسرائیل و بەو پێیە دەتوانین بڵێین لەو بڕگەیە لە شەڕەکەدا ئیسڕائیل مەبەستی ئەوە بوو توانا سەربازییەکانی ئێران ئەوەندە لاواز بکا کە نەتوانێ هەڕەشە بۆ سەر ئیسڕائیل بێت.

یانی پێتان وایە ئێستا ئیدی کۆماری ئیسلامی مەترسی نیە بۆ سەر ئیسرائیل؟

لە ڕوانگەی منەوە ئێستاش حاکمییەتی سیاسیی ئێران هەڕەشە و مەترسییە بۆ سەر ئیسرائیل. لەبەر ئەوەی لە ڕۆژی یەکەمەوە یەکێک لە سیاسەتە دیار و داڕێژراوەکانی ئێران لەسەر ئیسرائیل سڕینەوەی ئەو وڵاتە لەسەر گۆی زەوی بووە. هەروەها ئەو هێزە نیابەتیاینەی کە لە دەورووبەری ئیسرائیل دروست کراون لە ڕاستیدا بۆ زەربەلێدان لە ئیسرائیل بووە و ئەوەی کە ئێستاش هەیە لەوانەیە ئەو هێزانە زۆر لاواز بووبن و مەیدانییەن لە هەڕەشە و مەترسییەکانیان کەم بووبێتەوە، بەڵام خۆ ڕێژیمی ئێران هەتا ئێستا بەپێی ڕێککەوتنێکی دوو لایەنە، چەند لایەنە یان نێودەوڵەتی نەهاتووە بڵێ ئێمە لەگەڵ ئیسڕائیل ڕێک دەکەوین و چیتر نابینە هەڕەشە بۆ سەر ئەم وڵاتە و ئیسرائیل بەڕەسمی دەناسین. بۆیە لەنەزەر منەوە ئەگەر قەرار بێ دەوڵەتی ئیسرائیل ئێستا خاترجەمییەکی لە کۆماری ئیسلامی هەبێ و لای وابێ هەڕەشەی ڕاستەوخۆ و جیددیی ڕێژیم بۆ چەند ساڵێک لەسەری لاچووە، بەڵام بەهۆی ئەو شەڕە و ئەو زیانە قورسەی ئیسڕائیل لە پەیکەری کۆماری ئیسلامیی دا، کەلێنی نێوانیان زۆر قووڵتر بۆتەوە و ئەگەر حکوومەتی ئێران ڕۆژێک مەجالی بۆ بڕەخسێ قەتعەن لەوبارەیەوە لە ئیسرائیل خۆش نابێ. کەواتە کێشەکان نەبڕاونەتەوە.

بۆچی توانای نیزامیی کۆماری ئیسلامی سنووردار بوو؟ بۆچی نەیتوانی وڵاتانی دیکەش تێوەگلێنێ یان نەیویست هێرش بکاتە سەر بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا و ئیسڕائیل لە ناوچە؟

دیارە ئێمە کارناس و پسپۆڕی سەربازی نین و هەڵسەنگاندنی توانای سەربازیی کۆماری ئیسلامی و ئیسڕائیل کارناسانی ئەم بوارە کردوویانە و ئەو ئاکامگیرییە کراوە کە ئیسڕائیل لەڕووی چەکی پێشکەوتوو، تێکنۆلۆژیی مۆدێرن و سیستمی هەواڵگری زۆر لە کۆماری ئیسلامی لەپێشترە. لەوە بترازێ کۆماری ئیسلامی خۆ ئەو هێز و بڕست و توانایەی نیە لەگەڵ دنیا بە شەڕ بێ، بۆیە هەموو توانا سەربازی و مووشەکییەکەی لەسەر ئیسرائیل کۆ کردبۆوە. ڕاستە ئێران وڵاتێکی گەورە و پان و بەرینە و ئیمکاناتێکی زۆریشی بە دەستەوەیە؛ ئیسرائیلیش وڵاتێکی بچووکە بەڵام لە تیکنیک و پسپۆڕی و لێزانیدا دەرکەوت کە جیاوازییەکان زۆر زۆرە. کۆماری ئیسلامی زۆر شێوا ناسەرکەوتوو دەرکەوت، بەڵام ئیسرائیل زۆر تۆکمە و سەرکەوتوو، و وەکوو دوو نیزامی سیاسی و سەربازی و ئەمنییەتی تەواو ئەو جیاوازییەیان لێ دەرکەوت.

لەو شەڕەدا ئیسرائیل هەموو بەرنامەکانی ئەوە بوو بە وردی ئەو خاڵانە بنگێوێ کە سەربازی و ئەمنییەتین و زەرەری ڕاستەوخۆ بە ئیسرائیل دەگەیەنن، بەڵام ئێران ڕەمەکی مووشەکی دەهاویشت و دەیهەویست ئەزیەتی ئیسرائیل بکا و وێرانی و کوشتاری لێ بکەوێتەوە و بو کوژرانی خەڵکی مەدەنی، ژن و منداڵ گوشارە نێوخۆییەکان لە ئیسڕائیل لەسەر نەتانیاهوو زیاد بکات. بەڵام هەر ئەم ستراتیژییە خۆی بە زیانی ئێران شکایەوە. چونکی ئەگەر پێشتر ئەمریکا و وڵاتانی ئورووپا هەتا پێش ئەم شەڕە پێی وابووبێ ئەو هەڕەشانەی ئێران ڕواڵەتی و هەڕوگیفلێدانن، بەڵام دەرکەوت کە مووشەکەکانی ئێران دەگەنە ئیسرائیل و بەپێی پێوانەکەی دەتوانن بگاتە زۆر وڵاتی ئورووپاییش. هەروەها دەرکەوت کە کۆماری ئیسلامی ڕەچاوی یاساکانی شەڕیش ناکا و هیچ دەروەستییەکی بۆ پڕەسنیپ و کۆنڤانسیۆنە جیهانییەکان نیە. ئەمەش ئەو قەناعەتە دروست دەکا کە کۆمەڵگەی جیهانی دەبێ دەوڵەتێکی وا نابەرپرسیار کۆنترۆڵ بکا و بەربەستی بۆ دابنێت.

لەو شەڕەدا ڕۆڵی زلهێزە سیاسییەکانی وەک چین و ڕووسیە چۆن هەڵدەسەنگێنی؟

سروشتییە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست ناوچەیەکی هەستیارە و زۆر کێشەی قووڵی سیاسی، ئەمنییەتی، دەوڵەتی و نێودەوڵەتیی و هەروەها بەرژەوەندی زۆر وڵاتی تێدایە کە هەر وڵاتەی دەیهەوێ بەرژەوەندیی خۆی تێدا مسۆگەر بکا. وڵاتانی ئورووپایی، ئەمریکا، چین، ڕووسیە هەر کام بەپێی لێکدانەوە و بەرژەوەندیی خۆیان سیاسەتی خۆیان دەبەنە پێشێ و هەموویشان دەیانهەوێ لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست پێگە و قوورسایی و کاریگەریی خۆیانیان هەبێ. بۆ نموونە بینیمان کە ئەمریکا بڕیاری بەشداریی سنووردار لە شەڕەکەی دا و ویستی هەم پشتگیریی ئیسرائیل بکا کە کردی و هەم بە ئێران بڵێ ئەگەر تەسلیم نەبی منیش دەتوانم بێمە نێو شەڕەکە و یەکلای بکەمەوە. هەروەها ئەوەش دەرکەوت کە ئەگەر وڵاتانێکی وەک ڕووسیە و چین زارەکی و لە بواری سیاسییەوە هاتن بڕیار و کردەوەی ئیسرائیل و ئەمریکاشیان مەحکووم کرد، بەڵام بەکردەوەش هیچ شتێکیان نەکرد و بەمە بۆ ئەمریکا، ئیسرائیل و تەنانەت بۆ وڵاتانی ئورووپاییش دەرکەوت ئەگەر مەیدانییەن لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا ئەو وڵاتانە بیانەوێ شەڕ لەگەڵ ئێران بکەن چین و ڕووسیە نە توانای ئەوەیان هەیە لە بەرژەوەندیی ئێران بێنە نێو شەڕەکە و نە ئەگەر تواناشیان هەبێ نایەن و پتر پاراستنی بەرژەوەندییەکانیان ئەویش لە سەقامگیریی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا بۆ گرینگە. بۆیەشە زیاتر باس لە چارەسەری سیاسی و پێویستیی وتووێژ دەکەن. مەسەلەی بنەڕەتی ئەوەیە کە لە.....

درێژە بۆ لاپەڕەی ٣

ڕێژیم بە ڕەشبگیر و شەپۆلی نوێی ئێعدامەکان دەیەوێ تۆڵەی شکستەکانی خۆی لە خەڵک بکاتەوە

(ڕاگەیاندراوی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بۆ مەحکوومکردنی شەپۆلی نوێی ئێعدامەکان بە تۆمەتی هەبوونی پێوەندی لەگەڵ ئیسرائیل)

دەزگای قەزایی کۆماری ئیسلامیی ئێران ڕایگەیاندوە، بەرەبەیانیی ڕۆژی چوارشەممە ٤ی پووشپەڕ ٣ بەندکراوی کوردیان بە تۆمەتی سیخوڕی بۆ ئیسرائیل لە زیندانی ورمێ لە سێدارە داوە.

لە سێدارەدانی ئیدریس ئالی، ئازاد شوجاعی و ڕەسووڵ ئەحمەد ڕەسووڵ لە حاڵێکدایە کە لە دوو حەوتووی ڕابردوودا ئەوەندەی زانراوە سێ کەسی دیکەش هەر بە تۆمەتی سیخوڕی بۆ ئیسرائیل لە لایەن دەزگای قەزاییەوە لە سێدارە دراون و ئەم بابەتە بۆتە جێگای مەترسییێکی جیددی بۆ سەر خەڵکی ئێران بە گشتی و دەسپێکی زنجیرەیەک کوشتار و لەسێدارەدانی خەڵکی بێتاوان بە تۆمەتی بێبنەمای هەبوونی پێوەندی لەگەڵ ئیسرائیلدا. هاوکات لەگەڵ لە سێدارەدانی ئەم شەش کەسە لە ماوەی دوو حەوتووی ڕابردوودا سەدان کەسیش لە شار و ناوچە جۆربەجۆرەکانی دیکەی ئێران لە لایەن ناوەندە ئەمنیەتییەکانی کۆماری ئیسلامییەوە دەسبەسەر کراون و تۆمەتی هەبوونی پێوەندی لەگەڵ ئیسرائیلیان دراوەتە پاڵ.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران وێڕای مەحکوومکردنی ئەم کردەوە دژە مرۆییەی دەزگای قەزایی کۆماری ئیسلامی و ناوەندە ئەمنیەتییەکان، بیروڕای گشتیی جیهانی و ناوەندەکانی داکۆکیکار لە مافەکانی مرۆڤ ئاگادار دەکاتەوە کە کۆماری ئیسلامیی ئێران لەم دۆخەی ئێستایدا بۆ چاوترسێنکردنی خەڵکی ئێران شەپۆلێکی دیکە لە گرتن و لەسێدارەدانی خەڵکی وەڕی خستوە و لە هەمان کاتدا دەیهەوێ تۆڵەی شکستەکانی خۆی لە خەڵک و زیندانییانی سیاسی بکاتەوە.

حیزبی دێموکرات وێڕای وریاییدان لە ئەگەری وەها جینایەتێک، داوا لە هەموو ڕێکخراوە سیاسییەکان و ناوەندەکانی مافی مرۆڤ دەکا هەموو هەوڵی خۆیان بۆ ئاگادارکردنەوەی بیروڕای گشتیی وڵاتان و پێشگرتن لە کارەساتێکی وا بخەنە گەڕ

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
دەستەی کارگێڕی
٤ی پووشپەڕی ١٤٠٤
٢٥ی ژوئەنی ٢٠٢٥

درێژەی وتووێژ لەگەڵ کاک مستەفا مەولوودی

.... دوای ٧ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٣وە لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا هەموو وڵاتان و هاوبەشە جیهانییەکانیان دەیانەوێ ئێران کۆنترۆڵ و توانا سەربازی و قەیرانخوڵقێنییەکانی سنووردار بکرێ.

ئەو شەڕە توانای سەربازیی ئێرانی سنووردار کردوە؟ یان هەمدیسان ئێران بە توانا مووشەکییەکانی کە ئێستاش هەیەتی هەمان هەڕەشەی پێشوویە؟

ئەو شەڕە کێشەی نێوان ئێران و ئیسرائیلی زۆر قووڵتر کردەوە. پێش هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامی خەڵکی ئێران کێشەیەکیان لەگەڵ ئیسرائیل نەبوو کە هیچ، پێوەندییەکی سیاسیی ئەوتۆش لەنێوان ئەم دوو وڵاتە و نیزامە سیاسییەکانیان هەبوو. بەڵام ئەوە کۆماری ئیسلامی بوو کە هەر لە ڕۆژی یەکەمەوە بۆ هەدەفە سیاسییەکانی خۆی ئیسرائیلی بەئامانج گرت و سیاسەتەکەی ئەوە بوو کە ئیسرائیل دەبێ لەسەر گۆی زەوی بسڕدرێتەوە. ئەمەش لە ئیمکاناتی ئێران بۆ دروستکردنی کەرەستەی شەڕ لەو نیزامە دەستی پێ کرد و دیتمان هەم سوپا و هێزی نیابەتیی بۆ پێکهێنا و هەم بۆخۆیشی ڕاستەوخۆ هاتە نێو شەڕەکە و توانا سەربازییەکانی خۆیشی پێشان دا. ڕاستە ئیسرائیلیش لەو شەڕەدا زەبری وێ کەوتوە، بەڵام زیانەکانی کۆماری ئیسلامی زۆر زۆر زیاترن. کۆماری ئیسلامی نیزیک بە هەزار کەسی لێ کوژراوە، بەرپرسانی هەرە گەورەی پسپۆڕە ئەتومی و ئەمنییەتییەکانی لە دەست داوە. لە ئیسرائیل کوژراو و بریندارەکان بەشی هەرە زۆری خەڵکی مەدەنین. لەگەڵ ئەوەشدا لەبیرمان بێ کە ئیسرائیل وڵاتێکی چووکەیە و پێچەوانەی کۆماری ئیسلامی ئەو بایەخەی ئیسرائیل بۆ وڵاتی خۆی و بۆ خەڵکەکەی خۆی دایدەنێ یەکجار زۆرە. بۆیە زەمینەی ئەوەی دیسان جارێکی دیکە کۆماری ئیسلامی خۆی تەیار کاتەوە و بەرنامە دانیتەوە و هێرش بکاتەوە سەر ئیسرائیل ئەوە وەک ئەگەر و گریمانە هەر هەیە. هەر ئەو ئەگەرەش وا لە وڵاتان دەکا بیانەوێ وای لە مەنگەنە بنێن جارێکی دیکە نەتوانێ پەل و پۆ دەر بکاتەوە و نەک هەڕەشە و مەترسی بۆ سەر ئیسرائیل، بەڵکوو بۆ سەر وڵاتێکی دیکەش بێت. سەفبەندی وڵاتانیش بەپێی بەرژەوەندییە زەبەلاحەکان لەو سەردەمەدا دەتوانێ لە دۆستەوە هاسان ببێ بە نەیار و دوژمن. بۆیە لەڕاستیدا دەمهەوێ بڵێم بەڵێ زەمینەی دەستپێکردنەوەی شەڕەکە هەیە. بۆ ڕێگری لەوەش دەبێ هۆکارەکان نەمێنن و یەکەم ڕێگا ئەوەیە ئەم دوو وڵاتە بەیەکەوە سوڵح بکەن، و دونیا حکوومەتی ئێران پابەند بکا بە ڕێوشوێن و کۆنڤانسیۆنە حقووقی و نێونەتەوەییەکان؛ یان دەنا دەبێ ئەو نیزامە نەمێنێ. ئەگینا بە مانەوەی کۆماری ئیسلامی ئەم دۆخە لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا هەر دەمێنێ. لێرەدا مەسەلەی پەیمانی ئیبراهیم و چارەسەری پرسی فەلەستین زۆر گرینگە و کاریگەریی لەسەر دۆخەکەش هەیە. جگە لەوەش ئێستا ئیدی هەموو دنیا دەزانێ هۆکاری شەڕ و نائارامی و ناسەقامگیرییەکان لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست حکوومەتی کۆماری ئیسلامییە و نەمانی ئەو ڕێژیمە چارەسەری ڕیشەیی بنەبڕکردنی کێشە و قەیرانەکانە. خۆ ئەگەر ئەمە نەکرێ ڕێگای دووهەم ئەوەیە بەو فشارانە ئێران وەها سنووردار و بێدەسەڵات بکەن کە توانای گێرەشێوێنی و قەیرانخوڵقێنیی نەمێنێ.

کاک مستەفا ئەگەری کامیان زیاترە، ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامی یان سنووردارکردنی؟

عەرزم کردی لە ڕوانگەت منەوە بژاردەی یەکەم و ڕیشەیی ئەوەیە کە نیزامی کۆماری ئیسلامی ئێران نەمێنێ. بەڵام ئەرێ وڵاتان گەیشتوونە ئەو قەناعەتەی وەکوو ئەوەی ٢٠٠٣ هێرش کرایە سەر عێراق بێن و ئەوە لەگەڵ عێراق کرا لەگەڵ کۆماری ئیسلامیی بکەن. بەتایبەت کە جوگرافیا، پێکهاتەی مرۆیی و ژێئۆپۆلوتیکی ئێران لەوانەیە ئەم ئەگەرە بەو شێوەیە لاواز بکا و ئەوەی کە ئورووپا و ئەمریکا بیانەوێ هێزی پیادە لە ئێران دابەزێنن و ڕاستەوخۆ لەگەڵی بکەونە شەڕەوە، ئەمە ڕوون و دیار نیە، بەڵام وەک ئەگەر زۆر زۆر کەمە. بۆیە ئەمن پێم وایە ئەم دوو ڕێگایە هەیە. ڕێگای یەکەم زەمینە خۆش بکرێ بۆ ئەوەی خەڵکی ئێران ڕاپەڕن و بە دەستی خۆیان نیزامی سیاسیی وڵاتەکەیان بگۆڕن و بەرپرسانی ئەمریکا لە ئاستی سەرووی وەک دۆناڵد ترامپیشدا لەو بارەیەوە دواون. ئەمە ڕێگایەکە کە ئەگەر خەڵک ئیرادە بکات بە ڕووخانی نیزامی کۆماری ئیسلامی ئەو کێشەیە دەبڕێتەوە، جا لەوانەیە هەندێ وڵاتی وەک چین و ڕووسیە پێیان ناخۆش بێ ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بڕووخێ، بەڵام وڵاتانی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و زۆر وڵاتانی ئورووپایی بە گشتی و قەتعەن ئامریکا و ئیسرائیلیش پێیان خۆشە کە کۆماری ئیسلامی نەمێنێ. بەڵام ئەگەر بە هەر دەلیلێک کۆماری ئیسلامیی لە دەسەڵاتدا بمێنێتەوە، مەعلوومە جۆرێکی مامەڵە لەگەڵ دەکەن کە بتواندرێ کۆنترۆل بکرێ و ئەم ڕێژیمە نەتوانێ ئەمنیەتی وڵاتانی دیکە بەو جۆرەی تا ئێستا کردوویەتی بخاتە مەترسییەوە.

بەڵام هەتا ئێستا پڕۆژەی تێپەڕین لە کۆماری ئیسلامی و ئەوەی پێی دەگوترێ ڕەژیم چەینج لەلایەن ئورووپاییەکانەوە باس نەکراوە، بۆ؟

یەکەم، ئەگەر سەیری سیاسەتی ئورووپا دەکەین تەنانەت لە شەڕی ئیسرائیل و غەزە و لە شەڕی ١٢ ڕۆژەی ئیسرائیل لەگەڵ کۆماری ئیسلامی هیچیان بەو جۆرە ئیسرائیلیان مەحکووم نەکرد کە بڵێ هێرشیان کردۆتە سەر وڵاتێک، بەڵکوو دیفاعی ئیسرائیلیان لە خۆی بە ڕەوا زانی؛ ئەمە زیمنی دەتوانێ لاگیرییەک لە ئیسڕائیل و ئامانجەکانی بێت.

دووهەم، لە سیاسەتیشدا کە سەیری دەکەین ئەوان بە کۆماری ئیسلامی دەڵێن تۆ نابێ چەکی ئەتۆمیت هەبێ، ڕاست ئەوەی ئیسرائیل یان ئامریکا دەیڵێن. ئیسرائیلیش داوای لەو وڵاتانە نەکردوە و ئامریکاش داوای نەکردوە هەتا هاوپەیمانە ئورووپاییەکانیان پەیوەست بە شەڕەکە بن تا ئەوان بڵێن دەبێ یان نابێ. بەڵام لە خستنەخوارەوەی درۆن و مووشەکەکانی کۆماری ئیسلامیدا زۆر باسی ئەوە دەکرێ کە وڵاتانی ئورووپایی کاریگەرییان هەبووە و یارمەتیی ئیسڕائیلیان داوە و ئەمە لە زمانی دیپلۆمات و بەرپرسانی سیاسیی گوتراوە.

یەکێک لە کارتەکانی کۆماری ئیسلامی لە دانیشتنەکان کارتی ناوکی بوو کە ئێستا لە دەست ڕێژیمدا نەماوە. ئەگەر بێتوو دانیشتنەکان لە دوای ئەم شەڕە دەست پێ بکەنەوە، دۆخی دانوستانەکان بەکوێ دەگەن؟

لە ڕاستیدا ئێران هەر پێشتریش کارتی گەمەی زۆر کەم بوو و ئەو شەڕە وای لێ کرد ئەو کارتانەشی زۆر زۆر کەمتر بێتەوە. ڕوونە کە ئەمریکا و ئورووپا دەڵێن ئێران چەکی ناوکیی نەبێت و وڵاتێکی بەپرس بێت لە ناوچەکە، یانی لە ئاکامدا ئێران ئەگەر دەیهەوێ درێژە بە حەیاتی سیاسیی خۆی بدا، دەبێ ئەوانە قەبووڵ بکات و تەسلیم بێت. بە نەزەری من یەکیەتیی ئورووپا، ئامریکا و ئیسرائیلیش بە ناڕاستەوخۆ هەموویان کار بۆ ئەوە دەکەن کۆماری ئیسلامیی ئێران ڕێژیمێکی سیاسیی پەڕوباڵکراو بێت و توانای زیانگەیاندنی بە دەوروبەر نەمابێت. ئەوە تەنانەت دەتوانێ ویست و داخوازیی ئەو وڵاتانەش بێ کە بەڕواڵەت لاگیری لە کۆماری ئیسلامی دەکەن. چونکی چین و ڕووسیەش بەرژەوەندییەکانیان لە ئێرانێکی بێکێشە و ڕۆژهەڵاتێکی نێوەڕاستی بێقەیران و سەقامگیردا پارێزراوترە. بۆیە لە ڕوانگەی منەوە کۆماری ئیسلامی کارتی نێوخۆیی و دەرەکیی وای بۆ یاریکردن پێ نیە جگە لە هاتوهاواری مێدیایی. هەموو بینیمان کە تڕامپ بە گاڵتەجاڕ ڕووی کردە خامنەیی و گوتی ئەم هەمووە درۆیە چیە دەیکەن، بۆ ناڵێی شکەستت خواردوە و شکەستێکی گەورەشت خواردوە. بەوپێیە کۆماری ئیسلامی ئەگەر بگەڕێتەوە سەر مێزی دانوستان تەنیا پێی دەکرێ ئیمتیاز بدا، چونکی نە وڵاتی پشتیوان و هاوپەیمانی هەیە، نە میلیشیا و هێزی نیابەتیی ناوچەیی بەهێزی ماوە و نە لە شەڕی ١٢ ڕۆژەشدا سەرکەوتوو بووە. لە نێوخۆی وڵاتیشدا قەیران بە قەیران دەڵێ جێم کە و بەو هەمووە قەیرانە کەڵەکەبووە و بەو دابڕانە قووڵەی نێوان خەڵک و دەسەڵات و تەنانەت قووڵبوونەوەی ناکۆکیی نێوان خودی حاکمییەتیش، هەموو ئەوانە دەستی کۆماری ئیسلامیی لەسەر مێزی دانوستان بەستوە و توانایەکی ئەوتۆی پێ نەهێشتوە.

کاک مستەفا بۆچی لەو ماوەیەدا خەڵکی ئێران نەهاتە سەر شەقام و ڕانەپەڕی؟

ڕاپەڕینی خەڵک و وڵات کۆمەڵێک فاکتەر و بەستێنی دەوێ و ئەوانە هەموویان پێکەوە کۆ نەبوونەوە. بەتایبەت ئەمن پێموایە تەنانەت ڕێبەرانی سیاسیی کۆماری ئیسلامییش پێیان وا نەبوو هێرشیان دەکرێتە سەر، چونکی خەریکی وتووێژ بوون و ئەو شەوەی ئیسڕائیل هێرشی کردە سەر ئێران قەرار بوو دوو ڕۆژ دواتر ئێران و ئەمریکا دانیشتنیان هەبێ. بۆیە یەکەم هێرشەکە لەو دۆخەدا کەمێک چاوەڕواننەکراو بوو، پاشان کۆمەڵێک فاکتەری دیکە وەک دۆخی شەڕ و هەروەها وروژاندن و گەورەکردنی هەستی ئێرانیگەری لەو قۆناغەدا ڕێگریی لە ڕاپەڕینی خەڵک گرت.

قاسملوو: دەنگی بێگەردی حیکمەت لەنێو جەنجاڵی چەکدا

تەرگەوەڕ–ورمێ

لە دونیای هاوچەرخدا، کە جەنجاڵی توندوتیژی، توندڕەوی و وەدەرنانی "ئەویتر" بەسەر زۆرێک لە گوتاری سیاسیدا زاڵە، کەسایەتییەکانی وەک دوکتور عەبدولڕەحمان قاسملوو، نەک هەر دەگمەنن، بەڵکوو بەڕاستی لە لوتکەی بوێری و ڕێچکەشکێنیدا دەردەکەون. ئەو کەسایەتییەک بوو، کە لەنێو دەنگی گوللە و دروشمی توندوتیژدا، ئاوازی دیالۆگ، عەقڵانییەت و ئاشتیی ژەنی. کەسایەتییەک کە نەک بە زمانی هێز، بەڵکوو بە زمانی مرۆڤایەتی، بە زمانی بیرکردنەوە و بە لۆژیکی کەرامەتی مرۆڤ قسەی کرد.

قاسملوو لە سەردەمێکدا دەژیا، کە زۆرجار سیاسەت لە ململانێیەکاندا کورت دەکرایەوە، بەڵام ئەو مۆدێلێکی جیاوازی پێشکەش کرد. بە کەلکوەرگرتن لە فێرکارییەکانی ئەکادیمی لە بواری ئابووری، فەلسەفە، زانستە سیاسییەکان و هەروەها فەرمانڕەوایی بەسەر چەند زمانێک، هەوڵی وەرگێڕانی داواکارییەکانی گەلی کورد بە زمانێک دەدا، کە جیهان لێی تێ بگات. ئەو لەبری ئەوەی پەنا بباتە بەر دووبەرەکیی گەل و نەتەوە، ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا، خۆماڵی و ناخۆماڵی، هەوڵی دا پردێک لە نێوان دابەشبوونە نەتەوەیی، ئایدیۆلۆژی و مێژووییەکاندا هەڵبەستێ.

لە ڕوانگەی قاسملووە، کوردستان نەک نەدەبوو خاکێکی خوێناوی بۆ یەکلاکردنەوەی حیساباتە مێژووییەکان بوایە، بەڵکو دەبوو باخچەیەک با، کە دەتوانرا خاکەکەی بە دیالۆگ ئاو بدرێت. ئەو پێی وابوو لە جیهانی مۆدێرندا، پەیڕەوی سیاسەتی بەرپرسیارانە، پێویستی بە دوورکەوتنەوە هەیە لە ئەفسانەی توندوتیژی. بۆیە لەبری "شەهید ئافراندن" لە تێکۆشەران، لە "دەرفەتە زێڕینەکان بۆ ئاشتی" دووا. ئاشتییەک نەک لەسەر بنەمای تەسلیمبوون، بەڵکوو لەسەر بنەمای کەرامەت، دادپەروەری کۆمەڵایەتی و مافی یەکسان بۆ هەموو نەتەوەکان و هاووڵاتیان.

ڕەنگە لایەنی هەرە سەرنجڕاکێشی جیهانبینیی قاسملوو، ڕوانینی ئەو بووبێت بۆ "کوردبوون". ئەو ناسنامەی کوردی، نەک تایبەت، داخراو و ڕوو بە ڕابردوو، بەڵکوو بە کراوە، ئینسانی و ئامادە لەسەر بنەمای دیالۆگ دەیبینی. بۆ ئەو، کوردبوون بە مانای ژیان، گرێدراو بە بەها گەردوونییەکانی وەک ئازادی، یەکسانی و مافی چارەی خۆنووسین بوو. شوناسێک کە بە دژایەتیکردنی ئەوانی تر پێناسە نەدەکرا، بەڵکوو بە لە ئامێزگرتنی فرەچەشنی و جەختکردنەوە لەسەر بەشداریی سیاسی، هەموو نەتەوەکان و چینە کۆمەڵایەتییەکانی لە خۆ کۆ دەکردەوە.

قاسملوو بە ڕوونی دەیزانی کە لە وڵاتێکی وەک ئێراندا، خەبات بۆ مافەکانی کورد، بە نکۆڵی لە ئامادەبوون ڕوو نادات. لەم ڕووانگەیە ڕا بە بەردەوامی جەختی لە سەر، پەیوەندی نێوان خەباتی کورد، داخوازیی نەتەوەکانی تر، چینی هەژار، ژنان و ڕووناکبیران دەکردەوە. ئەو دەیگوت: کورد نابێت بەتەنها بۆ "خۆی" داوای دادپەروەری بخوازێت؛ بەڵکو دەبێت وەک بەشێک لە بزووتنەوەیەکی فراوانتر بۆ دیموکراسی، سێکۆلاریزم و مافەکانی مرۆڤ لە سەرتاسەری وڵاتدا کارا، جێگە و پێگە بگرن و تێبکۆشن

بەڵام زلهێزە سەرکوتکەرەکان بەرگەی دەنگێکی لەو جۆرەیان نەبوو. لە مانگی پوشپەڕی ساڵی ١٣٦٨ لە دڵی ئورووپا، لە ڤیەننا، کە بڕیار بوو زایەڵەی دیالۆگ دەنگ بداتەوە، قاسملوو و هاوڕێیانی بە فیشەک بێدەنگ کران. تێرۆرکردنی تەنیا نەهێشتنی سەرکردەیەکی سیاسی نەبوو؛ ئەوە هەوڵی سڕینەوەی هزرێک بوو، کە شەرعییەتی دەسەڵاتی دەخستە ژێر پرسیارەوە و ڕێگەیەکی دیکەی نیشان دەدا. تاوانێک کە ڕەگ و ڕیشەی لە ترسدا هەبوو، لە کاریگەریی بیرۆکەکان، بڵاوبوونەوەی هیوا و کردنەوەی پەنجەرەیەک بەرەو داهاتوویەکی جیاواز.

ئەمڕۆ کە جیهان جارێکی دیکە لە گەردەلولی توندوتیژی، ستەمکاری، ناسیۆنالیزمی بیرتەسک و شەڕدا گرفتار بووە، دووبارە خوێندنەوەی قاسملوو، بە تەنیا ئەرکێکی مێژوویی نیە، بەڵکوو پێویستیەکی ئەخلاقییە. ئەو نەک بەتەنیا هەر هی کوردە، بەڵکوو هی هەموو ئەوانەیە کە لەسەر بنەمای دادپەروەریدا، بەدوای ئاشتییەکدا دەگەڕێن، هی ئەو کەسانەیە کە دەیانەوێت تەنانەت کاتێک مرۆڤایەتی لەژێر گەمارۆشدایە، مرۆڤ بمێننەوە.

قاسملوو فێری کردین، کە بڕوامەندی بە دیالۆگ، لاوازی نیە؛ کە لێبوردەیی، پاسیڤبوون نیە؛ و کە زانایی بەتەنها ئامرازێکی ئەکادیمی نیە، بەڵکوو هێزێکی ڕزگارکەرە. دەنگی ئەو ئێکۆڵێکە، لەم پرسیارە بنەڕەتییانە ڕەنگ دەداتەوە: ئایا مرۆڤ دەتوانێت لە جیهانێکی پڕ لە چەوساندنەوە و سڕینەوەدا، مرۆڤ بمێنێتەوە؟ وەڵامەکەی ڕوون بوو: بەڵێ مرۆڤ دەتوانێت و دەبێت.

دالانە تاریکەکانی زەینی توتالیتەریزمی ئیسلامی (٢-١)

رۆژبین ڕۆژهەڵاتی

کاتێک سیستەمێکی توتالیتەری وەک ڕێژیمی بناژۆخوازی ئێرانی، بەرهەمی شۆڕشی ١٣٥٧ی گەلانی ئێران بەفرت و فێڵ زەوت دەکات و دەبێتە دەسەڵاتێکی داسەپاو و پاوانخواز و لەدژی هەرجۆرە پرەنسیپێکی مرۆیی دەجووڵێتەوە-چونکە لە ڕێگای یاسەگەلی دێموکراسییەوە نەهاتوەتە سەر تەخت، چەمکی "ترس" ئاوێتەی ڕۆحی نگریسان دەبێ: ترس لەدەستچوونی دەسەڵات، ترس لەسەر هەڵدانی جەماوەر و ئاخێزی گەلانی ژێر دەست. هەر بۆیە ئاسوودەیی و ئاسایش بەخۆیانەوە نابینن و شەو و ڕۆژ لە هەوڵی قەیران و تەڵەکە و ئاژاوە نانەوەدان.

هەر کردارێک لەچوارچێوەی سیاسەتێکی ئاوەزتەوەری ئەخلاقمەند نەبێ، بێشک ترس و فۆبیایێک دەبێتە دۆڵپای سەر شانت. بەو پێیە هەموو هەوڵی ئەو ڕێژیمە لەمەڕ دوورخستنەوە و سڕینەوەی ئەو فۆبیا و ترسە کوشەندەیە لەخۆیەتی. هەربۆیە چەمکی "ترس" بۆ ئەم دەسەڵاتە بووەتە بەستێنی زۆربەی تاکتیک و ستراتێژیەکانی و گەڵاڵەکانی لەسەر ئەم بنەمایە دادەڕێژێ. بۆیە بەدایمە ویستوویەتی مۆتەکەی "ترس" بەرداتە ڕۆحی کۆمەڵگە و لەوپێناوەدا چەند ئامانجێکی مەبەستە:

١. پەرتەوازەیی و لەبەریەک هەڵوەشانەوەی چین و توێژەکانی کۆمەڵگە.

٢. کوشتنی "متمانە" و بێبایخ کردنی "ڕاستی و ڕاستگۆیی" و پەرەپێدان بە چەمکی "درۆ" وەک ئۆبژەیێکی دژە لۆژیک.

٣. فۆبیا و ترس بکاتە ڤایرۆسێکی ترۆمایی و هەست و سۆزی کۆمەڵگە ئاژن ئاژن بکات.

٤. لەهەموان گرینگتر، تێکشاندنی شکۆی چینی هەڵکەوتە و دەستەبژێر.

یەکێک لە فاکتەرە سەرەکیەکانی وەها دەسەڵاتێک ئایدیۆلۆژیک بوونیەتی. خسڵەتی ئایدیۆلۆژیک بوون یانی نەگۆڕ بوون و قەتیس‌مانەوە و داچۆڕان لە هەموو بەها و پرەنسیپە ئینسانییەکان لە چوارچێوەی هزرێکی توندئاژۆی شیعیزم‌دایە و دژی هەرجۆرە فرەڕینگی و دەنگێکی جیاوازە.

- توتالیتەر، جگە لەخۆی هیچ سیمایەک نابینێ: "ڕیش و پەشم و دزێوی و مرووموچی."

- جگە لەدەنگی خۆی هیچ دەنگێ نابیستێ: "دەنگی مەوعیزەی شیعیزم و نۆحە."

- جگە لە هێمای خۆی هیچ ناسنامەیەک ناناسێ: "جبە و عەبا " و شەیدایی "فێتیشیزم fetishism ".(تشت‌باوەڕی)

بەگشتی ڕێژیمەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوین خاوەن دەسەڵاتێکی تاک حیزبی یان تاک ڕێبەرین. واتا دەسەڵات قۆرخ کراوی دەستی تاقم و بنەماڵەیەکە. بەقەولی "ماکس ڤێبەر" ئەم جۆرە دەسەڵاتانە پاتڕمۆنیالیزم (باوک‌میرات). ڤێبەر چەمکی "باوک سالاری" بۆ حکومەتەکانی ڕۆژهەڵاتی ناڤین دەست نیشان دەکات و هیچ تیشکێکی دێموکڕات بوونیان تێدا نابینێ. ئەو سیستمانە کە خاوەنی تایبەتمەندی گەلێکی وەک: حکومەتی نیزامی، دەسەڵاتی میراتگر، تاک ڕێبەری، تاک حیزبی، دەسەڵاتی لەڕادەبەدەری بنەماڵەیی و بێ مانابوونی یاسا. لەوبەینەدا دەسەڵاتی فاشیستی ئاخوندینیزم بەهۆی کەڵکاژۆەرگرتن لە زانستی سەردەمییانە جیا لە توتالیتەربوونی چەند تایبەتمەندیەکی تریش بۆخۆی دەستەبەر کردوە:

١. نیوپاترمۆنیالیزم (باوکی گەل) خامەنەیی پێی وایە ئەگە ئەو، ئامۆژگاری نەکات و ڕێباز و ڕێچکە دانەنێ، وڵاتی ئێران هیچ! هەموو کۆمەڵگەی جیهانیش تەفروتوونا دەبێ.

٢. نیوکلۆنیالیزم (داگیرکاریکی مۆدێرن) ئەو سفەتە میراتێکە لەلایەن دوو دەسەڵاتی پەهلەویەوە بۆ ئەم دەسەڵاتە بناژۆخوازە ماوەتەوە و جیا لە نەتەوەیی نرخاندنی "ئێران" ئایدۆلۆژی ئیسلامی/شیعەشی پێوە لکاندوە.

٣. تەقیە. چونکە "تەقیە" بووەتە یەکێ لە هێماکانی ئەم دەسەڵاتە، هەرجۆرە ناڕێکی و ناجوامێرییێکی لێدەوەشێتەوە. بەهۆی چەمکی "درۆ"وە قەوارەی ئەو دەسەڵاتە لەهیچ فۆڕمەیشێنێکی سیاسی و دەوڵەتداریەتی‌دا جێی نابێتەوە و کورد گوتنەی بەهەزارسەر دەڕوات. درۆ و چەواشەکاری ڕەمزی پۆپۆلیستیانەیە و بەهەمەجۆرە پرۆپاگەندەی بۆ دەکات. کاتێک دەڵێین "بە هەزار سەر" دەڕوات بەو مانایەیە کە بۆ چەواشەکاری و فریو، سەرلێشێواوی و ئاڵۆزی فکری دەخاتە کۆمەڵگەوە و ناهێڵێ "تاک" بەئاسوودەیی بژی و بیربکاتەوە کە چۆن بەرهەڵستی سیاسەتەکانی بێتەوە. کێشە و گرفت تاک و کۆی کۆمەڵگە جەوێکی تاڵ و ڕەشی وا دەخوڵقێنێ کۆمەڵانی وەزاڵە هاتوو دەرەتانی دژکردەوەیان نەبێ. بۆ چەواشەکاری و سەرلێشێواندنی بیروڕای دەرەوە سیمایەکی ئەمڕۆیی لەخۆی نیشان دەدات. وەک:

– ڕوخسارێکی دێموکرات دەخاتە ڕوو، ساڵ نیە هەڵبژاردنێکی جۆراوجۆر بەڕێوە نەبات. سەرۆک کۆماری، ئەنجوومەنی شاروگوند، نوێنەرانی پارلمان، "مەجلیسی خوبرەگان" هەموو لایەکیش دەزانین هیچکام لەو لایەنانە تەنیا داوەڵێکن و دەستیان کراوە نیە.

– بەڕواڵەت خاوەن سیستەمێکی دێمۆکراسیە. واتا دەسەڵات بە سێ بەشیی جیاواز دابەشکراوە. دەوڵەت(مجریه)، یاسادانەر (مقننه) و دادوەری (قضائیه). بەڵام تەنیا کەسی یەکەم واتە "وەلی ئەمری موسڵەمینی جیهان"! خامنەیی و دوای ئەویش سپای پاسداران دەستەلاتداری سەرەکین و ئەو ناوەندانە بەڕێوەدەبەن و گوێ‌لەمستن.

توتالیتەری ئاگۆئیسمی (تەواویەتیی‌خوازی خودتەوەر) ئێرانی تاقە ڕێگای مانەوەی خۆی لەوەدا دەبینێ کە ترس و فۆبیا بەسەر کۆمەڵگە بسەپێنێت و وەک نەریتێکی لێ بکات. ئەویش بە تۆقاندن و شەڕاژۆیی و پەرەپێدان بە ئانارشیزم لە قووڵایی کۆمەڵگەدا. کاتێک فۆبیا باڵی بەسەر کۆمەڵگەدا کێشا، ئاستی بەرگەی کۆمەڵگە کەم دەبێتەوە و توانستی بڕوابەخۆ بوونی تاک‌بەتاکی جەماوەر دادەبەزێ. ئامانج لە تاکتیکی دەسەڵاتی ئۆلی‌دژەبەهای ئێرانی ئەوەیە و ئەوە بووە کۆمەڵگەیەکی پاسیڤ و سەرنەخون و گوێ لەمست و دیل بخولقێنێ. هەربۆیە کاتێک خەسارناسی وەها دەسەڵاتێک شرۆڤە دەکەی، هەمیشە خوازیاری کۆمەڵگەیەکی دژەبەها و بێ ئەخلاق بووە و بەتەواوەتیش هەوڵی بۆ داوە. چونکە لەوەها دۆخێکدا کۆمەڵگەیەکی پەرتەوازە پێک دێت و کەس خەتی کەس ناخوێنێتەوە و هەموو ددانەچیرەیانە لەگەڵ یەکتری و ئەوەی بایەخی نابێ کێشە و گرفتەکانی گشتییە کە داوێنی تاک بە تاکی کۆمەڵگە دەگرێتەوە. هەربۆیە دەبینین دادگاکانی بەناو دادوەری ڕێژیم لە سکالا و کەیسی شەڕ و پێکهەڵپڕژانی خەڵک جمەی دێ. لەو حاڵەتەدا دەسەڵات بێکار دانانیشێ و دایمە خەریکی هەڵسەنگاندنی پەرچەکرداری چین و توێژەکانی کۆمەڵگەیە و خەریکی پیلانگێڕانی جۆراوجۆرە بۆ پاسیڤ کردنی کۆمەڵگە. لەوەها دۆخێکدا نابێ پلانەکانی دەسەڵاتی پاوانخواز ببێتە بەها و لەسەر خەڵکی ببێتە ماڵ، کۆمەڵگە دەبێ دژکردەوەی هەبێ و ئاسایش و خەونی ئارام لەچاوی دەسەڵاتدار بزڕێنێ. بەقەولی "هانا ئارێنت": "نابێ وانیشان بدرێ هیچ دەستەلاتێکمان نییە و دەبێ هێزی بەربەرەکانی لەنێو خەڵکدا بەزیندووی ڕابگیرێ." واتا هەمیشە دەبێ دەسەڵاتدار لە هێزی کۆمەڵانی خەڵکی بترسێ و حیسابیان لەسەر بکات. لەدرێژەدا دەڵێ: "ئەوەی دەبێتە هۆی شپرزەیی و لێکترازانی ڕیزەکانی بەربەرەکانی کۆمەڵگە، نەبوونی متمانەپێکردنە لەگەڵ یەکترییە." یانی کاتێک دەسەڵات هەست بەوە بکات لەکۆمەڵگەدا "بڕوا و متمانە" بایەخێکی نەماوە و کەس ناتوانێ پشت بەوەی دیکە ببەستێ، ئەوە جێژنی توتالیتەرە و قەیرانی ڕەشی کۆمەڵگەیە.

باشترین پلان بۆ پووچەڵ کردنەوەی ئەم گرفتە چالاک کردنی دامەزاوە مەدەنییەکان و گەرم کردنی ڕەوڕەوەی خەباتی مەدەنی و هەروەها هاوتەریبی و هاوئاهەنگی چالاکی حیزب و پارتە کوردییەکانە لەگەڵ خەبات و تێکۆشانی چالاکیە مەدەنییە ناوخۆییەکان.

کۆمەڵگە ئۆرگانیزمێکی زیندوە، مێشکی ئەو ئۆرگانیزمەش چینی هەڵکەوتەیە. ئەو چینەی بۆ هەرجۆرە پێشهات و خۆدەرخستنێکی چاوەڕوانکراو و چاوەڕوان‌نەکراو پێشەنگە. توتالیتەری ئیسلامی شیعە بۆ ئەوەی بەسەر کۆمەڵگەدا زاڵ بێ و هێژمۆنی و شکۆی ئەو چینە بشکێنی و کەسایەتییان بڕووخێنێت، چونکە چینی مامناوەندی و ئێلیتی کۆمەڵگە، ئاستی ڕۆشنبیری و خوێندنی باڵای پەروەردە و بارهێنانی ئەندامانی کۆمەڵگەیان لەئەستۆیە. توتالیتەری سانتراڵخوازی پارێزکار لەقورسایی و هێزی ئێلیت ئاگادارە. هەربۆیە خێرا کەوتە تێکشکاندنی ناوەندەکانی ئۆتۆریتەی ئەو چینە. بە دامەزراندن و ڕێکخستنی زانکۆکانی لاوەکی وەک "پەیامی نوور"، "ئازاد" و... پرستیژی زانکۆکانی تێکشکاند و بە داخستن و تێکەوە پێچاندنی ڕێکخراوە خوێندکارییەکان بۆ ماوەیەکی زۆر دەنگی خوێندکار و زانکۆکانی کپ‌کرد. بۆ نووسەران و بیرمەندانیش ئاستێکی تۆقێنەر و سانسۆری خەستی چێکرد و لەمپەری خستە بەردەم چالاکانی بواری نووسین و هونەرمەندانی کۆمەڵگە. لە کوردستان چونکە پێشینەی چالاکی حیزب و خەباتی مەدەنی لەئارادابووە و کوردستان بەستێنی لەبار بووە بۆ ئازادی و بزووتنەوە و بزاڤی حیزبایەتی و بەکردەوە مانایان بە پلۆرالیزم و فرەڕەنگی داوە، هەربۆیە دەبینین ڕێکخستن و هەڵسووڕانی خەباتی شار و شاخ نەپساوە بووە و هەرێمێکی ئەکتیڤ و هەڵسووڕ بوونی هەبووە و خەباتی شار و شاخ هاوپێوەندییان هەبووە و زۆربەی تاکتیک و پلانەکانی دەسەڵاتی پاوانخوازی ئیسلامی/شیعە پوچەڵ کراوەتەوە. بۆیە دەبینین هەرێمی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەچاو باقی ناوچەکانی دیکەی ئێران کارەکتەرێکی زیندوو بووە و ئاکسیۆن و مانگرتنە گشتییەکان بووەتە نەریتێکی خەباتی مەدەنی و شەقامی شارەکان یەکێ لەناوەندەکانی دینامیزمی خەباتی مەدەنییە. دیتمان کاتێک "ژینا" لە ناوەندی دەسەڵاتی ئێرانی ئیسلامیدا ناجوامێرانە شەهید دەکرێ تاکی کورد و بەتایبەت جیلی نوخبەی کورد بێدەنگ نابێ و شکۆی هەژموونی قالۆرئاسای ئەو دەسەڵاتە فاشیستە دەشکێنێ و دەبێتە پێشڕەو و ئاوانگاردی شۆڕش و خەباتی جەماوەری. ئەوە شکۆی هێز و پوتانسیەلی وزە و وورەی گەلی کوردستانە کە جەماوەری ئێران دێنێتە سەر شەقام و خوێندکارانی زانکۆکانی ناوەند وەخەبەر دێنێ و ورەیان پێ دەبەخشێ. بەڵام خاڵی جێگای داخ و کەسەر ئەوەیە چینی ئێلیت و بەناو ڕووناکبیری ئێرانی/فارس قەت خۆیان ناشکێنن و دان بەو ڕاستییەدا نانێن کە لەلایەن نەتەوەی کوردەوە چەخماخەی شۆڕش لێدراوە. ئەگە لەلایەن دەسەڵاتی ئایینی ئێرانییەوە دوژمنایەتی دەکرێین جێگای گلەیی و سەرسووڕمان نییە چونکە دوژمن دەبێ دوژمنایەتیت لەگەڵ بکا، بەڵام ڕوناکبیران و جیلی ئێلیتی ئێرانی/فارس کاتێ سەر هەڵدەسووڕێنن و حاشا لەڕاستییەکان دەکەن جێگای داخ و سەرسووڕمانە و ئالێرەدایە دەبێ تاکی کورد پێداچوونەوە بە تێفکرین و ئەندێشەی خەباتی خۆیدا بکا و خۆی لەو ڕاستییە نەبوێرێ کە نەتەوەی باڵادەست خاوەن مانیفێستێکی مێژوویی پاوانخوازییە و قەت نایهەوێ ببێتە پاشکۆی خەباتی کورد یان گەلانی دیکەی جۆگرافیای ئێران. سەیر ئەوەیە بەدرێژایی مێژووی سەردەمیانە و مۆدێرنیتە قەت نەبووە لەخەباتی گشتی و جەماوەری ئێراندا نەتەوەی فارس پێشەنگ بن:

ـ لەسەردەمی مەشرووتەدا بەختیاری و ئازەری و کوردەکان بوونە سووتەمەنی ئەو شۆڕشە و لەئاکامدا هیچ دەسکەوتێکی سیاسیشیان بۆ دەستەبەر نەکرا.

- بەهەڵدێرانی ڕزاخانی میرپەنج ئەوە کورد و ئازەری بوون دوو دەسەڵاتی هەرێمی/نەتەوەییان دامەزراند و بەڕووخاندنیشیان تاقە تاکێکی فارس نەتەنیا دژکردەوەیان دەرنەبڕی بگرە خۆشحاڵیش بوون.

لەشۆڕشی گەلانی ژێردەستەی ئێرانیدا لەساڵی ١٣٥٧دا ئەگەر پاڵپشتی گەلانی ئێرانی نافارس نەبوایەت نیزامی پەهلەوی نەدەڕووخا.

ـفاکتی هەرەگرینگ، شۆڕشی چەکدارانەی ٤٦-٤٧ حیزبی دێموکڕات بوو کە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان سەری هەڵدایەوە و ناوچەیێکی بەرینی کوردستانی گرتەوە. ئەو شۆڕشە لانیکەم ١٨ مانگی خایاند بەڵام لە کولتووری سیاسی و ڕووناکبیریی ئێرانی و فارسیزمدا بوونێکی ئەوتۆی نییە و بایەخێکی بۆ دانەنراوە. بەڵام لەبەرانبەردا سەیر ئەوەیە ڕووداوی "سیاهکەل" لە ١٩ی ڕێبەندانی ١٣٤٩دا سەرهەڵدەدا و سەرجەم ٢٢ کەس لەو سەرهەڵدانە ئامادەبوون و دوای پێکدادنێکی چەند ڕۆژە و بە کوژرانی ئەو پۆلە شۆڕشگێڕە لاوە چەپانە کۆتایی پێ‌دێت. لەو ساڵەوە هەتا ئێستا "سیاهکەل" هەر بەزیندوویی ڕاگیراوە و دەیان و سەدان فیلم و دەق و وتار و چیرۆکی لەسەر نووسراوە و لە ئاوەزی فارسدا بەردەوام شرۆڤە و تاووتوێ دەکرێ. بەڵام جێگای داخ ئەوەیە ئێستاش لایەنێکی کەمی ئێرانییەکان لە شۆڕشی ٤٦-٤٧ کوردستان ئاگادارن و بە لۆکاڵی و نەتەوەیی! باسی دەکەن ڕاستە لەو پێناوەدا کۆمەڵگەی کورد و حیزبە سیاسییەکان هەتا ئاستێک تاوانبارن، بەڵام ئەوە دەرخەری بێبایەخی و بەسووک چاو لێکردنی ڕووداو و بەسەرهاتەکانی کوردە کە ئێرانییەکان بەو جۆرەی پێویستە لێی ناڕوانن و نیشاندەری پاڕادۆکس‌بوونی گوتار و کردادریانە.

لەلایەکی دیکەوە بەگشتی لە جۆغرافیای ئێراندا بەهۆی نەبوونی دەسەڵاتێکی ئاریستۆکڕات و نالۆژیکانەیە کە نەتوانراوە خوێندنەوەیەکی ناناوەندی لێ بکرێ و کۆمەڵگەیەکی فرەڕەهەند بەرەو دێمۆکڕاسی بەرهەم بێنێ.

لە شۆڕشی ژینادا کوردستان سەلماندی کە دەروازەی شۆڕش و ڕاپەڕینی جەماوەرە و خاوەن وێژمانی تایبەتییە و لەخۆی ڕادەبینێت هیوای بوون و هەرمان بە کۆمەڵگەی کوردستانی و ئێران ببەخشێ. لەهەمووان گرینگتر دەسەڵاتی ئۆلی شیعە زۆرباش لەو ڕاستییە ئاگادار بوەوە کە بەدرێژایی ٤٧ ساڵ تەمەنی نگریسی نەیتوانیوە دەنگی حەقخوازانەی گەلی کورد کپ بکات و نەیتوانی حاشا لەو واقیعە بکات کوردستان خاوەن حیزب و ڕێکخستنی سەردەمیانەیە و دێموکڕات‌بوون چەمکێکی حاشا هەڵنەگرە و لەتان و پۆی گەلی ڕۆژهەڵاتدا تەندراوە و کوردستان پاڕادایمێکی جیاواز و سەنگینە لەچاو کۆمەڵگەی پاسیڤی ئێرانی. بۆیە دەبینین و لەکەس شاراوە نییە قورسایی هێزی نیزامی لەکوردستان چەند قاتە و بە بچوکترین جووڵەی شەقامی شار و بە ڕاگەیندراوێکی حیزبەکانی کوردستان تاولەرز دایدەگرێ و دەکەوێتە پلان و پیلانی جۆراوجۆر. تەپک و بڵێندایێک نییە کە شوێنی پایەگایەکی داگیرکەرانی ئێرانی پێوە دیار نەبێ و ڕۆژهەڵاتی کوردستان کراوەتە مەکۆیەکی سەربازی و بەتەواوەتی میلیتاریزە کراوە و تەنانەت زۆربەی بەڕێوەبەرانی ئیدارە و دامودەزگاکانی ڕێژیم لە ئەندامانی سپا پێک هاتووە یان لەلایەن سپاوە چاوەدێری خەست دەکرێن.

باشترین میناک بۆ تێکڵاویی خەباتی شاروشاخ و گرینگی هێژمۆنی حیزبەکانی ڕۆژهەڵات لەناوخۆی کوردستاندا، داخوازی ئەو حیزبانەیە بۆ خەباتی مەدەنی وەک مانگرتن و دژکردەوە نیشاندان سەبارەت بە زوڵم و زۆری لەڕادەبەدەری دەسەڵاتی دەژەمرۆڤی ئیسلامی ئێران.

(بەشی دووهەم و کۆتایی لە ژمارەی داهاتوودا)

ئێران لە جەنگ لەگەڵ ئیسڕائیلدا لاواز و لەرزۆک دەرچوو و ئەوە دەتوانێ بە مانای گیروگرفت بۆ کەمینە نەتەوەییەکانی ئەم وڵاتە بێ

شوکریە برادۆست، دێ کۆنڤەرسەیشن
وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە: کەماڵ حەسەنپوور

ڕووبەڕوو بوونەوەی ١٢ ڕۆژەی نێوان ئێران و ئیسڕائیل لە ژوئەنی ٢٠٢٥ ڕەنگبێ نەگەیشتبێتە جەنگێکی تەواوی ناوچەیی، بەڵام ڕەنگبێ خاڵی دەستپێکی وەرسووڕانێک لە دیمەنی سیاسەتی نێوخۆیی ئێران بێ. ئەگەرچی کۆماری ئیسلامی لە ڕابردووشدا تووشی کێشەی ڕاستەوخۆ لەگەڵ دوژمنی دەرەکی بووەتەوە، بەڵام ئەوە قەت لە کاتێکدا نەبووە کە لە ڕوانگەی سەربازییەوە وەها لاواز، لە ڕوانگەی نێوخۆییەوە وەها پارچەپارچە و لە تەریککەوتوویی پەرەئەستێن لەگەڵ دانیشتووانیدا بووبێ.

بە پێچەوانەی کاتی جەنگی ئێران–عێراق لە هەشتاکانی زایینیدا، کاتێک یەکگرتوویی نەتەوەیی لە دەوری بەرگریی لە سەربەخۆیی ئێرانییان هاتە ئاراوە، ئەمجار دەوڵەت وێدەچوو بەبێ پشتیوانیی بەرچاوی جەماوەری بجەنگێ. لە کاتێکدا کە ڕاپرسیی ورد لە نێوخۆی ئێران دژوارە، نەبوونی جوولەی جەماوەریی بە لایەنگریی لە دەوڵەت، ڕێژەی کەمی هاوڕایی لەگەڵ دەوڵەت بەر لە جەنگەکە و سەرکوتی دەوڵەتی لەدوای جەنگەکە هەموویان بەئاشکرا دەربڕی ئەم دۆخە نوێیەن.

وەک توێژەرێکی کەمایەتییە نەتەوەییە جیاوازەکانی نێوخۆی وڵات، من دەزانم کە بەشێکی بەرچاو لە ئێرانییەکان، بە تایبەت ئەوانەی بە درێژایی مێژوو پەراوێز خراون، ڕوانگەیان بەرانبەر بە کێشە لەگەڵ ئیسڕائیل ئەوەیە کە ئەوە پێوەندی بە خەڵک و وڵاتەوە نیە، بەڵکوو ئاکامی بێبەزەییانەی شەڕانشۆیی ئایدیۆلۆژیکی دەوڵەت و هەڵمەتەکان لە لایەن بەکرێگیراوانیەتی. ئەوە کۆماری ئیسلامی بەرەوڕووی لەرزۆکترین دۆخ لە کاتی دامەزرانییەوە لە دوای شۆڕشی ئیسلامی لە ١٩٧٩دا کردۆتەوە.

دەسەڵاتی ڕەق و نەرم لاواز بووە

جێگای خۆیەتی چاوێک بە چۆنیەتیی لاوازبوونی دەوڵەتی ئێران لە ئاکامی شکستە جیددییەکانی ئەو دواییانەدا بخشێنین.

دەسەڵاتە نەرمەکەی، کە سەردەمێک لەسەر ڕەوایی شۆڕشگێڕانە، نفوزی ئایدۆلۆژیی شیعە و پڕۆپاگەندەی دژە ئیمپریالیستی بنیات نرابوو، بە شێوەیەکی بەرچاو سوواوە. بۆ ماوەی دەیان ساڵ، کۆماری ئیسلامی پشتی بە گێڕانەوەیەکی بەهێز بەستبوو: ئەو تەنیا دەوڵەتێکە هێندە بوێرە کە دەتوانێ بەرەوڕووی وڵاتە یەکگرتووەکان و ئیسڕائیل ببێتەوە، داکۆکی لە پرسی موسڵمانان لە ئاستی جیهاندا بکات و دەوری ڕێبەریی ڕووحیی دنیای ئیسلام بگێڕێ. ئەو بۆچوونە لە لایەن میدیای دەوڵەتییەوە، میلیشیای بەکرێگیراو و باشوێژیی ئایینی یارمەتیدەری دەوڵەت بوو تا ڕەوایی بە دەستێوەردانە دەرەکییەکانی و تەرخانکردنی بەشێکی بەرچاو لە سامانی وڵات بۆ لایەنی سەربازیی، بەتایبەت گەشەپێدانی بەرنامە ناوکییەکەی و میلیشیاکانی ناوچە بدا.

بەڵام ئەو گێڕانەوەیە چیدیکە زایەڵەی پێشووی نیە. ڕێبەرانی ئێران چیدیکە ناتوانن ئیدیعا بکەن ئیلهامدەری یەکگرتوویی لە نێوخۆ، یان ترس لە دەرەوەن. تەنانەت لەنێو دانیشتووانی شیعە لە لوبنان، عێراق و یەمەنیش، لە کاتی بەرەوڕووبوونەوەی ئێران–ئیسڕائیل پشتگیری لە ئێران کپ بوو. لە هەمان کاتدا لە نێوخۆی ئێران، ئەو پڕۆپاگەندەیەی کە ئیسڕائیلی وەک دوژمنێکی ژینەکی وێنا دەکرد بیسەرێکی نەبوو، بە تایبەت لە نێو لاواندا کە بە شێوەیەکی پەرەئەستێن خۆیان لەگەڵ جووڵانەوەکانی مافەکانی مرۆڤ هاوتەریب دەزانن تا دروشمەکانی دەوڵەت.

شتێکی ئاشکرایە کە دەسەڵاتی ڕەقی ئێرانیش خەریکی لاواز بوونە. لەکیسدانی فەرماندە پلەبەرزەکان و وێرانبوونی ژێرخانە سەربازییە گرینگەکانی ئاشکرایان کردوە کە هەواڵگریی دەوڵەت و سیستەمی تەناهییەکەی بە شێوەی بەرچاو لاواز بوون. تەنانەت بەر لە هێرشی ئیسڕائیل، ژمارەیەک ڕاپۆرت ئاشکرایان کرد کە هێزی سەربازیی ئێران لە لاوازترین ئاستی چەند دەیەی ڕابردوو دایە. سەرسوڕمانە ڕاستەقینەکە لە جەنگی ئەو دواییانەدا لە ئاستی بەربڵاوی زەرەرەکان لە لایەن ئیسڕائیل و وڵاتە یەکگرتووەکانەوە نەبوو بەڵکوو ئەو ڕاستییە بوو کە ئیسڕائیل چەندە بە قووڵی نفوزی کردووەتە نێو پلەبەرزەکانی کەرتەکانی سەربازیی و هەواڵگری. کێشەی ئەو دواییانە نموونەی شکستی تەناهی و هەروەها سەربازی بوو

لە دەرەوە شکستخواردوو، لە ژوورەوە سەرگەردان

لەگەڵ لاوازیی دەسەڵاتەکەی لە سەرانسەری ناوچە، دەسەڵاتی نێوخۆیی دەوڵەتی ئێران لە ناوخۆش لاواز بووە. ڕاپرسییەکی وەزارەتی فەرهەنگ لە ٢٠٢٤ "نارەزایەتی"ی گشتیی ئاشکرا کرد، بە ڕێژەی زیاتر لە ٪٩٠ "نارازی" لە دۆخی هەنووکەیی وڵات. لە هەڵبژاردنەکانی نۆڤەمبەری ٢٠٢٤، کەمتر لە ٪٤٠ دەنگدەر بەشدار بوون، کە هێندەی دیکە نارەزایەتیی ئێرانییەکان لە پرۆسەی سیاسیی ئاشکرا کرد.

هەواڵەکانی نێوخۆی ئێران ئەوە ئاشکرا دەکەن کە بەشێکی بەرچاو لە ئێرانییەکان سیاسەتەکانی دەوڵەت بە هۆکاری جەنگ لەگەڵ ئیسڕائیل دەزانن. دانیشتوویەکی خەڵکی ڕەشت بە هەواڵدەریی ڕۆیتەرزی گوت، "من بڕیاردەرانی وڵات بە تاوانبار دەزانم، سیاسەتەکان ئەوان ئێمەیان تووشی جەنگ و وێرانی کردوە." لە بەرامبەردا دەوڵەت بە تاکتیکێک وەڵامی داوەتەوە کە پێشتریش کەلکی لێ وەرگرتوە: سەرکوت. بە گوێرەی مێدیای هاوتەریبی دەوڵەت، زیاتر لە ٧٠٠ کەس لە کاتی کێشەکە و دەستبجێ دوای ئەو دەستبەسەر کراون و بە هاوکاریی لەگەڵ مووساد، دەزگای هەواڵگریی ئیسڕائیل، تاوانبار کراون.

وەکوو سەرکوتەکانی پێشوو، ناوچەکانی خاوەن دانیشتووانی کەمینە نەتەوەییەکان، بە تایبەت ناوچە کوردییەکان بە ئامانج گیراون. ڕۆژێک دوای ئاگربڕ لەگەڵ ئیسڕائیل، دەوڵەت سێ کۆڵبەری کوردی، کە لە پارێزگا کوردییەکانی گەشە نەکردووی ئێران بۆ بژیوی ژیان پشت بە گواستنەوەی کاڵای قاچاخ دەبەستن، ئیعدام کردن. ئەو ئیعدامانە، کە بێ دادگا و یارمەتیی یاسایی بەڕێوە چوون، شێوەی باوی کەڵکوەرگرتنی دەوڵەت لە قوربانییانی سەر بە ئەتنیکەکان بۆ مانەوە لە دەسەڵاتدایە و ئەوە پێشینەی مێژوویی هەیە: کاتێک دەوڵەت هەست بە مەترسی دەکات، لە پێش هەموو شتێکدا هێرش دەکاتە سەر کوردان.

شێوەیەکی مێژوویی سەرکوتکردن

گریمانە دەکرێ نێوان ١٠ بۆ ١٢ میلیۆن کورد لە ئێران بژین کە نزیکەی ٪١٢ تا ٪١٥ لە کۆی دانیشتووانی وڵات پێکدێنن، کە دەیانکاتە سێهەمین تاقمی ئەتنیکی دوای فارس و ئازەری. ئێران بە هەمان شێوە ڕێژەیەکی بەرچاو دانیشتووی کەمینەی بەلوچ و عەرەبی هەیە.

کاتێک کۆماری ئیسلامی لە ١٩٧٩ دامەزرا، گەلێک لە گرووپە نەتەوەییەکان پشتگیرییان لە شۆڕش کرد. ئەوان بە هیوای ئێرانێکی گشتگیرتر و دیموکراتیکتر لە ڕێژیمی پێشووتر، دیکتاتۆریی دڕندەی شا کە زۆر جار کەمینەکانی بە ئامانج گرتبوو، بوون. بەڵآم ئەو ئاواتانە زۆر خێرا کۆتاییان هات. بە ڕەتکردنەوەی پلۆرالیزم و برەودان بە ئایدیۆلۆژییەکی یەکخەر کە لە دەوری ئیسلامی شیعە و شوناسی فارسی چڕ کرابۆوە، ئایەتوڵڵا ڕوحوڵڵا خومەینی تاقمە نافارس و ناشیعەکانی پەراوێز خست تاقمی ئەتنیکییەکانی دیکە وەک گومانلێکراو سەیر دەکران، لە کاتێکدا کە شیعەکانی ئازەربایجانی تا ڕادەیەکی بەرچاو ئاوێتەی سیستەمەکە کران.

خومەینی دژی تاقمە بەرهەڵستکارەکانی کورد حوکمی جیهادی دا، مۆرکی کافری لێدان، دەوڵەت هەڵمەتێکی سەربازیی لە ناوچەکانی کوردستان دەست پێکرد. ژمارەیەکی زۆی شار و گوندی کوردان وێران کران و لە نێوان ١٩٧٩ تا ١٩٨٨ نزیکەی ٥٠ هەزار کورد کوژران.

ناوچەکە کرایە هەرێمێکی میلیتاریزە کراو، دۆخێک کە تا ئەمڕۆ درێژەی هەیە.

هەڵمەت دژی کوردان

دوای کۆتاییهاتنی جەنگی ئێران–عیراق لە ئاگوستی ١٩٨٨، دەوڵەت کە لە ڕوانگەی ئابوورییەوە بێهێز و لە ڕوانگەی سەربازییەوە لاواز ببوو، لە سەرهەڵدانی نێوخۆیی دەترسا.

بەڵام لەجیات پێشوازی لە چاکسازیی سیاسی، بە یەکێک لە دڕندانەترین سەرکوتەکانی مێژووی ئێران وەڵامی دایەوە. خومەینی فتوایەک، یان فەرمانێکی ئایینی، بۆ ئیعدامی زیندانییانی سیاسی، لە ناویاندا ژمارەیەکی زۆر لە نارازییانی کورد، دا.

لە نێوان جوولای تا سێپتەمبەری ١٩٨٨، هەزاران بەندیی سیاسیی ئیعدام کران، گەلێک لەوان بێ دادگا و بەبێ هیچ پرۆسەیەکی یاسایی. بەگوێرەی ڕێکخراوی لێبووردنی نێودەوڵەتی، لانی کەم ٥ هەزار کەس کوژران و لە گۆڕی نهێنیدا نێژران. خومەینی ئەوانی بە "موحاریب،" یان "شەڕکەری دژی خودا،" نێو برد و ڕەخنەی لە دادگاکانی شۆڕش کرد کە زووتر حوکمی ئیعدامی نەداونێ. ئەو هەڵمەتەی ئیعدامە بە کۆمەڵە پیشاندەری پشتئەستووریی دەوڵەت بۆ لەنێو بردنی هەموو نارەزایەتییەکە، بە بێ لەبەر چاو گرتنی پێشینەی یاسایی یان نۆرمەکانی مافەکانی مرۆڤ.

لە ساڵەکانی دواتردا، دەوڵەت بە شێوەی سیستەماتیک ڕێبەرانی دیاری کورد و ڕێبەرانی ئۆپۆزیسیۆنی دیکە، هەم لە نێوخۆی ئێران و هەروەها لە دەرەوە کوشتوە. ئەو کوشتنی ئامانجداری ڕێبەرانی کورد، تێکەڵ لەگەڵ ئیعدامی بە کۆمەڵی زیندانییانی سیاسی، ستراتێژییەکی بە ئانقەست بۆ نەهێشتنی سەرانی ئۆپۆزیسیۆنی ڕێکخراو بەر لەوەی مانەوەی دەوڵەت تووشی ئالنگاریی بکەن، بوو.

قەیرانی نوێ، هەمان ستراتێژی

وێدەچی کۆماری ئیسلامی کەلک لە هەمان شێوە کار وەرگرێ، بەڵام لە دۆخێکی گەلێک لەرزۆکتر دا. بە لەبەرچاو گرتنی دۆخی ناجێگیری دەوڵەت، لە جێی خۆی‌دایە پرسیار بکەین بۆچی نارەزایەتیی زۆرتر، بە تایبەت لە ناوچەکانی خاوەن کەمینە ئەتنیکییەکان، ڕوو نادەن. بۆ خەڵکێکی زۆر، وەڵامەکە ترس لەو شتەیە کە دواتر ڕوو دەدا.

گەلێک کورد لە سەرهەڵدانەکانی پێشووتر ئەزموونیان وەرگرتوە، بە تایبەت لە جووڵانەوەی "ژن، ژیان، ئازادی" لە ٢٠٢٢ کە پێشڕەوی نارەزایەتییەکان بوون، ئەوان بەرەوڕووی توندترین سەرکوت بوونەوە. زیاتر لە ٪٥٦ لە کوژراوان و دادگاییکراوانی سەرکوتی دوای ئەو سەرهەڵدانە، کورد بوون.

هاوکات، ئۆپۆزیسیۆن بە گشتی پەرتەوازە و بێ ڕێبەرە، هەم لە نێو هێڵە نەتەوەییەکاندا و هەروەها ئامانجەکان. تاقمە سەرەکییە ئۆپۆزیسیۆنەکان بە شێوەی نەریتی لە بەرانبەر دانان بە مافە نەتەوەییەکان بە گومانن، جا چ بگات بە بەشدارکردنی ئەوان لە هەر جۆرە بۆچوونێک بۆ ئێرانێکی داهاتوو. لە جیاتان، ئەوان پێداگرن لەسەر "یەکپارچەیی خاکی" وەک پێشمەرجی هەر جۆرە دیالۆگێک، کە بیرهێنەرەوەی شێوە ئاخاوتنی کۆماری ئیسلامییە.

ئەوە میراتی سەرەکی کۆماری ئیسلامییە: پڕۆپاگەندەکەی نەتەنیا ڕای گشتی لە نێوخۆ داڕشت، بەڵکوو کاریگەریی لە سەر ئۆپۆزیسیۆنیش هەبووە، بە جۆرێک کە ئێرانییەکانی لە ڤێوخۆ و لە دەرەوە لێک هەڵبڕیوە. و زۆر دەمێکە ئەتنیکی حاکمی دژی کەمینەکان، بە تایبەت کوردان، بە وێنا کردنی ئەوان وەک دوژمنی نێوخۆیی، وروووژاندووە.

گرتنی ٣٠٠ کەس لە کوردستان لە ماوەی چەند ڕۆژدا

لە دوای دەستپێکی شەڕی نێوان کۆماری ئیسلامیی ئێران و ئیسرائیل، شەپۆلێک لە سەرکوت و دەستبەسەرکردن لە ئێران دەستی پێ کردوە و ئەو ڕەوتی سەرکوتە لە کوردستان دیار و بەرچاوترە.

بەپێی ڕاپۆرتی ناوەندەکانی مافی مرۆڤ تەنیا لە ماوەی ڕۆژانی ڕابردوودا زیاتر لە ٣٠٠ کەس لە کوردستان لە لایەن ناوەندە ئەمنییەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێرانەوە دەستبەسەر کراون کە یەک کەسیان لەژێر ئەشکەنجەدا کوژراوە. هەروەها منداڵێک و لاوێک لە لایەن هێزە ئەمنییەتییەکانەوە کوژراون و سێ بەندکراوی سیاسیی کوردیش لەسێدارە دراون. بۆ نموونە:

فواد عەلیخانی، تەمەن ٤١ ساڵ و خەڵکی مایەشت ڕۆژی ٢ی پووشپەڕی لە دەستبەسەرگەی سوپا لە کرماشان لەژێر ئەشکەنجەدا گیانی لەدەست دا.

ئازاد ڕەعنایی، خەڵکی شارۆچکەی دووشانی سنە ڕۆژی ٥ی پووشپەڕ لە خاڵێکی پشکنینی سوپای پاسداران لەو شارەدا بە تەقەی ڕاستەوخۆی هێزەکانی سوپای پاسداران کوژرا.

سەرمەد سەجادی، منداڵی تەمەن ٩ مانگانی خەڵکی مەریوان، ڕۆژی ٣٠ی جۆزەردانی لەو شارە بەهۆی بەرکەوتنی پریشکی پەدافەندی سوپای پاسداران کوژرا.

هەر لە ڕۆژانی یەکەمی دوای ڕاگیرانی شەڕی ١٢ ڕۆژەدا و لە ڕۆژی چوارشەممە ٤ی پووشپەڕدا سێ بەندکراوی سیاسیی کورد بە ناوەکانی ئازاد شوجاعی، ئیدریس ئالی (دوو هاووڵاتیی خەڵکی شاری سەردەشت) و ڕەسووڵ ئەحمەد محەممەد (خەڵکی شاری قەڵادزێ لە هەرێمی کوردستان) بە تۆمەتی سیخوڕی بۆ ئیسرائیل لە بەندیخانەی ناوەندیی ورمێ لەسێدارە دران. لەسێدارەدرانی ئەو سێ بەندکراوە بەبێ ئاگادارکردنەوەی پێشوەخت و بەشێوەی نهێنی جێبەجێ کراوە و بنەماڵەکانیان لە مافی دوایین چاوپێکەوتن، وەرگرتنەوەی تەرمی منداڵەکانیان و بەڕێوەبردنی ڕێوڕەسمی سەرەخۆشی بێبەش کران.

میلیتاریزەکردن و گواستنەوەی چەکی شەڕ بۆ ناوچە و شارەکانی کوردستانی بەشێکی دیکە لە هەوڵەکانی سپای پاسداران دوای هێرشی ئیسڕائیل بۆ سەر ڕێژیم بووە کە بەشێک لەو جموجۆڵانە بریتین لە:

نیزامیکردن و گواستنەوەی چەک و تەقەمەنی جەنگ بۆ ناوچەکانی کوردستان، بریتی لە جێگیرکردنی تۆپخانە لە چیای "گەزن"ی باینگان سەر بە شاری پاوە و گواستنەوەی کاروانی نیزامی بۆ بۆکان.

جێگیرکردنی هێزە ئەمنییەکان لە بینا پەروەردەییەکان لە شاری سەردەشت وەکوو قوتابخانەی کچانەی کەوسەر.

گۆڕینی دەوروبەری نەخۆشخانەی فارابی کرماشان بۆ شوێنی ئەنبارکردنی پرۆژێکتایلی شەڕ؛ کارێک کە بە کەڵکوەرگرتن لە قەڵغانی مرۆیی و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی ناسراوە.

پشکنینی بەرفراوان و توندوتیژانەی مۆبایل و ئۆتۆمبێلی هاووڵاتییان لە شاری مەهاباد و دەستبەسەرکردنیان.

گوشار بۆ سەر سەربازان و هەڕەشەی لەسێدارەدرانیان لە ئەگەری بەجێهێشتنی پادگانەکان یان هەڵاتن لە خزمەتی زۆرەملێی سەربازی

سەرکوتکردنی ئازادیی ڕادەربڕین لە ڕێگای بە سزاناساندنی دڵخۆشی دەربڕینی هاووڵاتییان لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان.

تۆقێنەران تۆقیون

ئەلبورز ڕوئینتەن

تازە خومەینی گەڕابۆوە تاران و لە مەدرەسەی عەلەوی نیشتەجێ ببوو. شەوانە بە دەیان کەسیان لەو مەدەرەسەیەدا دەکوشت، بەتایبەت ڕێبەران و بەرپرسانی ڕێژیمی پێشوو بێ ئەوەی دادگایی بکرێن، بە خەتابار و بێخەتا دەدرانە بەر ڕەهێڵەی فیشەک، بۆ ئەوەی هەستی توقاندن دروست بکەن و ئەوان بتوانن دەسەڵاتی خۆیان لەسەر بنەمای تۆقاندن دابمەزرێنن.

ڕێبەرانی ڕێژیم هەر کە بە دەسەڵات گەیشتن، دەستیان کرد بە کوشتنی هەموو ئەوانەی لە خۆیان نەبوون و ترسیان هەبوو کە جیاواز لەوان بیر بکەنەوە؛ چونکە جیاواز بیرکردنەوە لەلای ئەوان گەورەترین مەترسی بوو. تەنانەت ڕێبەرانی "نێهزەتی ملی" و هەندێک "مەرجەعی تەقلید"یش کە لە هۆکارەکانی بەدەسەڵاتگەیشتنی ئاخوندەکان بوو، لە پیلانی کوشتن و توقاندنی ئەوان دەربازیان نەبوو.

چەپەکان هەر هیچ، تەنانەت ئەوانەی کە لە خۆشیان بوون و لە فڕۆکەی پاریس بۆ تاران پێکەوە سوار ببوون و لێی هاتبوونە خوارێ، ئەوانیش ڕزگاریان نەبوو و بۆ تۆقاندنی ئەوانی دیکە و بۆ ئەوەی کە هەمووان سەدا سەد ملکەچ و گوێڕایەڵ بن، یەک بە یەک بە شکڵ شێوازی جیا تێدا بران. ڕێبەرانی ئۆپۆزیسیۆن یەک بە یەک تێرۆر دەکران، هەر وەک لە مانای وشەی تێرۆر کە بە توقاندن دێت، ئامانجی ئەوان توقاندنی هەموو ئەوانە بوو کە دەیانگوت دەبێ ڕێژیم نەمێنێ. لەو نێوەشدا ڕێبەران و تێکۆشەرانی نەتەوەی کورد ئامانجی یەکەم و بێ ئەملاوئەولای ئەو تۆقاندنانە بۆ کپکردنی دەنگی ئازادیخوازیی کورد دژ بە ڕێژیمی نوێ و بۆ گەیشتن بە ئازادی بوو.

هەولی توقاندن ئەو جار گەیشتە ئاستی زۆر بەرزتر. سەرۆککۆمار و سەرۆکوەزیران و سەرۆک پارلەمانی پێشوویان لە زیندان دەخست. ئەوانە تا ڕادەیەک وەفادار بەو ڕێژیمە بوون کە وێڕای لە زیندان کەوتنشیان دیسان هەر دژی ڕێژیم نەوەستانەوە، بەڵام بۆ ئەوەی بڵێن کە توقاندن هەر بەردەوامە، تەنانەت بۆ ئەو وەفادارانەش کە جارێک ئەگەر بە کەمییش بووبێ نافەرمانییان کردوە!

توقاندن گەیشتە ئاستی مردنی گوماناویی کەسانی وەک ڕەفسنجانی کە شوناس و هەموو شتێکی ئەو ڕێژیم بوو. ئەو مردنە گوماناوییە تا ڕادەیەک توقێنەر بوو کە هەموو سەرکردەکانی ڕێژیم بە یەکتریان دەگوت جا ئەگەر ڕەفسەنجانیش ئەمنییەتی نەبێ و پارێزراو و لە مەلەوانگەدا بمرێ، ئەو کە بەرپرسی یەکەمی تێرۆر و توقاندنی ئەو کەسانە بوو کە دژی ڕێژیم بوون، کێ دەتوانێ ڕزگاری بێت. بەڵام باسەکە ئەوە بوو کە ڕەفسەنجانی لەو کاتدا وەک مەترسی دژی ڕێبەر دەبیندرا، بۆتە ئامانجی توقاندن.

لەو ڕۆژەوە کە دەسەڵاتیان گرتووەتە دەست، بە میلیۆن کەسیان ئاوارە کرد، بە سەدان هەزاران کەسیان لە زیندان خست و بە هەزاران کەسیان لە شەقامەکاندا شەهید کرد. دەیان هەزار بەندکراویان لە زیندانەکاندا لە سێدارە دا، بەشی زۆری ئەو لەداردراوانە تەنانەت دژی ڕێژیمیش کارێکیان نەکردبوو، بەڵکوو بۆ ئەوە بوو خەڵک بتۆقێنن. لیستی ئامانجێ تۆقێنەران کە لە ماوەی نزیک پێنج دەیەی ڕابردوو خەریکی تۆقاندن بوون لە ڕادەی وتارێک و دوو وتار و تەنانەت کتێبێک و چەند کتێب زۆر زیاترە. بەڵام بەرپرسان و بکەرانی تۆقێنەر لە پانزدە ڕۆژی ڕابردوودا لە چ دۆخێکدان.

بەگوێرەی ڕاپۆرتەکان ڕێبەری تۆقێنەرەکان لە حەشارگەیەکی بنزەویدا خۆی شاردۆتەوە و سەرەڕای ئەوەی شەڕ تەواویش بووە، ناوێرێ لە کونەکەی بێتە دەرێ و خۆی لە هەموو کەسێک ،تەنانەت لە فەرماندی باڵاکانیشی شاردۆتەوە؛ چونکە لە هەموو کەسێک دەترسێ و تەنانەت پەیوەندی نێوان ئەو و دەسەڵاتدارانی ڕێژیم چۆنە دیار نیە. لە ماوەی پانزدە ڕۆژدا تەنیا سێ پەیامی ڤیدیویی داوە و ئەو پەیامانەش لە چ دۆخێکی خراپدا تۆمار کراون بۆتە جێگای سەرسووڕمانی پسپۆڕانی ئەم بوارە. تەنانەت ناتوانێ نوێژی سەر مردووی ئەو هەموو فەرماندە ڕەدە باڵایەش بخوێنێ و نازانێ چۆن خۆی لە دەست زەبری دەزگای موساد بپارێزێ. واتە چ توقینێک لەوەی گەورەتر کە باوەڕت بە کەس نەبێ، شەڕ تەواو بێت و دیسان هەر بترسێی کە لە حەشارگەی خۆت بێیە دەر. بە واتای تەواوی وشە ڕێبەری تۆقێنەران تۆقیوە ئەوەش سزایەکە کە ژیان بۆ تۆقێنەرانی بەناوبانگی مێژوو دیاریی کردوە.

بەرپرسانی دیکەی ڕێژیمیش کە لە مردن ڕزگار بوو،ن کەسانی وەک شەمخانی، قائانی و ڕەزایی بە گۆڕینی سەر و چاو و خۆپۆشینیان دەتوانن یەک بە یەک لە حەشارگە بێنە دەروە بەڵام باوەڕ بە کێ دەکەن و بە کێ ناکەن گەورەترین پرسیاری نێو مێشکیانە. واتە نازانن بە شانس زیندوون، یا بە ڕێکەوت زیندوون، یا مردنیان بۆ کاتێکی دیکە دواخراوە، یا مردوون و ئەوە خەونە؟ یان دەبێ لە دەوروبەریان باوەڕیان بە کێ هەبێ و تەنانەت چۆن بیسەلمێنن کە هۆکاری زیندوومانەوەیان ئەوە نیە کە سیخوڕی مووسادن! چ ترسێکی گەورەیە ژیان بەو هەموو ترسەوە.

بەڵێ بە واتای تەواوی وشە تۆقێنەران تۆقیون.

"گۆپاڵ و گێزەر"؛ تەسلیمبوون یان داڕمان؟

ڕەزا دانشجوو

> **ڵە ڕاستیدا ئەو دەسەڵاتەی کە تا پێش تێکشکانی هێزە بەکرێگیراوەکانی خۆی لە پشت بەرەی بەناو میحوەری موقاوەمەت و گوتاری دژە ئیسرائیلی، وەک زلهێزێکی ناوچەیی دەناساند، ئەمڕۆکە تەنانەت لە پایتەختەکەی خۆیدا نائەمنی و دزەکردن بەخۆیەوە دەبینێت. وەها بارودۆخێک دەستی لایەنە نێودەوڵەتییەکانی بۆ چڕکردنەوەی گوشارەکان بۆ سەر ڕێژیم زۆر زیاتر لە جاران کردۆتەوە و بە پێچەوانەش کۆماری ئیسلامیی لە ئەگەری موزایەدە بێبەش کردوە**

لە ئەدەبییاتی کلاسیکی دیپلۆماسیدا، سیاسەتی "گۆپاڵ و گێزەر" بە یەکێک لە ناسراوترین شێوازەکان بۆ ناچارکردنی ئەکتەرە یاخیبووەکان بۆ گۆڕینی ڕێڕەو دادەنرێت؛ تێکەڵەیەک لە هەڕەشە و هاندان، سزا و پاداشت، شەڕ و ئاشتی. ئەم سیاسەتە هەرچەندە لە سەدەی بیستەوە لە پەیوەندیی وڵاتە زلهێزەکانی جیهان لەگەڵ وڵاتانی ژێردەست و تێوەگل قەیراندا باو بووە، بەڵام ئەمڕۆ لە بەرامبەر کۆماری ئیسلامیی ئێراندا فۆرمێکی نوێ و ئاڵۆزتری بە خۆیەوە گرتوە.

کۆماری ئیسلامی بە هۆی ساڵانێک پەیڕەوی لە سیاسەتی سەرکوتگەرانە و بێهوایی خەڵک لە ئەگەری چاکسازی لەنێو ڕێژیم بە تایبەت دوای ڕووداوەکانی شۆڕشی ژینا و هەروەها ناکارامەیی تەواو لە کاروباری دەوڵەتداریی، بەرەوڕووی کەلێن و درزێکی بێوێنەی نێوخۆیی و قەیرانی شەرعییەت بووە و بەشێکی زۆری کۆمەڵگە بە تەواوی لەگەڵ خۆیدا ناکۆک و تەنانەت دژبەر دەبینێت. ڕێژیمی وەلایەتی فەقیھ هەروەها لە ڕەهەندە ناوچەیی و جیهانییەکانیشدا ڕووبەڕووی چەندین کێشە و گرفتی گەورە بووەتەوە. ئەو گرفتانە دوای ڕووبەڕووبوونەوەی سەربازی لەگەڵ ئیسرائیل و تێکشکانی ئێستا چوونەتە قۆناغێکی نوێ. سەرسوڕمانی و بێئاگایی ڕێژیم لە ئەگەری هێرشی ئیسرائیل کە بوو بە هۆی لەدەستدانی بەشێکی سەرەکی لە تواناکانی بەرگریی کۆماری ئیسلامی، کارتی یاریکردنی ڕێژیم لە هاوکێشە ناوچەیی و جیهانییەکانی بە ڕادەیەک سنووردار کردوە کە بە ڕاشکاوی دەتوانرێ بگوترێت کە ڕێژیم ئێستا بە دەستی بەتاڵ خەریکی یاریکردنە و تەنیا دڵخۆش بە ڕووداوەکان و ئەگەری هەڵەی لایەنی بەرامبەرە!

ئەگەر لەو هەڕەشە پووچانەی کە هەمیشە بەشێکن لە دەستگای پڕوپاگەندەی کۆماری ئیسلامی -کە ئەویش بەراورد لەگەڵ ڕابردوو بە شێوەیەکی بەرچاو زۆر کەم بوونەتەوە- چاوپۆشی بکەین، دەتوانین بڵێین: هیچ شتێک ناتوانێت ڕێژیم لە داڕمان ڕزگار بکات، تەنانەت ئاشتییەکی سەپێنراویش!

> **سیاسەتی "گۆپاڵ و گێزەر" چیتر لە چوارچێوەی تەنیا دیپلۆماسییەتدا پێناسە ناکرێت، بەڵکوو ئێستا بۆمب و درۆن و مووشەک و هێرشی ئەلیکترۆنی و ئۆپەراسیۆنی دزەکردن لەگەڵدایە. ئیسرائیل بە یاوەریی ئەمریکا لە لایەک پێکهاتە سەربازی و هەواڵگرییەکانی ئێران دەکاتە ئامانج و لە لایەکی دیکەشەوە پەیامی ئاشتییانە بەڵام مەرجدار دەنێرێت. ئەمەش ڕێک ئەوەیە کە ناتانیاهۆ بە "ئاشتی لە لوتکەی دەسەڵاتدا" ناوی دەبات؛ ئاشتییەک کە تەنها لە ڕێگەی گۆپاڵەوە بەدەست دێت**

"ئاشتی لە لوتکەی دەسەڵاتدارییەوە"؛ دیوەکەی تری سیاسەتی "گۆپاڵ و گێزەر"

دوای هێرشە ورد و بەربڵاوەکانی ئیسرائیل بۆ سەر ناوەندە سەربازی و هەواڵگرییە هەستیارەکان لە نێوخۆی ئێران، بنیامین ناتانیاهوو، سەرۆکوەزیرانی ئیسرائیل لە یەکێک لە وتارەکانی ئەم دواییەیدا، ڕایگەیاند: "سیاسەتی من و سەرۆک ترامپ ئاشتی لە لوتکەی دەسەڵاتە.

ئەم لێدوانە هەم پەیامێکی ڕوون بوو بۆ تاران و هەم ئاماژەیەک بوو بۆ جۆرێک لە هەماهەنگیی ستراتیژی نێوان ئیسرائیل و ئەمریکا و پەیڕەوکردنی سیاسەتی "گۆپاڵ و گێزەر"! بەڵام ئەمجارە بە نیشاندانی ڕاستەوخۆی هێزی سەربازی و پاشان بانگهێشتکردن بۆ ڕاگرتنی ململانێکان و گەڕانەوە بۆ دانوستان. ئیسرائیل بەم ڕێبازە لە ڕاستیدا نیشانی دا کە تەنانەت لە لوتکەی ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکانیشدا، بە دوای ڕێگاچارەیەکدا دەگەڕێت بۆ کۆنترۆڵکردنی ڕەفتاری ئێران، نەک گۆڕانی ڕژیم و لەنێوبردنی!

ئێران و ئیسرائیل؛ شەڕێک بۆ ئامانجێکی دیار

ئەگەرچی ململانێی ئێران و ئیسرائیل لەم ساڵانەی دواییدا زۆرتر شەڕی بە وەکالەت لە سوریە، عێراق و لوبنان بووە، بەڵام پێشهاتەکانی ساڵی ڕابردوو بەتایبەت هێرشە ئەلیکترۆنییەکان و تێکدانی دامەزراوە ئەتۆمییەکان و تیرۆرکردنی ئامانجدار لە قووڵایی نێوخۆی ئێران، دەریانخستوە کە ئەم شەڕە لە سێبەرەکان دەرچووە و گەیشتۆتە قۆناغی ڕووبەڕووبوونەوە ڕاستەوخۆ!

کاربەدەستانی نیزامی کۆماری ئیسلامی بەئاشکرا باس لە ڕخنە و دزە کردنی ئیسرائیل لەسەر ژێرخانی ئەمنییەتی ئەو وڵاتە دەکەن. ئەمەش ئەوە دەردەخات کە ڕژیم نەک تەنیا لە بەرامبەر زلهێزە دەرەکییەکان، بەڵکوو تەنانەت لە دەستەبەرکردنی ئەمنییەتی نێوخۆی خۆیدا شکستی هێناوە.

لەم نێوەندەدا، سیاسەتی "گۆپاڵ و گێزەر" چیتر لە چوارچێوەی تەنیا دیپلۆماسییەتدا پێناسە ناکرێت، بەڵکو ئێستا بۆمب و درۆن و مووشەک و هێرشی ئەلیکترۆنی و ئۆپەراسیۆنی دزەکردن لەگەڵدایە. ئیسرائیل بە یاوەریی ئەمریکا لە لایەک پێکهاتە سەربازی و هەواڵگرییەکانی ئێران دەکاتە ئامانج و لە لایەکی دیکەشەوە پەیامی ئاشتییانە بەڵام مەرجدار دەنێرێت. ئەمەش ڕێک ئەوەیە کە ناتانیاهۆ بە "ئاشتی لە لوتکەی دەسەڵاتدا" ناوی دەبات؛ ئاشتییەک کە تەنها لە ڕێگەی گۆپاڵەوە بەدەست دێت!

کاریگەریی ململانێ و شەڕ لەسەر پێگەی کۆماری ئیسلامی

ململانێی ڕاستەوخۆ لەگەڵ ئیسرائیل نەک هەر ڕێگەی بە کۆماری ئیسلامی نەدا کە چیتر مانۆڕی تەبلیغاتی بدات، بەڵکوو دەرخەری ئەوپەڕی ناکارامەیی پێکهاتە ئەمنییەکانی ڕێژیمی وەلایەتی فەقیهبوو! ئەم پێشهاتانە لە هەلومەرجێکدا ڕوو دەدەن کە ڕێژیم ڕووبەڕووی قەیرانی ئابووری و ناڕەزایەتیی جەماوەری و بۆشاییەکی بێوێنە لە نێوان حکومەت و کۆمەڵگەدایە.

لە ڕاستیدا ئەو دەسەڵاتەی کە تا پێش تێکشکانی هێزە بەکرێگیراوەکانی خۆی لە پشت بەرەی بەناو میحوەری موقاوەمەت و گوتاری دژە ئیسرائیلی، وەک زلهێزێکی ناوچەیی دەناساند، ئەمڕۆکە تەنانەت لە پایتەختەکەی خۆیدا نائەمنی و دزەکردن بەخۆیەوە دەبینێت. وەها بارودۆخێک دەستی لایەنە نێودەوڵەتییەکانی بۆ چڕکردنەوەی گوشارەکان بۆ سەر ڕێژیم زۆر زیاتر لە جاران کردۆتەوە و بە پێچەوانەش کۆماری ئیسلامیی لە ئەگەری موزایەدە بێبەش کردوە.

سیاسەتی "گۆپاڵ و گێزەر" بە تایبەت لە شێوەی یەکخستنی ئیسرائیل و ئەمریکا، ئێستا چووەتە قۆناغی مەیدان و جێبەجێکردن! لە لایەک هێرشی نیزامی و دزەکردن لەنێو جەرگی بنکە ئەمنیەتییەکانی ڕێژیم و کوشتنی دەیان فەرماندەی پلەبەرزی نیزامی و لەنێوبردنی بەشێکی زۆر لە ژێرخانی نیزامی و تەنانەت باسکردن لە ئەگەری گۆڕانی ڕێژیم بە زەقکردن و پڕۆپاگەندە بۆ کەسێکی وەک کوڕی شای پێشوو وەک ئەڵتەرناتیڤ بۆ داهاتووی ئێران وەک گۆپاڵ!! لە لایەکی دیکەوە بەڵێنی هەڵگرتنی گەمارۆکان و داوای دانوستان و پەکەیجی ماڵی بۆ پشتیوانی لە بووژانەوەی ئابووری وەک "گێزەر"!

لەم ڕووەوە دۆناڵد ترامپ ڕۆژێک دامەزراوە ئەتۆمییەکانی ئێران دەکاتە ئامانج و باس لە لەنێوچوونیان دەکات. ڕۆژی دواتر ئاشتی ڕادەگەیەنێت و ململانێ کۆتایی دێت! دوای چەند ڕۆژێک بە پاکێجێکی ماڵی داوای دانوستان و ئاشتی دەکات و ڕۆژی دواتر وێڕای گاڵتەکردن بە قسەکانی خامنەیی هەڕەشەی هێرشی دووبارە دەکات!

بەڵام ئەوەی ئەمڕۆ جیاوازی لەگەڵ ڕابردوودا دروست دەکات، لەنێوچوونی توانای ڕێژیمە بۆ بەکارهێنانی سیاسەتی کات کڕینەوە و دروستکردنی دەرفەت و یاری دیپلۆماسی. لە گۆڕەپانی ڕاستەقینەدا، کۆماری ئیسلامی چیتر ناتوانێت وەڵامدانەوە بە کۆمەڵگەی جیهانی سەبارەت بە پرسی ناوکی دوابخات، هەڵبێت، یان یاری بە وشەکان بکات. ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ کۆمەڵگەی ناڕازی و دژبەر لە ناوخۆ و زلهێزە باڵادەستەکانی لە دەرەوە لەیەک کاتدا کۆماری ئیسلامی و دیکتاتۆری پیری وەها داماو و کلۆڵ و دەستەوەستان کردوە کە نە توانایی بەربەرەکانی لەگەڵ گۆپاڵی ئەمریکا و ئیسرائیلی هەیە و نە گێزەری پێشکێشی دەستی ئەمریکا دەتوانێت قەبووڵ بکات!

پارچەپارچەبوون و پەرتەوازەیی دامەزراوەی بڕیاردان لە کۆماری ئیسلامیدا، بە لەبەرچاوگرتنی تەمەن و بەساڵاچوویی عەلی خامنەیی و بێتوانایی لە بڕیاردان، جیاوازییە فیکرییە قووڵەکانی نێوان بەشێک لە فەرماندە پلەبەرزی نیزامی بەتایبەت لە تیرۆریستی سپای پاسداران و سیاسەتمدارانی ڕێژیم لەنێو دەوڵەتدا، ئەگەری گەیشتن بە ڕێککەوتن لەگەڵ ڕۆژئاوا و ئامریکا زۆر لاواز دەکات! هەر بۆیەش ڕەنگە داڕمان و ڕووخانی ڕێژیمی پاوانخواز و ملهوڕ و سەرکوتگەری کۆماری ئیسلامی لە لایەن بزووتنەوەیەکی بێسەری جەماوەرییەوە بە هۆی ململانێی و ناکۆکی و ناتەبایی ڕادەبەدەری سیاسەتەکانی ڕێژیم و سروشتی نامرۆڤانەی، تاکە بژاردەی دوای شکستی سیاسەتی "گۆپاڵ و گێزەر" بێت!

کۆتایی ئاڵەشەوە و دێوەزمەی کۆماری ئیسلامی بێ گومان بە دەست خەڵکی ناڕازیی و شۆڕشگێڕانی سەر شەقامەکانەوە دیاری دەکرێ. ئەمە کۆتایی چیرۆکی هەموو دیکتاتۆرەکانە!

***

هێژموونیی گوتاری نەتەوەیی حیزبی دێموکرات

پەیمان ئابجامە

لە ئەساسدا چەمکی گوتار، چەمکێکی فرە ڕەهەندە کە مانا و مەفهووم و لێکەوتەی خۆی هەیە و بە بڕوای هێندێک لە ڕووناکبیران کردەیەکە یان پڕۆسەیەکە لە نێوان گوتن و کارکردندا یەکانگیر دەبێتەوە و لەنێو کۆمەڵگەدا ماهییەت و بوونی خۆی دادەڕێژێت. ناوەڕۆک و خەسڵەتەکانی هەموو گوتارێک لە سەرەتاوە خۆی لە ڕێکخستن و دارشتنەوەی بیرۆکە و وتەکاندا دەبینێتەوە کە لەسەر چ بابەتێک داهێنەری بۆ کراوە و دەبێتە هۆی تێگەیشتن لە بابەتەکە و ئامانج و بیرۆکە کۆکراوەکان ڕوون و دیار دەبن.

لە سەردەمی ئێستادا چەمکی گوتار لەنێو زانستە کۆمەڵایەتی و سیاسییەکاندا بە یەکێک لە چەمکە هەرە گرینگ و بەنرخەکان ئەژمار دەکرێت و بە گشتی ڕوانگە جیاوازەکانی تاک، ڕێکخراو و کۆمەڵگە لە هەموو بوارەکانەوە کاناڵیزە دەکات و لە ڕاستیدا ڕابردوو و ژێرخانێکی فکری قوڵی پێویستە و دەبێ لەسەر شێوازەکانی گوتار و توانای کۆمەڵگەی خۆت و لێکەوتەکانی بۆ دوارۆژ ڕاوەستە بکرێ و خوێندنەوەیەکی واقعبینانەی دەوێ.

گوتاری نەتەوەیی

لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی گەلی کورددا، ململانێی سیاسی بە هەموو شێوەکان کراوە کە هۆکار بووە بۆ مانەوەی بنەما سەرەکییەکانی نەتەوەی کورد، بەڵام بۆ ئەوەیکە ڕێڕەوی خەبات و تێکۆشان باشتر بەرەو پێش هەنگاو بنێ پێویستە ڕوانگەسازی بکرێ و لە ئاکامی ئەو ڕوانگەیەش گوتار بەرهەم دێ، دواتر هەر چەند ئەو گوتارە جوانتر و پتەوتر و گشتگیرتر بێ، گەیشتن بە مافە نەتەوایەتییەکان مسۆگەرترە و سیستەمی داگیرکەریش، پەیامی ئازادیخوازانەی ئەو گەلە چەوساوەیەی باشتر لە گوێدا دەزرینگێتەوە.

لە ڕەوتی بزووتنەوەی سیاسیی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە چەندین حیزب و لایەن لەو بەشەی وڵاتدا دامەزراون و هەریەکە و گوتاری تایبەت بە سیاسەت و بەرنامە و ستراتیژیی خۆی هەیە کە لە ڕاستای ئەو گوتارەدا هەنگاوە سیاسییەکانی خۆیان لەپێناو دەستەبەرکردنی مافەکانی کۆمەڵگەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان هەڵدێننەوە و خەبات و تێکۆشانی خۆیان لەو هێلە فکریانە گەشە پێ دەدەن. لە ڕاستیدا دەوڵەمەندیی هەر گوتارێک لەوەدایە کە هەموو چین و توێژی کۆمەڵگە خۆی تێدا ببینێتەوە کە ئەویش لە قۆناغی ئێستادا بەدەر نیە لە گوتاریی نەتەوەیی.

لە خەباتی گەلی کورددا بە تایبەت لە دوای شەڕی جیهانیی دووهەم، بە دامەزراندنی حیزبی دێموکرات وەک یەکەمین حیزبی مۆدێڕن و دێموکراتیک، ئێمە شاهیدی قۆناغێکی نوێ لە خەباتی سیاسی کورد لە ئێران لە پێناو دەستەبەرکردنی مافە نەتەوایەتییەکان بووین و بۆ ئەو مەبەستەش دەتوانین کۆماری کوردستان و دەسکەوتەکانی ئەو کۆمارە وەک؛ گوتاری نەتەوەیی، هەستی شوناسخوازانە، ئاڵای کوردستان، سروودی نەتەوایەتی و هێزی پێشمەرگە وێنا بکەین و وەک بەڵگە بێنینە بەرچاو کە وەرچەرخانێکی مێژوویی لە خەباتی سیاسی و نەتەوایەتی کورددا کرد کە ئێستاش ئەم شێوە خەبات و تێکۆشانە سەرچاوەی ئیلهام وەرگرتنە بۆ بزووتنەوە لە هەموو بەشەکانی کوردستان. واتە گوتاری حیزبی دێموکرات پێداگری لە سەر یەکیەتیی نەتەوەیی و کوردستانی بوونە. کە واتە حیزبی دێموکرات زیاتر لە هەشت دەیەیە دەرکی بەو ڕەوشە ڕاستەقینە کردووە و تایبەتمەندی و پرەنسیپەکانی نەتەوەی کوردی بەباشی ناسیوە و دەستی بۆ گوتارێکی تاک لایەنە و حیزبی و بیرتەسکانە نەبردوە، بەڵکوو هێژموونی گوتاریی خۆی لە ڕاستای گوتاری نەتەوەییدا مانا دەکاتەوە و بیرۆکە و ئایدیای کوردستانی بوون و کوردایەتی لە پێناو ڕزگاری گەلی کورددا کاناڵیزە کردوە.

بنیاتنانی گوتاری نەتەوەیی و هەوڵی بێوچان بۆ گەشەی بیری کوردایەتی و هەستی نیشتمانی، ڕەهەندێکی سیاسی لە خەباتی حیزبی دێموکرات و کاریگەری ئەم حیزبە بە سەر کۆمەڵگەدا بووە کە وای لەو حیزبە کردوە پێگەیەکی بەهێزی جەماوەری لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا هەبێت و هاوخەباتی لە نێوان حیزب و گەلدا بۆ بەرەنگاریکردن لە هەمبەر سڕینەوەی نەتەوەیی پێک بێت.

دوای سازبوونی حیزبی دیکە لە کوردستان، ئەگەرچی گوتاری حیزبی دێموکرات وەک گوتاری زاڵ مایەوە، بەڵام ئەو حیزب و ڕەوتانەی کە دواتر دامەزران وەک وردە گوتار و گوتاری ڕەقیب و ئەویتری گوتاری نەتەوەییی حیزبی دێموکرات لە مەیدانی ڕکەبەرایەتیدا بوون، کە هەڵبەت هێندێک جار وەک دژکردەوە بەداخەوە شەڕی ناوخۆییشی لێ کەوتووەتەوە و زۆر جاریش وەک بیرۆکە، لە بری ڕکەبەرایەتی و دژایەتی بۆتە بنەمای ئەویتری ئەم گوتارە نێوخۆییانە. گوتاری زاڵی کوردی لە قۆناغێکدا بە هۆی نەبوونی ڕەقیب و لە دواییشدا بە هۆی پەسەندبوونی لە لایەن کۆمەڵگەوە گوتاری حیزبی دێموکرات بووە و ماوەتەوە و ئەم گوتارە زاڵە چەمکەکانی وەک؛ خودموختاری، دێموکراسی، زمان وەک کەرەسەیەکی شوناسخوازانە، خەباتی چەکداری، ناسیۆنالیسمی کوردی یا کوردایەتی و ... بەپێی قۆناغ و بە شێوەی جیاواز وەک گوتاری سیاسیی کوردی ڕۆژهەڵات ڕاقە کردووە. ئەم گوتارە توانیویەتی لە ڕێی زاڵ بوونەوە ببێتە بەردەنگی سەرەکیی دژبەرەکانی گەلی کورد بە تایبەت کۆماری ئیسلامی، بۆیە لە هێندێک دەورەی جیاوازدا وەک لایەنی سەرەکیی کورد بووەتە تەرەف حیسابی کۆماری ئیسلامی ئێران بۆ دانوستان و وتووێژ لە ڕاستای دەستەبەرکردنی مافەکانی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، جا کە واتە جەوهەری گوتاری سیاسیی و نەتەوەیی حیزبی دێموکرات وەک چەترێک باڵی بەسەر ئەو کۆمەڵگەیەدا کێشاوە و توانیویەتی وڵامدەرەوەی ویست و داخوازییەکانی ئەوان بێ.

گوتاری هاوبەش

بەپێی ئەو ئاڵوگۆڕانەی کە لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و ئێران و بە تایبەت لە کوردستاندا ڕوو دەدەن بێگومان کورد لێی بێبەری نییە و لە مەعادەلاتی سیاسی و ژێئۆپۆلیتیکیدا چ بە قازانج و بەرژەوەندی و چ بە تێچوو و خەسار ڕۆڵ دەگێڕیت. بۆیە لەم قۆناغە هەستیارەدا گوتاری هاوبەشی کورد بە مانای سازبوونی ڕیزبەندییەکی بەهێز لە نێوان گوتارە ڕەقیبەکانی کورد لە بەرامبەر ئەو، ئەویترە دەرەکییە یا گوتاری دژبەرانی کورد دایە. بۆ نموونە شۆڤێنیزمی ناوەند تەوەر کە لە ڕابردووشدا زۆر هەوڵی پاکتاوکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کوردی داوە و گوتارێکی دژبەریکارانەی لە بەرامبەر داخوازییەکانی گەلی کورد بە کار هێناوە و تا ئێستاش بەردەوامە، کە لەو سۆنگەشەوە زیاتر کەڵک لە بۆشایی و خاڵە جیاوازەکانی حیزبە سیاسییەکان وەردەگرێ. بۆیە حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان پێویستە هێژموونی گوتاری زاڵی خۆیان لە چوارچێوەی گوتارێکی هاوبەش و نەتەوەییدا بەسەر گوتاری دژبەرانی کورد بەهێز بکەن کە تەنیا بە یەک گوتاری و یەکدەنگی دەتوانن وڵامدەرەوەی ویست و داخوازییەکانی نەتەوەی کورد بن(وێڕای هەموو جیاوازی و تێڕوانینەکانیان)، لە هەمان کاتدا سازنەبوونی گوتاری هاوبەش و پابەند نەبوون بە هێژموونی گوتاری زاڵ لە خەباتی سیاسیی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا ئەم کێشانەن کە بوونەتە خەساری گەورە و درێژبوونەوەی ماوەی خەبات و تێکۆشانی کورد لەو بەشەی وڵاتدا. بۆیە حیزبی دێموکرات وەک یەکەم حیزبی سیاسی و پێشەنگی کۆمەڵگە، خۆی بە ئەرکدار دەزانێ کە سیاسەتی گشتی و بەرنامە و گوتاری خۆی لە ئاستی نەتەوەیی و نیشتمانیدا بێ و کوردستانی بوون ببێتە هزرێکی سیاسی و عەقڵانی لە مێشکی تاک بە تاکی کۆمەڵگەی کوردستان ڕەنگ بداتەوە.

***

ئێعدامی ٩٩ بەندکراو لە بەندیخانەکانی ئێران لە ماوەی مانگێکدا

لە ماوەی مانگی ڕابردووی زایینیدا سزای سێدارەی لانیکەم ٩٩ بەندکراو لە بەندیخانەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێراندا جێبەجێ کراوە. ئەو ئامارە بەراورد بە مانگی ژۆئەنی ٢٠٢٤ لانی کەم ٨ هێندە زیادی کردوە، چونکی لە ماوەی مانگی ژۆئەنی ساڵی ڕابردوودا سزای سێدارەی ١١ بەندکراو جێبەجێ کرابوو، ئەمەش بۆ دۆخی دوای شکستی کۆماری ئیسلامی لە شەڕی ١٢ ڕۆژەی لەگەڵ ئیسڕائیل دەگەڕێتەوە

لەو مانگەدا، سزای سێدارەی لانیکەم ١٦ بەندکراوی سیاسی و مەزهەبی جێبەجێ کراوە، ٢ کەس لە ئێعدامکراوەکان ژن بوون و تەنیا ١٩ هەواڵی ئەم ئێعدامانە لە سەرچاوە فەرمییەکانی ئێران و ماڵپەڕە پەیوەندیدارەکان بە دەزگای دادوەرییەوە بڵاو کراوەتەوە. هەروەها سزای ئێعدامی ١٧ بەندکراو بەشێوەی نهێنی و بێ ئاگاداریی بنەماڵە و دەستڕاگەیشتن بە

مافی دوایین چاوپێکەوتن لەگەڵ بنەماڵەکەیاندا جێبەجێ کراوە.

بەپێی زانیارییەکان لە ماوەی مانگی ژۆئەندا لانی کەم سزای سێدارەی ١٢ بەندکراوی تورک لە بەندیخانەکانی ئێراندا جێبەجێ کراوە، هەروەها ١١ کەس لە ئێعدامکراوەکانی ئەم مانگە لوڕ، ١١ کەسیان کورد و ٩ بەندکراویش بلووچ بوون.

کۆماری ئیسلامیی ئێران تەنیا لە ماوەی شەش مانگی یەکەمی ٢٠٢٥دا زیاتر لە ٦٥٠ بەندکراوی ئێعدام کردوە و ڕەوتی ئێعدامەکان دوای هێرشەکانی ئیسڕائیل زیاتر و خێراتر بووە.

لێکەوتەکانی شەڕی ناسراو بە ١٢ ڕۆژە

هەردی سەلیمی

نزیکەی ١٢ ڕۆژ بەسەر شەڕی ئیسرائیل و ئێراندا کە بە شەڕی ١٢ ڕۆژە ناوبانگی دەرکرد تێپەڕ دەبێ. لە ماوەی ئەم شەڕەدا ئێران تووشی زیانی زۆر گەورەی ماددی و گیانی بووە، بە دەیان فەرماندەی پلەباڵای ڕێژیم لەو هێرشانەدا کوژران و دەیان بنکەی مووشەکی و چەندین ناوەندی ناوکیی ئەو وڵاتە زەبری کوشندەیان لێ کەوتوە. لەگەڵ ئەوە ئێران تەنانەت نەیتوانی لە ڕووی دیپلۆماسی و نێونەتەوەیییشەوە لایەنگرێک بۆ خۆی بدۆزێتەوە یان لانیکەم بتوانێ گوشارێکی جددی بخاتە سەر ئیسرائیل؛ ڕنگە بتوانین بڵێین یەکێک لە سەرکەوتووترین هێرشە نیزامییەکانی ئیسرائیل بووە لە مێژووی ئەو وڵاتەدا. ئێران هەتا پێش لەم شەڕە پشتی بە ڕووسیە و چین بەستبوو، بەڵام ڕووسیە نیشانی دا سەرقاڵتر لەوەیە بتوانێ فریای ئێران بکەوێ، هەروەک چۆن نەیتوانی یان نەیویست فریای بەشار ئەسەد بکەوێ؛ وڵاتی چینیش لەم نێوەدا سیاسەتێکی پاسیڤی گرتووەتە بەر و نایهەوێ بە لای هیچکام لە لایەنەکانی ئەم شەڕەدا بشکێتەوە.

وڵامە نیزامییەکانی ئێران بەم هێرشانەی ئیسرائیل و دواتر ئەمریکاش، لە گشتیەتی خۆیدا وڵامی سیمبۆلیک و هەستەکی بوون. کۆماری ئیسلامی نە توانیی و نە ویستیشی وڵامەکانی توند بن بەرامبەر بەو هێرشانە، بەڵکوو زیاتر وەک گوترا سیمبۆلیک بوون و بۆ ڕازیکردنی دڵی لایەنگرانی کرا. لە ڕووی سیاسییشەوە لەگەڵ ئەوەی ئەو گوشارە نەخرا سەر ئیسرائیل، کۆماری ئیسلامی بە نەهێشتنی ئینتێرنێت، بە ڕەشبگیری و بە پەسندکردنی یاسای نوێی سزادان، هەروەها بە هەڵپەساردنی هاوکاری لەگەڵ ئاژانسی نێونەتەوەییی وزەی ناوکی و داواکاریی ئێعدامی ڕافائێل گرووسی! بەکردەوە ڕێیەکی تری گرتووەتە بەر و زیاتری کاردانەوەکانی ڕوو لە خەڵکە.

لە ئێستادا کەوا ئاگربەستێکی لەرزۆکیش لە ئارادایە، ئەمریکا هەروا پێداگرە لەسەر ویستە سەرەتایی و سەرەکییەکەی خۆی، واتە خۆبەدەستەوەدانی بێمەرجی کۆماری ئیسلامی. لە لایەکی ترەوە ئیسرائیل ئیدیعا دەکات هێشتا دەسەڵاتی ئاسمانی ئێرانی بەدەستەوەیە و بەکردەوە دەیهەوێ وەک وڵاتی لوبنانی لێ بکات و ئەو وڵاتە بخاتە ژێر چاودێریی چڕ و بەردەوامی خۆیەوە، بۆ ئەوەی لە ئەگەری وەخۆکەوتنی کۆماری ئیسلامی، ئیسرائیل بتوانێ هێرشی پێشگیرانەی هەبێ و لەو ڕووەوە دەستی ئاوەڵا بێت. وڵاتانی ئورووپاییش بەبەردەوامی هەڕەشەی گەڕاننەوەی مکانیزمی "سناپبەک" بۆ سەر ئێران دەکەن.

هەتا ئێستاش و پێش لە کارابوونی ئەو مکانیزمە ئابووریی ئێران لە لێواری هەڵدێردایە. لەم هێرشانەدا کە بەشێک لە ژێرخانە وزەیی و داراییەکانی کردە ئامانج و هەروەها هێرشی سایبێری بۆ سەر بانک و بوورس و هتدی بەدوادا بوو، بووە هۆی ئەوەی بەشێک لە داراییی خەوێنراو لە ئێران بچێتە دەر و ئەو وڵاتە قەیرانلێدراوە هێندەی دیکە تووشی قەیران بکات. لەگەڵ ئەمە لە ماوەی چەند ڕۆژی ڕابردوودا شەپۆلێک لە کرێکاران لە ئێراندا لەسەر کار وەلا نراون و بە بیانووی کەمکردنەوەی هێزی مرۆیی، جواب کراون. ئەمە لە کاتێکدایە بە وتەی کارناسانی بواری ئابووری، ئابووریی ئێران لەگەڵ هەڵاوسانی ٤٠ لەسەدی، هەژاریی بەربڵاو و گەندەڵیی سیستماتیک بەرەوڕووە.

کۆماری ئیسلامی لە ئێستادا لە ڕووی نیزامییەوە شکستی خواردوە و ئێعتباری نەبووی هێندەی دیکە تێک شکاوە، لە ڕووی سیاسییشەوە وەک باس کرا بەتەنیا ماوەتەوە و لە دۆزینەوەی دۆست و هاوپەیماندا دۆشداماوە. ئەم ڕێژیمە کە ناتوانێ مودیریەتی کێشەکانی بکات، بەم حاڵەوە نەیهێشتووە ڕادەی توانای سەرکوتکردنی دابەزێ و هەوڵ دەدا ئەم دۆخە توندتریش بکات. بەپێی ڕاپۆرتەکان شەپۆلێکی نوێی لە دەسبەسەرکردنەکان لەژێر ناوی بەرگری لە سیخوڕی و... بەتایبەت لە کوردستان دەست پێکردووە و دەیهەوێ لەژێر ناوی دۆخی شەڕدا خەڵک چاوترسێن بکات، بۆ ئەوەی پێش بە سەرهەڵدانی نارەزایەتی بگرێ.

ئەم قەیرانە کەڵەکەبووانە و ئاستی نزمی توانای بەرەوڕووبوونەوەی کۆماری ئیسلامی لەگەڵیان، نیشان دەدا لە داهاتوودا نارەزایەتیی بەرفراوان بەڕێوەیە و کۆماری ئیسلامی لەگەڵ کۆمەڵێک گوشاری دەرەکی و نێوخۆییدا دەستەویەخە دەبێ، کە وێ ناچێ بتوانێ بەئاسانی کونترۆڵی بکات و دەبێ خۆمان بۆ گۆڕانی زۆر گەورە لەو وڵاتە ئامادە بکەین.

هەنگاوی شاخ و شۆڕش

برایم چووکەڵی

ڕۆژی ١٢ پووشپەری ١٣٦٣ی هەتاویی هەموو ساڵیک، ساڵیادی حەماسەی پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکڕاتی کوردستانی ئێران لە دەشتی شارویران لە ناوچەی مەهاباد و شەهیدبوونی حەمەدەمین بارام‌میرزا (چرچە) فەرماندەری بەوەجی هێزی بەیان و ٢٤ پێشمەرگەی هاوسەنگەریەتی.

بەرەبەری بەیانی بوو. پێشمەرگەکانی هێزی بەیان و هێزی پیشەوا و ژمارەیەک لە لاوانی یەکیەتیی لاوانی دێموکڕاتی کوردستان بۆ زەربەلێدان لە هێزەکانی ڕێژیم لە شوێنە دیاریکراوەکانیان جێگیر بوون. کاتژمێر ١٠ی پێشنیوەڕۆ ڕێژیم کە هەست بە بوونی پێشمەرگەکان کردبوو، بە هێزێکی زۆر و پۆشتە و پەرداخەوە لە هەموو لایەکەوە هێرشی خۆی دەست پێ کرد. ڕۆژی حەماسە خوڵقاندنی پێشمەرگەکان بوو. هەر وەک چاوەڕوان دەکرا پارێزەرانی نیشتمان و ڕۆڵەکانی کوردستان توانیان لە شارویرانیش وەک باقی شوێنەکانی دیکەی کوردستان هێزی دژە کورد و دژە ئازادیی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی تێک بشکێنن. لەو حەماسە گەورەیەدا کە بە شکانی چەندین هێرشی بەدوای یەکی هێزە پەلاماردەرەکانی ڕێژیم و کوژرانی نزیکەی ٧٠ کەس لە هێزە پەلاماردەرەکان کۆتایی هات، مخابن ٢٥ پێشمەرگەش کە لە نێویاندا فەرماندەری بەوەج و قارەمان چرچەی بارام میرزاش بەدی دەکرا، بوونە هەوێنی تۆمارکردنی ئەم حەماسە پڕ شکۆیە.

محەممەدئەمین بارام‌میرزا ساڵی ١٣٣٦ی هەتاوی لە شاری مەهاباد چاوی بە دونیای ڕوون هەڵێنا. هەر لە منداڵییەوە زیت و وریا بوو و پۆلەکانی خوێندنی زۆر سەرکەوتووانە بڕی و بڕوانامەی دیپلۆمی وەرگرت. پاش هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامی و هێرشی ڕێژیم بۆ سەر گەلی کورد، چرچە یەکێک لەو تێکۆشەرانە بوو کە دەستی دایە چەکی شەڕە ف و هاتە مەیدانی خەبات. بە دەستپێکردنی شەڕی سێ‌مانگە زۆر زوو خۆی نیشان دا و بەهۆی نەترسی و لێوەشاوەیی ناوی دەرکرد، بەجۆرێک کە ڕێژیم زراوی لە ناوی تۆقیبوو. چرچە تەنانەت بە ڕۆژی ڕووناک توانیبووی نوێنەری دەوڵەتی بازرگان لە شاری مەهاباد بێنێتە دەرێ.

چرچە لە زۆربەی کاتەکانی بۆ کاری حیزبی یان مەئمورییەتی کوشتنی جینایەتکاران لە شاری مەهاباد کەلکی وەردەگرت. لە کوشتنی سەرۆکی شارەوانی و چەککردنی ئەم کانگای فەسادە ڕۆڵێکی گرینگی هەبوو. پاش ئەوەی کاک هەژاری نەمر (ئەحمەد جاویدفەڕ) فەرماندەری هێزی پێشەوای بەئەستۆوە گرت، چرچە بوو بە هاوسەنگەرێکی بەوەفای ئەو و هەتا کاتی شەهیدبوونی لە دەرسە بەنرخەکانی ئەزموونی وەردەگرت. بەمجۆرە دەیان عەمەلیات لە ناوچەکانی چۆمی مەجیدخان، شامات و شارویران بە فەرماندەری چرچە بەڕێوە چوو. ئەو بەهۆی ئازایەتی و لێزانی و لێوەشاوەی و دەستوبرد و توندوتۆڵی و شارەزابوونی لە تاکتیک و گەڵاڵەی شەڕ بە فەرماندەری عەمەلیاتی هێزی پێشەوا دیاری کرا و ئەویش بەکردەوە نیشانی دا کە شیاوی ئەم مەسئولییەتەیە.

پاش شەهیدبوونی کاک هەژار، چرچە وەک فەرماندەری لکی دووی هێزی پێشەوا لە ناوچەی شامات و چۆمی مەجیدخان دیاری کرا. بە بەڕێوەبردنی چەندین عەمەلیاتی گەورە لەم ناوچەیەدا کە لەواندا سەدان کەس لە هێزەکانی ڕێژیم لەم ناوچە کوژران و بەتایبەت بە ئەنجامدانی چەند عەمەلیاتی شۆڕشگێڕانە لەنێو شاری میاندواودا لەرزەی لە دڵی دوژمن خستبوو. چرچە بۆ دوژمن چقڵی چاو بوو، بەڵام بۆ زەحمەتکێشانی ناوچەی شامات و چۆمی مەجیدخان نموونەی خۆڕاگری بوو. لەو ماوەیە کە کاری لەم دوو ناوچەیەدا کرد، خۆشەویستیی گەورە و بچووکی ناوچەکە بوو.

چرچە لە پاییزی ساڵی ١٣٦٢دا بە جێگری فەرماندەری هێزی بەیان دیاری کرا و لەم هێزەشدا نەزم و دیسیپلینی خۆی لە فەرماندەییدا بەکردەوە نیشان دا. لە عەمەلیاتی نێو شاری بۆکان لە ساڵی ١٣٦٢ یەکێک لە فەرماندەکان چرچە بوو، کە لە مێژووی گەلەکەماندا کەم وێنە بوو. ئەم عەمەلیاتە بە ڕادەیەک گرینگ بوو کە دوژمنیش نەیتوانی لە ئاستیدا بێدەنگ بێ. چرچە پاش ئەو عەمەلیاتە بە فەرماندەری هێزی بەیان دیاری کرا و تا کاتی شەهیدبوونی لەو بەرپرسایەتییەدا مایەوە.

چرچە بێجگە لەوەی پێشمەرگەیەکی قارەمان و نەترس بوو، زۆر بەنەزم و ڕوحسووکیش بوو، یەکێک لەو پێشمەرگانە بوو کە هەموو ژیانی پڕ شانازی و نموونەی ئیلهام بۆ پێشمەرگەکان بوو. ئەو زۆرجار دووپاتی دەکردەوە کە پێشمەرگە چاوی لە فەرماندەکەیەتی و ئەگەر هەڵەکاری و چەوتی هەبێ، پێشمەرگەش چاوی لێ دەکا و لە ئاکامدا تایبەتمەندیی فەرماندەیی خۆی لەدەست دەدا.

ئەو دژی هەڵپەرستی بوو، هیچ کات قسەی ناهەق و ناڕەوای لە کەس قبووڵ نەدەکرد. شێلگیرانە دژی هەڵپەرستان و قازانج ویستەکان خەباتی دەکرد و دژی ئەو کەسانە بوو کە بۆ بەرژەوەندیی خۆیان ڕاستییەکانیان دەشاردەوە.

مخابن ڕۆژی ١٢ی پووشپەری ساڵی ١٣٦٣ و لە حەماسەی شەڕی دەشتی شارویراندا چرچەی فەرماندە و ٢٤ هاوسەنگەری چوونە ڕیزی کاروانی نەمرانەوە. ئەو ٢٤ پێشمەرگەیەش بریتی بوون لە: تاهیر خزری، حوسێن قادری، جەعفەر کوێخائیسماعیلی، خالید ئەحمەدپوور، شێخ ساڵە، عەلی نووری، خدر عەباسی، کەماڵ ئاقاوەلی، کەریم ئیبراهیمی، عوسمان دەروێشی، ئەمیر ڕەزایی، عەوڵا شەریفی، خالید سەرایی، مستەفا محەممەدی، حوسین وەحدەت، محەمەدسالح فەرەجی، سولێمان گوڵێنگ، جەعفەر ئیبراهیمی، یوسف شەریفی و هەروەها پێنج شۆڕە لاوی یەکیەتیی لاوان بە ناوەکانی: برایم سالک، سەلاح شازدە، سەیدسمایل ئەندام، عەلی سەرمایە و موحسین گادانی.

د. مەحموود عوسمان:

تەنیا بە یەکگری و پاڵوێکدان دەتوانین بەتاڵایی نەمانی د. قاسملوو قەرەبوو بکەینەوە

ئاماژە: تەلەڤزیۆنی "تیشک" لە ٣٠ ساڵەی تێرۆری دوکتور قاسملوو و هاوڕێیانیدا دیمانەیەکی لەگەڵ د. مەحموود عوسمان کردبوو. د. مەحموود عوسمان لەو دیمانەیەدا لە چەند ڕەهەند و گۆشەنیگای جیاوازەوە باسی لە ڕۆڵ و پێگەی د. قاسملوو کرد. "کوردستان" لە بەرەبەری ٣٦ ساڵەی تێرۆری د. قاسملوو بە دەستی دیپلۆمات تێرۆریستەکانی کۆماری ئیسلامی پوختەیەک لەو دیمانەیە بۆ خوێنەرانی بڵاو دەکاتەوە:

دوکتور مەحموود ئێوە لە کەیەوە دوکتور قاسملووتان ناسیوە و چۆن باسی ئەو ناسینە دەکەن؟

ئەمن دەمێک بوو دوکتور قاسملووم دەناسی. لە دەیەی پەنجای زایینییەوە دەمناسی. لەو کاتەوە تا کاتی شەهیدبوونی بەردەوام بینیومە. چ لە شاخ و لەلای پێشمەرگەکان و چ لە دەرەوە لە پاریس، لە پراگ و زۆر شوێنی تر. لە باشووری کوردستان و بەغداش هەر بینیومە. بێگومان د. قاسملوو کەسایەتییەکی دیار و ناسراوی کورد بوو و لەسەر ئاستی ناوچەکە و دەرەوەش ناسراو بوو. پیاوێکی زانا و پێگەیشتوو بوو و زۆر بەباشی دەیتوانی خۆی بگونجێنێ، چ وەک پێشمەرگە و چ وەک مامۆستای زانکۆ، چ وەکوو تێکۆشەرێک کە چالاکیی نهێنی دەکرد، یان بەئاشکرا. لەبەر ئەوە بەڕای من کەسایەتییەکی زۆر دیار بوو. ئەو کەسایەتییەکی نەتەوەیی بوو و لە هەمان کاتدا، دیسان کەسایەتییەکی هەبوو کە بڕوای وابوو لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەگەڵ باقی نەتەوەکان خەبات بکەن بۆ دێموکراسی لە ئێران. بڕواشی بەوە هەبوو کە پێویستە نەتەوەی کورد لەگەڵ نەتەوەکانی دیکەدا پێوەندیی هەبێ. ئەو لەسەر ئاستی دەرەوەشدا ناسراو بوو، چوونکە لە زۆر وڵات ژیابوو و چەندین زمانی دەزانی. لەبەر ئەوە دوکتور قاسملوو کەسایەتییەکی گەورە بوو. بەوپێیە لەدەستدانیشی خەسارەتێکی گەورە بوو، چونکی بۆشاییەکی گەورەی لە بزووتنەوەی دێموکراتیکی کورد لەسەر ئاستی ڕۆژهەڵات و کوردستان بەگشتی دروست کرد. بەداخەوە بە شێوەیەکی واش لەدەستمان چوو کە زۆر جێی باوەڕ نەبوو.

دوکتور چ تایبەتمەندییەک د. قاسملووی کردە ئەو کەسایەتییە مەزنە کە جەنابت باست کرد؟

بەردەوامی بەرێزیان لە خەبات، زانایی و تێگەیشتوویی و پێگەیشتوویی ئەو لە هەموو ڕوویەکەوە، خوێندەواری و خۆ گونجاندنی لە هەر ڕوویەکەوە و لە هەموو قۆناغەکانی وەکوو پێشمەرگە و لە چالاکیی نهێنی و ئاشکرا، و هەروەها ئەو پێوەندییە بەرفراوانەی لەسەر ئاستی جیهانیدا هەیبوو. ئەو لە دەرەوە پێوەندی هەبوو، لەسەر ئاستی ناوچەکە و لەگەڵ حیزبە کوردستانییەکان پێوەندی هەبوو. لەگەڵ حیزبە ئێرانییەکان پێوەندیی باشی هەبوو و ئەم هەموو پێوەندی و ئیش و توانا و زانیارییە، وای لە دوکتور قاسملوو کردبوو ببێتە کەسایەتییەکی ناسراو و گرنگ لەسەر ئاستی کوردستان، ناوچەکە و دەرەوەش.

پێتان وایە خەباتی د. قاسملوو هەر بۆ ئێران و ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوو، یان بەشەکانی دیکەی کوردستانیش؟

نا. دوکتور قاسملوو بۆ هەموو پارچەکانی کوردستان خەباتی دەکرد، بەڵام تەرکیزی زۆرتر لەسەر ڕۆژهەڵات بوو. بەڵام بەهۆی پێوەندییەکی کە لەگەڵ حیزبەکانی پارچەکانی دیکەی کوردستان هەیبوو، یارمەتیی هەموو پارچەکانی کوردستانی دەدا. زۆرجار کە لە باشوور بووە یارمەتی ئەوێی داوە، هەموو لایەکیش ڕێزیان لێی دەگرت و ڕێز و ئێحترامێکی تایبەتیی لە نێوان هەموو لایەنەکان هەبوو. ئەو کەسایەتییەکی نەتەوەیی بوو، و نەک تەنیا بۆ ڕۆژهەڵات بەڵکوو بۆ هەموو پارچەکان خەباتی دەکرد. ئەوەش بڵێم کە مرۆڤێکی واقعبین بوو، باسی ئەوەی دەکرد کە نابێ دروشمێک هەڵگرین کە نەتوانین جێبەجێی بکەین و دەبێ دۆخەکە بخوێنینەوە. هەروەها دوکتور قاسملوو و حیزبی دێموکرات پێوەندییان هەبوو لەگەڵ عێراق، ئەوکاتەی کە ئەوان لە شاخ دژی ڕێژیمی ئێران شەڕیان دەکرد، بەڵام بە هیچ شێوەیەک ئێزنیان نەداوە ئەو پێوەندییە کاریگەریی خراپی لەسەر کوردی باشوور هەبێ. جاری وا هەبوو کوردی باشوور پێوەندی هەبوو لەگەڵ دەسەڵاتی ئێران، یان لەگەڵ تورکیە و دوایی زەرەری داوە لە کوردی ئێران و تورکیە. دوکتور قاسملوو و حیزبی دێموکرات ئەوەیان نەکردووە و بە قەناعەتی من کارێکی گەورەیان کردووە لەم بوارەدا. بۆیە ئەوکاتەی کە پێوەندییان لەگەڵ حکومەتی عێراق هەبوو، قەت لێیان ڕازی نەبوو، هەرگیز ویست و خواستی دەسەڵاتی بەعسیان قبووڵ نەکرد و نەچوونە ژێر باری و دژی کوردی باشوور هیچ کارێکیان نەکرد.

بنەماکانی ئەو سەربەخۆییەی سیاسیی حیزبی دێموکرات بۆ چی دەگەڕێتەوە، و چەندە دوکتور قاسملوو کاریگەریی لەسەر ئەم سیاسەتە هەبوو؟

حیزبی دێموکرات و دوکتور قاسملوو بۆیە نەچوونە ژێر ڕکێفی بەعس لەبەر ئەوەی دەیانزانی هیچ قازانجێکی تێدا نابێ. لەو قۆناغەی کە پێوەندییان لەگەڵ بەعس هەبوو، خۆیان زەرەرمەند بوون و دەیانتوانی زۆر زیاتر لە دەوڵەتی عێراق سوود وەرگرن، بەو مەرجەی ئەوانیش هەندێ شت بکەن کە حکومەتی عێراق ڕازی بکات، بەڵام نەیانکردووە. زەرەری خۆیان قبووڵ کردووە، بەڵام نەیانویستووە زەرەر لە پارچەیەکی تری کوردستان یان نەتەوەی کورد بدەن.

هەمووان دەزانن کە د. قاسملوو مێعماری پێوەندییە نێونەتەوەییەکانی کورد بوو. بەشێک لەو لینکانە ئێستاش وەفایان بۆ پرسی کورد ماوە، هۆکاری ئەوە لە چیدا دەبینن؟

ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ کەسایەتیی دوکتور قاسملوو، توانای دوکتور قاسملوو و پێوەندی بەربڵاوی ئەو لەگەڵ لایەنەکان. بێگومان ئەوەی هاوڕێی د. قاسملوو بووبێ، یان بۆ ماوەیەکیش ئەوی ناسیبێت، ئێستاش باسی دەکات و ئێستاس ڕێزی تایبەتی هەیە بۆی. لە نێوخۆی کوردستان، لە باشوور، لە باکوور و ڕۆژاوای کوردستانیش پێوەندییەکی باشی هەبوو لەگەڵ هەموو لایەنەکان. ئەو بەردەوام بە دوای ئاشتیدا بووە و بەردەوام هەوڵی داوە کێشەی نێوان لایەنە کوردەکان بە ئاشتی چارەسەر ببێت. لایەنە کوردستانییەکان هەوڵی ئاشتەوایی بدەن و ئەگەر ڕۆژهەڵاتی کوردستان تووشی شەڕ بوو، خەتابار هەر دەسەڵاتی تاران بوو. ئەو بوو کە پەلاماری کوردی دا، ئەگینا دوکتور قاسملوو قەت تەئییدی ئەوەی نەکردووە کە بڕۆن و شەڕ بکەن. بەڵام کاتێک حکوومەتی ئێران داواکانی کوردی قبووڵ نەکرد و پەلاماری کوردیان دا، کوردەکانیش ناچار بوون چەک هەڵگرن و دژیان بووەستنەوە. کاتێکش کە تووشی شەڕ ببوون، ئەوکات کۆمەڵە هەبوو، چریکی فیدایی هەبوو، شێخ عێزەدین هەبوو، حیزبی دێموکراتیش بە ڕێبەریی دوکتور قاسملوو هەبوو کە ئەم چوارە بەیەکەوە کاریان دەکرد، هەیئەتی نوێنەرایەتیی کوردیان دروست کرد و لەنێوان ئەو چوار لایەنەدا دوکتور قاسملوو زیاتر لە هەمووان هەوڵی ئاشتیی دەدا. لەگەڵ تارانیش هەروەها، هەموو هەوڵەکە ئەوە بوو کە ئاشتییەک هەبێ بەڵام تاران مەیلی نەبوو و نەیکرد. کوردیش هەموویان خوازیاری ئەوە نەبوون، بەڵام حیزبی دێموکرات زیاتر لە لایەنەکانی دیکە هەوڵی ئاشتییان دەدا. دەیانزانی کە ئاشتییەکە باشترە بۆ نەتەوە و قازانجی دەبێ ئەگەر مافی کورد لەو وڵاتەدا بچەسپێ، بەڵام ڕاستییەکە ئەمەیە کە نە ئێرانییەکان، نە عێراق، نە تورکیە و نە سوورییەکان نەیاندەویست لەگەڵ کورددا پێک بێن. وڵاتانی داگیرکەری کوردستان بەردەوام نایانهەوێ کێشەی کورد چارەسەر ببێ و شەڕەکان ئەوان بەسەر کوردیاندا سەپاندوون.

بە بڕوای ئێوە چی وا لە دوکتور قاسملوو دەکات کە لە کەسایەتییەکی چەپی کوردە ببێتە کەسایەتییەکی نەتەوەیی کوردی چەپ؟

هەموومان دەزانین دوکتور قاسملوو ماوەیەک چەپ و ئەندامی حیزبی تودە بوو. بەڵام دوایی دەرکەوت کە حیزبی تودە هیچی بۆ کورد نەکردووە و ئەوانەی چەپی ئێرانی بۆ کورد باش نەبوون. دوکتور قاسملوو پاش سەرنجدان بە دۆخی کورد پاڵپشتی نەکردن و گرنگینەدانی چەپەکان بە پرسی کورد بەو ئاکامەی دەگەیەنێت کە بگەڕێتەوە بۆ گوتاری نەتەوەیی. بەڵام هەبوون کەسایەتی دیکەی کورد وەکوو غەنی بلووریان کە پاش ٢٥ بۆ ٢٦ ساڵ بەندکران، هەر لایەنگری حیزبی تودە مانەوە هەتاکوو گیانی بەخت کرد. لە هەمان کاتدا دوکتور قاسملوو هەوڵی دۆستایەتیی نێوان نەتەوەکان و لایەنە جیابیرەکانیشی دەدا و کەسێکی بیرتەسک نەبوو.

باشە بۆ چی کۆماری ئیسلامی ئاوها کەسایەتییەکی ئاشتی‌خوازی شەهید کرد؟

لە بنەڕەتدا کۆماری ئیسلامی ئێران بڕوای بە پرسی نەتەوەیی نییە و پێیان وایە کە هەموو خەڵکی ئێران سەر بە ئۆممەتی ئیسلامیین، بەڵام هەموومان دەزانین کە لەوەشدا ڕاست ناکەن و فێڵ لە نەتەوەکانی دیکە دەکەن. شای ئێرانیش هەر بەم جۆرە خەڵکی فریو دەدا و دەیگوت هەموومان ئێرانین. بەڵام ڕاستییەکە ئەوەیە کۆماری ئیسلامی ئێران بە دوای وتووێژدا نەبوو، بەڵکوو دەیەویست دوکتور قاسملوو شەهید بکات و ئەوە بوو کە چەند کەسێکیان بە ناوی دیپلۆمات ناردە ڤییەن و لەوێ بەداخەوە دوکتور قاسملوو و عەبدوڵڵا قادری ئازەر و دوکتور فازڵ ڕەسوڵیان تێرۆر کرد.

کۆماری ئیسلامی ئێران بە شەهیدکردنی دوکتور قاسملوو گەیشتە ئامانجی خۆی؟

بێگومان نا، لەبەر ئەوەی ڕاستە ئەوان دوکتور قاسملوویان لێ ئەستاندین، بەڵام ڕێبازەکەی گشتگیرتر و بەرفراوانتر بووە و ڕق و قین نەتەوەی کورد نیسبەت بە داگیرکەر زیاتر بووە. لە ڕاستیدا ئەوانیش زەرەر دەکەن و نازانم کەی بەخۆیاندا دەچنەوە و ڕەفتاریان دەگۆڕن. بەڵام ئەم کردەوانە هەر دوو لا زەرەرمەند دەکات و ڕق و قینی نەتەوەی کورد زیاتر دەکات بەرانبەریان. بەداخەوە ئامریکا کە دوژمنی ئێرانە ئێستاش کاتێک کە بنکە و بارەگاکانی حیزبی دێموکرات لە کۆیە دەدەنە بەر مووشەک بێدەنگ دەبن و پشتیوانیمان لێ ناکەن. ئێمە دەبێ دەرس لە تێرۆری د. قاسملوو وەرگرین. جارێ پێش هەموو شتێک پێویستە کورد بۆ خۆی یەکگرتوو بێ و ئەگەر ڕۆژێک حکوومەتی ناوەندی داوای وتووێژی هەبوو، دەبێ بەئاشکرا بێ نەک نهێنی، چوونکە نەتیجەی نهێنییەکەمان بینی و زەرەرمان کرد. پێویستە لایەنێکی سێیەم هەبێ وەکوو وڵاتان یان ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان.

پێتان وایە خەساری لەدەستدانی دوکتور قاسملوو چەندەیە؟

بێگومان خەسارێکی گرانە، لەبەر ئەوەی هەر کەسایەتییەک کاریگەریی خۆی هەیە و بە تایبەتی دوکتور قاسملوو کاریزمای خۆی هەبوو و زەحمەتە کەس بتوانێ جێگەی بگرێتەوە، بەڵام پێویستە بۆ قەرەبووی لەدەستچوونی ئەم کەسایەتییە مەزنانە دەست بە دەستی یەکەوە بدەین و بتوانین جێگایان پڕ بکەینەوە.

کوردستان
• ژمارە: ٨٩٨
١٥ی پووشپەڕی ١٤٠٤ _ ٦ی جولای ٢٠٢٥

کاریگەرییەکانی شەڕێکی ١٢ ڕۆژە لەسەر حاکمییەتی سیاسیی کۆماری ئیسلامی

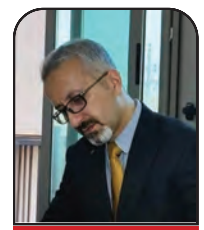

سۆراب ڕەحمەتی

لە تەک ئەوەی کۆمەڵگەی جیهانی شەڕ و هەڕەشەی نێوان وڵاتانی بە هەنگاوێکی بڤە وەسف کردوە و لە مانیفێستی خۆی لە مادە دوو برگەی ٤ی میساقی نەتەوە یەکگرتووەکاندا بەرگ و ڕۆحی یاسایی بە بەردا کردوە و ئەندامانی ئەو ڕێکخراوە مەزنەش پێیان وایە ئەم ئەسڵە، ئەسڵێکی گرینگە لەپێناو ئارمانجێکی مەزن و پیرۆزی ڕێکخراوەکەدا کە بریتییە لە پاراستنی ئاشتەوایی نێودەوڵەتی، بەڵام لە ماددەی ٥١ی ئەو میساقەدا کۆمەڵێک هاوێری داناوە کە هەندێک جار پێگەیان بەرز دەبێتەوە بۆ پێگەی ئەسڵەکە، کە ئەویش یاساغکردنی پەنابردن بۆ بەکاربردنی هێزە. ئەو هاوێرە یان ئەو ئیستیسنایە مافی بەرگریکردنی ڕەوایە کە دەقێکی ڕێگەپێدراوە و لە مادەی ٥١ی میساقەکەدا ئاماژەیەکی پەسند کراوە، بەڵام بە کۆمەڵێک مەرج سنووردار کراوە.

مەرجەکان بریتین لە:

١. هەبوونی هێرشێکی دەرەکی
٢. هاوسەنگی و زەرووڕەتی وڵامدانەوە
٣. ئاگادارکردنەوەی شوڕای ئەمنییەت

لە هەمانکاتدا چەند پڕەنسیپێک وەک ماف بەو لایەنە داوە کە بە بەرگری ڕەوا کە بریتین لە:

– جیاکاری لە نێوان خەڵکی مەدەنی و هێزی میلیتار

– کەڵکوەرنەگرتن لە خاکی وڵاتی سێهەم و پەلکێشکردنی بۆ نێو شەڕەکە و چەندین خاڵی دیکە....

جا لێرەدا و بە مەبەستی تاوتوێکردنی شەڕی ڕاستەوخۆی ئێران و ئیسرائیل کە ماوەی ١٢ ڕۆژی خایاند، پێویستە هەوێنەکەی و ئاڵۆزییەکانی لەبەر چاو بگیرێن. هەر یەک لەو وڵاتانە ئەویتر بە دەستپێشخەری شەڕەکە تۆمەتبار دەکەن و لە هەوڵی ڕەوایی بەخشین بە کردەی خۆیانن بەڵام بە ئاوڕێک لە مێژووی ململانێی ئەو شەڕە، دەتوانین بڵێین کە شەڕێکی سیاسی -ئیدئۆلۆژیکە کە دەسپێکەکەی دەگەڕێتەوە بۆ ڕابردوویەکی دوور و پێویستی بەوە هەیە کە کۆڵەکە ڕەوانی و کردەیی و شەرعییەتی ڕوودانی شەڕەکە لەو ماوەیەدا، هەڵبسەنگێندرێ و ئاماژەیەکی کورت بە ڕۆڵ، کردە و دژکردەوەی هەر دوو وڵاتان بدرێ.

– ئایدیۆلۆژی کۆماری ئیسلامی ڕەگەزی ڕەوانیی شەڕ

کۆماری ئیسلامیی ئێران لەگەڵ دەستبەسەرداگرتنی شۆڕشی گەلانی ئێران لە ساڵی ١٣٥٧دا، یەکەم هەنگاوەکانی دژایەتییەکی وێرانکەرانە لە ئاستی ئاواتەخواز بوون بۆ لە نێوچوونی هەر یەک لە وڵاتانی ئامریکا و ئیسرائیلی تێدا گونجێندرا. ئەو ئاواتە بەرەبەرە بوو بە ئیدئۆلۆژییەکی ئامانجەکی. واتە ئارمانجی یەکەیەکی سیاسی وەکوو دەوڵەت! بوو بە لەنێوبردن و سڕینەوەی وڵاتانێکی دیکەی هاوپێگە و یەکسان لە چوارچێوەی یاسای نێونەتەوەییدا.

هەر لە دەستبەسەرداگرتنی سەفارەتی ئامریکا لە ساڵی ١٣٥٨ و دواتر ڕاگەیاندنی هەڵوەشانەوەی ئیسرائیل و جێگۆڕکێی سەفارەتەکەی لە تاران لەگەڵ گەلی فەلەستین و شەرعیەتی پێدانی وەک یەکەیەکی سیاسی خاوەن سەفارەت لە تاران، ڕەگەزە ڕەوانی شەڕ چەکەرەی کرد و هزری تاکی فەلستینی وەک تاکێکی موسوڵمان بەرامبەر بە ئیسرائیل بەرهەم دێنا. ئەو سیاسەتە بوو بەوەی کە لە تریبوونەکانی نوێژی هەینی و بۆنە دینییەکان و ڕاگەیەنەکانی کۆماری ئیسلامی بە شێوەی دانەبڕاو درووشمی وێرانکەری "نەمان بۆ ئامریکا" و "نەمان بۆ ئیسرائیل"ی بە گوێی موسوڵمانانی جیهان بەگشتی و موسوڵمانە شیعەکان بە تایبەتی بچرپێنێ و بە شێوەیەک کە ساغکردنەوەی ناوچە شیعییەکانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست لە ژێر ناوی "هیلالی شیعی" و بازوویەک بە ناوی" میحوەری بەرەنگاری" پێک بێنێ.

ڕوکنی بەرجەستەیی (مادی)

ڕەگەز یا ڕووکنە کردەییەکەی ئەو ئایدۆلۆژییە وێرانکەرانەیە کردەوەکانی "میحوەری بەرەنگاری" بوو. هاوتەریب لە گەڵ ساغکردنەوەی بازوو یا بەرەی شەڕکەر، پەنابردن بۆ دروست کردنی چەکی دوور مەودای ئەتۆمی و هەموو جۆرە هاژەکە قارەپێوەکانی کۆماری ئیسلامی و دەستڕاگەیشتن بە تەکنۆلۆژی دروستکردای دڕۆن و پەهباد و لەلایەکیتریش پشتیوانی کردن و پلانمەندکردن و هاندانی گرووپە نیابەتیەکانی کۆماری ئیسلامی ئێران، وەکوو حیزبوڵای لوبنان لە ساڵی ١٩٨٢، حیزبوڵلای عێڕاق ٢٠٠٣ ، سیدالشهدا و دواتر حەشدی شەعبی، فاتیمیونی سوری و ئەفغانی و زەینەبیون، ئەنساری حیزبوڵا و حوسیەکانی یەمەن و حەماسی فلەستینیەکان بە تایبەتمەندییەکی سەرزەوینی بەرینەوە دەستی پێ کرد.

ڕوکنی شەرعییەت

لەگەڵ **هێرشی** بەردەوامی ئەو هێزە نیابەتییانە بە شێوازگەڵ و ئامرازگەڵی جوراوجۆری تەقینەوە، پێکان بە دڕۆن و مووشەک ڕووکنی کردەیی ئەو شەڕە شەرعیەتی بە دەوڵەتی ئیسرائیل بەخشی بە مەبەستی ئەوەی مافی "بەرگریی ڕەوا" بەکار بێنێ. وەک نموونە دەتوانین ئاماژە بە دوو هێرشی شەڕی ٣٣ ڕۆژەی ساڵی ٢٠٠٦ و هێرشی حەماس لە ٧ی ئۆکتوبر بۆ ئاهەنگگێڕانی ئیسرائیلییەکان و گرتن و کوشتنی دەیان کەسی مەدەنی، بکەین بووە هۆی ئەوەی کە ئیسرائیل شەرعییەتی ڕێژەیی نێودەوڵەتی بۆ بەرگریکردنی ڕەوا لە خۆی وەرگرێ.

لەگەڵ هێرشی بەردەوامی ئەو هێزە نیابەتییانە بە شێوازگەڵ و ئامرازگەڵی جوراوجۆری تەقینەوە، پێکان بە دڕۆن و مووشەک ڕووکنی کردەیی ئەو شەڕە شەرعیەتی بە دەوڵەتی ئیسرائیل بەخشی بە مەبەستی ئەوەی مافی "بەرگریی ڕەوا" بەکار بێنێ. وەک نموونە دەتوانین ئاماژە بە دوو هێرشی شەڕی ٣٣ ڕۆژەی ساڵی ٢٠٠٦ و هێرشی حەماس لە ٧ی ئۆکتوبر بۆ ئاهەنگگێڕانی ئیسرائیلییەکان و گرتن و کوشتنی دەیان کەسی مەدەنی، بکەین بووە هۆی ئەوەی کە ئیسرائیل شەرعییەتی ڕێژەیی نێودەوڵەتی بۆ بەرگریکردنی ڕەوا لە خۆی وەرگرێ

دیارە کە لە بەرامبەر ئەوانەدا ئیسرائیلیش بە هەوڵی لاوازکردنی پێگەی نێودەوڵەتی کۆماری ئیسلامی، شەرعیەت پێنەدان پێی وەک وڵات و دەستخستنی زانیاری ورد لە سەر شارەزا و فەرماندەرە توونددئاژۆکانی سوپای پاسداران و پەردە هەڵدانەوە لە سەر هەموو بەرنامە تەم و مژاوییە ناوەکییەکانی کۆماری ئیسلامی ڕانەوەستاوە و زیاترین زانیاری نهێنی ڕادەستی نەتەوە یەکگرتووەکان کردووە و ئێستاش پشتیوانییەکی ڕێژەیی بەڵام بەهێزی بۆ لێدان لە شوێنە نیزامییە هەستیارەکان کۆماری ئیسلامی ئێران، چێ کردوە.

ئێستا و دوای شەڕێکی ١٢ ڕۆژە و ئاگربەسێکی نادیار و ناسەقامگیر، کۆماری ئیسلامی لە خراپترین حاڵەتی خۆی دایە. جگە لە کوژرانی زۆربەی فەرماندەرانی سوپاکەی، تێکڕمانی دامەزراوە و سایتە ئەتۆمیەکانی و ڕووخانی ژێرخانی ئەو وڵاتە، جەبهەیەکی دیکەی لە دژی ئازادیخوازان، چالاکان و دەکرێ بڵێین کە هەموو جیابیرانی ئێران کردۆتەوە.

لە سێدارەدانی چەندین کەس بە تۆمەتی هاوکاری کردنی ئیسرائیل و پەسندکرانی پڕۆژەی "دوو فەورییەتی" لە مەجلیسی شۆڕای ئیسلامی ئێران کە بریتیە لە ئێعدام کردنی زیندانیانی دوو تابعیتیی، ئەمنیەتی، سیاسی و عەقیدەتییەکان، جەبهەیەکی دیکەی کوشتاری لە دژی کۆمەڵگەی ئێرانی کردۆتەوە کە پێدەچێ تاوانی هەموو ئەو شکست و تێکڕمانەی خۆی بە سەری خەڵکی بێ تاوانی ئێراندا بشکێنێتەوە.

دوای لێدانی دامەزراوە گرینگەکانی چەکە ناوەکییەکانی ئێران، دیمەنێکی ڕوونتر بە دەستەوە دراوە دەبێ هەر تاکێک دوو پرسیار لە مێشکی خۆیدا بخولقێنێ کە ئاخۆ کۆماری ئیسلامی ئێران دوای بە فیڕۆدانی سامانی چل ساڵەی ژێر زەوی و سەرزەوی ئەو وڵاتە، مل بۆ دانوستانی ب بێ مەرج ڕادەکێشێ و لەمەودوا و لە ئەگەری مانەوەیدا ئایدیای ویلایەتیی خۆی وەک لەناوبردنی ئیسرائیل و ئامریکا بە مێژوو دەسپێرێ یا ئەوەی کە درێژە بە ململانێ دەدا و لە ژێر گوشاری دەرەکی و شەقامەکانی ئێرانەوە، خودی نیزامی ولایەتی فەقیە کۆماری ئیسلامی تاریخ مەسرەفی تەواو دەبێ و بە مێژوو دەسپێردرێ.

ئاکامگیری

بەو پێیەی کە خەڵکی ئێران ئەزموونی نزیک بە پێنج دەیەی دەسەڵاتداری کۆماری ئیسلامی هەیە و لانیکەم کوشتارە بان یاساییەکانی وەک: فەرمانی جیهاد لە دژی ئازادیخوازان بە تایبەتی لە کوردستان، شەڕی ئێران و عێراق و بە کوشتدانی هەزاران منداڵی ژێر تەمەنی یاسایی، کوشتار و سەرکوتی بێ بەزییانەی خۆپێشاندەرانی خۆپێشاندانەکانی ساڵەکان ١٣٧٨، ١٣٨٨، ١٣٩٨ و شۆڕشی ژن، ژیان، ئازادی لە ساڵی ١٤٠١یان دیوە و لە لایەکی دیکەوە کوشتار و ئەشکەنجە یاسامەندەکانی وەک دادگایی کردنی هەڕەمەکی و دۆسیە سازی و لە ئاکام دا لەسێدارەدانی جیابیرانیان بە سەرتاپای مێژووی دەسەڵاتداری ئەو ڕژێمە وە دەبینن حەق وایە کە بە خرۆشانێکی جەماوەری بکەرانی ئەو هەموو تاوان و کوشت و کوشتارە لە سر دەسەڵات لابدەن و بە باوەرمەندی و سەرلەنوێ خوێندنەوەی جوگرافیایی سیاسی-کۆمەڵایەتی ئێران بە هەموو جیاوازییەکانەوە، نیزامێکی دیموکڕاتیک پێک بێنن کە ببێتە هۆی بەختەوەری گشتی.

***

ویـــستگە

جانتای هیوا

ئاسۆ مینبەری

١٢ ڕۆژە کە شەڕە ١٢ ڕۆژەکەی ئیسرائیل و کۆماری ئیسلامی ڕاگیراوە، بەڵام هاوکات سەرکوتکارییەکان و پێشێلکردنی بەرچاوی مافی مرۆڤ لەلایەن کۆماری ئیسلامییەوە دەستی پێ کردوە.

جیا لەوەی کە لە ماوەی ١٢ ڕۆژەکەدا، سێ کەس لە لایەن ئەم ڕێژیمەوە تۆمەتی سیخوڕی بۆ ئیسرائیلیان درایە پاڵ و لە سێدارە دران، ڕێک ڕۆژێک دوای ڕاگەیاندنی ئاگربەستەکە، کۆماری ئیسلامی ڕووی لە کوردستان کردەوە و سێ بەندکراوی کوردی هەر دیسان بەو تۆمەتە لە سێدارە دان و ئەمە بوو بە دەسپێکی دۆخێکی مەترسیدار کە هەر لە کاتی شەڕەکەشدا زۆر کەس لەمبارەوە هۆشدارییان دابوو و بەپێی ئاگاداربوون لە چییەتیی کۆماری ئیسلامی دەیانزانی کە وەک هەمیشە بۆ تۆڵەی شکستەکەی خۆی سەرکوتی خەڵکی بێتاوان دەست پێ دەکات.

هاوکات لەگەڵ ئەمەش ئەگەرچی پێشتریش دۆخی مافی مرۆڤ بەتایبەت لە بەندیخانەکانی کۆماری ئیسلامیدا ڕەچاو نەدەکرا و پێشێلکارییەکی ڕەها دەبینرا، بەڵام ئەم پێشێلکارییەش سەرباری هەموو تاوانەکانی کۆماری ئیسلامی دەرحەق خەڵکی سەرکوتکراو، چووەتە فازێکی نوێوە.

ئەگەر پێشتر ڕێژیم کۆمەڵێک لە بەندکراوانی زیاتر ئازار دەدان و لە هەموو مافێک بێبەریی دەکردن، ئەوە ئێستا بیانوویەکی باشتریشی دەست کەوتووە و زیاتر لە پێش لە مافە سەرەتاییەکانیان بێبەرییان دەکات. نموونەی ئەم حاڵەتە، بێبەریکرانی ژینا مودەڕس گورجی، ڕۆژنامەوانی خەڵی سنەیە کە هاوکات لەگەڵ شەپۆلی نوێی سەرکوتکارییەکانی ڕێژیم، هەر ئێستا لە بەندیخانەی سنە لە دۆخێکی خراپدایە و لە مافەکانی خۆی بێبەری کراوە.

٨ مانگ پێش ئێستا ژینا مودەڕس گورجی، ڕۆژنامەوان و چالاکی بواری ژنانی دەسبەسەرکراو لە شۆڕشی ژینا بە مەبەستی جێبەجێکرانی سزای بەندکرانەکەی ڕەوانەی بەندیخانەی سنە کرا. ناوبراو بە بڵاوکردنەوەی پۆستێک لە ئینستاگرامەکەی خۆیدا نووسیبووی: "ئەمڕۆ ئەچمە بەندیخانەیەک کە پەراوێزخستن و هەڵاوارادن لەوێ سێ قاتە. بەندیخانەی ژنانی سنە. پەراوێزخستن و هەڵاواردنی ڕەگەزی، چینایەتی و نەتەوایەتی. بەم حاڵەوە کاتێک کە کەلوپەلەکانم بۆ بەندیخانە ئامادە دەکرد پێش هەموو شتێک هیوام خستە جانتاکەمەوە. من بە هیواوە ئەچمە ئەوێ."

ئێستا کە زیاتر لە ٨ مانگ بەسەر چوونی ژینا بۆ بەندیخانە تێدەپەڕێت، هەواڵەکان باس لەوە دەکەن کە سەرەڕای داواکاریی بەردەوامی ژینا بۆ کەڵکوەرگرتن لە مافی مەرەخەسی، تەنیا یەک جار و ئەویش بۆ ماوەی دوو حەفتە لە مانگی بانەمەڕدا نێردراوەتە مەرەخەسی و داوکاریی ئازادکرانی بە پێبەندی ئێلێکترۆنیکیش ڕەت کراوەتەوە. زانیارییەکان باس لەوە دەکەن کە ئیتلاعاتی سنە پێشی بە قەبوولکردنی ئەم داواکارییە گرتووە و بە سەرنجدان بەوەی کە ژینا نیوەی ماوەی سزاکەی تێپەڕاندووە، مافی بێئەملا و ئەولای خۆیەتی کە لەم مافانە کەڵک وەربگرێت.

تۆڕی مافی مرۆڤی کوردستان سەبارەت بە دۆخی ژینا مودەڕس گورجی ڕاپۆرتێکی بڵاو کردووەتەوە و تێیدا ئاماژەی بەوە کردوە کە لە ماوەی چەند مانگی ڕابردوودا، ئیتلاعاتی سنە دەستی بە ئامادەکردنی دیکۆمێنتارێکی ئەمنییەتی کردووە کە ئامانجەکەی زەربەلێدان لە بەندکراوانی سیاسیی و چالاکانی کوردە کە ژینا مودەڕس گورجی یەکێک لەوانە.

بەپێی زانیارییەکانی تۆڕی مافی مرۆڤی کوردستان، بەندیخانەی ژنانی سنە هیچ بەندێکی تایبەت بە بەندکراوانی سیاسی و ئیمکاناتی تێدا نییە. ژنان لەم بەندیخانەیەدا لە پێوەندی لەگەڵ پێوەندیی تلفۆنی و کاتی پشوو سنووردارن و نزیکەی ٥٠ ژن لەم بەندیخانەیەدا ڕاگیراون. هەروەها ژنانی بەندکراوی سیاسی زیاتر لەژێر کۆنترۆڵدان و وتووێژە تلفۆنییەکانیشیان لەلایەن بەرپرسانی بەندیخانەوە دەبیسترێت.

ئەوەی کە کۆماری ئیسلامی ڕێک لەم کاتەدا و دوای ڕاگەیاندنی ئاگربەستەکەی، دەستی بە ڕەشبگیر کردوە و هاوکاتیش گوشارەکانی بۆ سەر بەندکراوان و بەتایبەت ئەو کەسانەی کە لە سەردەمی شۆڕشی ژینادا دەسبەسەر کرابوون و حوکم دراون زیاتر کردووە، نیشاندەری یەک ڕاستییە، ئەویش ترسی ڕێژیم لە ئاڵوگۆڕێکی خێرا و یەکجارییە کە ببێتە هەوێنی سەرهەڵدانێکی نوێ و تەوژمی سەرهەڵدانەکە، کۆشکی دەسەڵاتەکەی بڕووخێنێ، بەتایبەت کە ئەوە سەرهەڵدانە لە بەندیخانەشەوە دەست پێ بکات.

سەرکوتی ئازادیخوازان و چالاکانی سیاسی و مەدەنی لە بەندیخانەکاندان، بە مەبەستی بێدەنگکردنی دەنگی مافخوازیی ئەم کەسانەیە و ڕێژیم بە سەختکردنەوەی دۆخەکە لە بەندیخانەکان و پێنەدانی ئێنکانات و سنووردارکردنەوەی ئەم کەسانە هەوڵ دەدات بە شتە بچاوکەکانەوە سەرقاڵیان بکات تاکوو واز لە ویستە گەورەکانیان بێنن. بەڵام مێژوو سەلماندوویەتی کە بەتایبەت بۆ تاکی کورد، بەندیخانە قەت مانای بەندیخانەی نەبووە و هەمیشە وەک سەنگەرێک بۆ بەرخودان چاوی لێ کراوە، بەتایبەت لە دۆخی ئێستادا ئەگەر بەندکراوەکە ژنیش بێت و قۆناغە جیاوازەکانی نارەزایەتییەکان و بەتایبەت نارەزایەتییەکانی شۆڕشی ژینا و جۆری سەرکوتکارییەکانیشی دیتبێ، بێگومان ئەو بەندیخانەیە قایمترین سەنگەر بۆ بەگژداچوونەوەی دەسەڵاتە.

ئەگەرچی دۆخی ئێستای ژینا باش نیە و بەرەوڕووی سەرکوتی چەند قاتی سیستماتیک بووەتەوە بەڵام وەک خۆی وتی کاتێک کە کەلوپەلەکانی بۆ بەندیخانە ئامادە کردووە پێش هەموو شتێک هیوای خستووەتە جانتاکەیەوە و ئەمە بەهێزترین پەیامی ژینایە کە بە گوێمان دەگات و دڵنیامان دەگاتەوە کە ژینا وەک نموونەی ژنی کورد، زیندانبەزێنێکی بەتەواو مانایە.

یەکیەتیی نەتەوەیی لە سایەی ناسیۆنالیزمی کورد

ڕەحیم نزهەتزادە

لە هەلومەرجێکدا کە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە دۆخێکی ئاڵۆزی سیاسی، کولتووری و شوناسی کولتووری‌دایە، ئەوەی زیاتر لە جاران هەستی پێ دەکرێت، پێویستی ڕێبازێکی ڕەسەن و ڕەگداکوتاوە، کە لەسەر بنەمای ناسیۆنالیزمی کوردی ڕۆ نرابێت. ئەزموونی مێژوویی دەریخستوە، کە هەر دەستکەوتێک کە نەتەوەی کورد لەم بەشەی کوردستاندا بەدەستی هێناوە، دەرئەنجامی ڕاستەوخۆی بەرخۆدان، کۆڵنەدان و پابەندبوون بە ناسنامەی نەتەوەیی خۆی بووە. لە ململانێی بزووتنەوە کلاسیکەکانی حیزبی، تا دەگاتە ناڕەزایەتییە مەدەنی و کولتوورییەکانی دەیەکانی ڕابردوو، ئەوەی هێزی بزوێنەری بۆ ئەو بزووتنەوانە دابین کردوە، جگە لە "کوردبوون" و "وشیاری نەتەوەیی" هیچی دیکە نەبووە.

لە غیابی ئایدۆلۆژیایەکی گشتگیری ناسیۆنالیستی، کە بتوانێت چین و توێژە جیاوازەکانی کۆمەڵگەی کوردی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان یەکبخات، گەیشتن بە داخوازییەکانی وەک، پەروەردە بە زمانی دایک، پاراستنی کولتوور، نەهێشتنی هەڵاواردنی سیاسی و ئابووری و دواجار گەیشتن بە سەروەریی سیاسی، بابەتێکی قورس و بگرە مەحالیش دەبێت. چونکە پێکهاتەی دەسەڵات لە ئێراندا، بە شێوەیەکی سیستماتیک لەسەر ئینکاری شوناسی سەربەخۆی غەیرە فارسەکان بنیات نراوە، هەروەها هەر داواکارییەکی کولتووری یان مەدەنی، بەبێ پشتیوانی سیاسی و نیشتمانی، ڕووبەڕووی سەرکوتکردن دەکاتەوە.

لەو مابەینەدا هزری ناسیۆنالیستی کوردی، دروشمێکی توندڕەو نیە، بەڵکوو پێویستییەکی مێژوویی و ئینسانی و سەردەمیانەیە. نەتەوەی کورد نەتەوەیەکی بێدەوڵەتە کە دابەش دابەش و جوگرافیا بە جوگرافیا، بەرەوڕووی سیاسەتی زەوتکردنی ناسنامە و خاکی بۆتەوە. لە وەها هەلومەرجێکدا، ناسیۆنالیزمی کوردی، ئامرازێک بۆ هەژموونخوازی نیە، بەڵکو ئامرازێکە بۆ بەرگریکردن لە بوون، زمان، مێژوو و مافە بنەڕەتییەکانی نەتەوەیەک. ئێمە تەنیا بە دروستکردنی گوتارێکی هەمەلایەنە و یەکگرتوو لە دەوری تەوەرت "کوردبوون"، دەتوانین ژێرخانی بزووتنەوە و ڕاپەڕینێکی سیاسی فراوان، کە پشت بە خەڵک ببەستێت دابین بکەین؛ ڕاپەڕینێک هاوکات کە ڕەگ و ڕیشەی لە مێژوودا هەیە و ڕوو لە ئایندەیە.

ئەم بزووتنەوە و ڕاپەڕینە بەرینە، دەبێت زەمینەسازی بۆ هاودەنگییەکی هەمەلایەنەی نەتەوەیی، لە باشوورترینەوە تا باکووریترین خاڵی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، لە ئیلام و کرماشانەوە تا قوتور و ماکۆ دابنێت؛ هاوپشتییەک کە بتوانێت جیاوازییە سیاسی، چینایەتی، ڕەگەزی و ئایینییەکان بگۆڕێت بۆ یەکگرتوویی لەژێر سایەی شوناسی نەتەوەیی کورددا. لەم ڕێگایەدا بەرپرسیارێتی لە ئەستۆی هەموومان‌دایە؛ لە پارتە سیاسییەکانەوە، بۆ ڕووناکبیرانی سەربەخۆ، لە چالاکانی مەدەنی و ژینگەپارێزەوە، تا هونەرمەند و مامۆستا. ڕاپەڕینێکی سیاسی بۆ گۆڕینی دۆخی ئێستا تەنیا کاتێک بەردەوام دەبێت، کە لەسەر بنەمای بەشداریی هەمەچەشنترین هێزەکانی کۆمەڵگەی کوردی، شێوە بگرێت.

جگە لەوەش، کارەساتی تیرۆرکردنی سەرکردە، بیرمەند و پێشەنگەکانی کورد لە دەرەوەی وڵات، نابێت پشتگوێ بخرێت. کۆماری ئیسلامیی ئێران، چەندین جار کەسایەتییە دیارەکانی بزووتنەوەی نەتەوەیی کوردی، لە ئۆپەراسیۆنەکانی دەرەوەی وڵات تیرۆر کردوە. هەر لە تیرۆرکردنی دوکتۆر عەبدولڕەحمان قاسملوو لە ڤیەننا و دوکتۆر سادق شەرەفکەندی لە بەرلین، تا دەگاتە هەڕەشە و گۆشەگیریی چالاکانی سیاسی لە سەرانسەری ئوورووپا و وڵاتانی ناوچەکەدا، ئەم کوشتنانە تەنیا یەک پەیامیان هەبووە: تەنانەت لە دەربەدەریشدا کورد نابێت نە لە مافی ڕادەربڕین، نە لە مافی ڕێکخستن، نە لە مافی خۆڕێکخستن و مافی داواکاری سیاسی بەهرەمەند بێت. ئەم تیرۆرانە نەک هەر تاوانێکی ئاشکرا، بەڵکوو بەشێکیش لە سیاسەتێکی گەورەتری، لەناوبردنی مێشک و ئیسقانی بزووتنەوەی کوردی بوون. بەڵام ئەوەی بەرخۆدانی ئێمەی مسۆگەر کردوە، پشتبەستنمان بووە بە ڕەگ و ڕیشەی نەتەوەییمان و باوەڕبوونمان بە ئایندەیەکی ئازاد

لە هەمان کاتدا دەبێت ئاگاداری مەترسییەکانی گوتارە بەدیلەکانیش بین. ئەو ڕەوتانەی کە بە پاساوەکانی وەک "دیموکراسیی فرەنەتەوەیی"، "مافی مرۆڤی بێسنوور"، "مافی هاووڵاتی و شارۆمەندی" یان "سیاسەتی نێوخۆیی بێناسنامەیی"، هەوڵی پەراوێزخستنی ناسیۆنالیزمی کوردی دەدەن و، دواجار یان خزمەت بە دۆخی ئێستا دەکەن؛ یان ڕێگا بۆ گۆڕانکاری لە شوناسی بەکۆمەڵ خۆش دەکەن. ئەزموونی گەلانی ستەملێکراوی دیکە دەریخستوە، کە هیچ بزووتنەوەیەکی ڕزگاریخوازی، بەبێ پشتبەستن بە ناسنامەی مێژوویی و نەتەوەیی خۆی سەرکەوتنی بەدەست نەهێناوە. لە لایەکی دیکەوە، بە تەنیا بە جەختکردنەوە لەسەر ئامرازە کولتوورییەکان بەبێ ئامانجی سیاسی، هیچ دەستکەوت و کاریگەری نابێت. پەروەردەی زمانی کوردی، پەرەپێدانی ئەدەبیات و میدیای کوردی، پاراستنی میراتی کولتووری و هتد، تەنیا کاتێک مانادار و بەردەوام دەبن، کە لە چوارچێوەی پرۆژەیەکی نەتەوەیی و سیاسیدا پێناسە بکرێن. بە واتایەکی تر، سەروەریی کولتووری تەنیا کاتێک بەدی دێت، کە بە سەروەری سیاسییەوە ببەسترێتەوە.

ئێمەی کورد تا بە ئەمڕۆش باجێکی بێ هەژمارمان داوە: هەر لە شەهیدانی سەنگەر، تا زیندانییەکانی نێو بەندیخانەی کۆماری ئیسلامی، لە قەدەغەکردنی فێرکردنی زمانی زگماکیمانەوە، تا سانسۆرکردنی ناسنامەمان لە میدیاکان و لە دەربەدەری زۆرەملێ، تا تیرۆرکردنی سەرکردەکانمان لە پایتەختەکانی ئوورووپا. ئەم تێچوونانە نابێت بەبێ ئەنجام بمێننەوە. ئێستا کاتی ئەوەیە بە ڕوونی ڕایبگەیەنین: ئەوەی هەمانە دەرئەنجامی ناسیۆنالیزمی ئێمەیە، ئەوەی ئێمە دەمانەوێت، هەر لە ڕێگەی ڕێبازی ناسیۆنالیزمەوە مومکین و دەستەبەر دەبێت.

هەوڵێکی نەزۆک بۆ دەربازبوون لە قەیران

(لە پەراوێزی هێرشی ڕەگەزپەرستانە دژی کۆچبەرانی ئەفغان لە ئێران)

لە پشت ئەم گێڕانەوە نوێیەوە هەمان مێکانیزمی کۆن شاراوەیە کە دەسەڵات، بە پێکهێنانی "دوژمنی نێوخۆیی" دەیهەوێ مانەوەی خۆی مسۆگەر بکات. ڕێژیمی ئێران هاوکات لەگەڵ بەرزبوونەوەی ئاڵۆزییەکانی ناوچەکە و شکستهێنان لە ڕووبەڕووبوونەوەی ئیسرائیل و ئەمریکا، کۆمەڵگەی چەند میلیۆنیی ئەفغان وەک هەڕەشەیەکی ئەمنییەتی ناو دەبات. بەڵام ئەوەی ئەم ڕێژیمە دەیشارێتەوە ئەوەیە کە زۆرینەی ڕەهای ئەم کۆچبەرانە لە بەر هۆکارەکانی شەڕ و تاڵیبان و هەژاری هەڵاتوون و لە ئێران قورسترین و هەرزانترین کارەکان دەکەن. سەرەڕای ئەمەش لەو وڵاتە نادیموکراتیکەدا گۆشەگیر دەکرێن.

سیاسەتی "دوژمنایەتی" دژی ئەفغانەکان شتێکی نوێ نیە؛ بەڵام ناونانی ئەوان وەک سیخوڕی ئیسرائیل، فێڵێکی زیرەکانەیە بۆ سەرکوتکردنێک کە لە ڕێگای بەرهەمهێنانی قوربانییەکی نوێ دەبێتە پاساو بۆ هەموو قەیرانێکی نوێ. ئەم تۆمەتە بێ بنەمایانە دەبنە مۆڵەت بۆ گرتن و دیپۆرتکردنەوە و بەختڕەشکردنی سیستماتیک؛ هەمان چیرۆکی دووبارەیە کە هەوڵ دەدات داگیرکەر لە گەندەڵی و قەیرانی ئابووری و ناکارایی ڕزگار بکا و ڕای گشتی بباتە سەر پەنابەری بێدەنگ و هەژار. بەڵام بۆچی داگیرکەر بۆ شاردنەوەی کێشەکانی ناو سیستمی کۆلۆنیالیستی، سەرکوتێکی تر بە کار دەهێنێت؟ بۆ باسکردن لەم بابەتە، دەڕوانینە بۆچوونی چەند سیاسەتمەدار و فیلسۆفی گرنگی جیهان.

لەم نێوەدا دەنگی دوکتور عەبدولڕەحمان قاسملوو هێشتا دەبیسرێ؛ ئەو ڕێبەرە کوردەی کە پێش تێرۆرکردنی لە ڤیەن هۆشداریی دابوو کە پێکهاتەی دەسەڵات لە ئێراندا بە بێ بەرهەمهێنانی دوژمنێکی نێوخۆیی ناتوانێت بەردەوام بێ. ئاماژەی بەوەش کرد کە سەرکوتی کەمینەکان تەنیا بابەتی نەتەوەیی نییە؛ بەڵکو تاقیگەیەکە کە ڕێژیم تێیدا "سەرکوتی سیاسی"، پراکتیزە و گشتگیر دەکات. ئەمڕۆ نۆرەی ئەفغانەکانە، سبەی دەبێتە نۆرەی هەر ناڕازییەک کە گومانی لە گێڕانەوەی فەرمیی داگیرکەر هەیە.

فرانتس فانۆن بیرمەندی توندڕەوی دژە کۆلۆنیالیزم لە ڕوانگەی "لەبارەی توندوتیژی"دا دەڵێت، هەموو پێکهاتەیەکی پاوانخوازانە بۆ ئەوەی بتوانێت بژی، پێویستی بە دروستکردنی یەکێکی دیکە هەیە؛ یەکێکی تر کە بۆ ئەوەی شەرعیەت بداتە سەرکوت و توندوتیژی، دەبێت ڕوخسارێکی ئاژەڵانە و مەترسیداری هەبێت. بۆ فانۆن ئەم "ئەوی تر" نەک هەر بێدەنگ کراوە بەڵکو مرۆڤیش نییە. کۆچبەرانی ئەفغان لە ئێران ساڵانێکە دەچەوسێنرێنەوە. کرێکاریی هەرزان، بێمافی و بێدەنگی بووەتە بەشی ژیانیان؛ ئێستاش وەک "سیخوڕی مووساد" ناوزەد دەکرێن. ئەمە ئەو کۆلۆنیالیزمە نوێیەیە کە لە چوارچێوەی سنووری نەتەوەییەکانی ڕێژیمی کۆلۆنیالیستیدا بەرهەم دەهێنرێتەوە.

سلاڤۆج ژیژێک، فیلسۆفی هاوچەرخ دەڵێت نوخبەی دەسەڵاتدار بۆ بەڕێوەبردن یان کۆنترۆڵکردنی تووڕەیی جەماوەر پێویستیان بە دژایەتیی ناوخۆیی هەیە. ئەو تووڕەییە کە دەبێ لەبری کۆشکی دەسەڵات ئاراستەی هەژارانی ئەفغان بکرێت؛ هەمان ئەو کرێکارە کە سبەی دەبێت خشت لە سەر خشت دابنێت بۆ ئەوەی شارەکەی داگیرکەر گەشە بکات، بەڵام لە هەمان کاتدا بە لەرزۆککردنی پایەکانی ئاسایشی نەتەوەیی داگیرکەری فارس تۆمەتبار دەکرێت. لەم لۆژیکە شووڕەییەدا هەمیشە هەژاران بە دروستکردنی ئەو قەیرانە تۆمەتبار و تاوانبار دەکرێن کە هیچ ڕۆڵێکیان لە دروستکردنیاندا نییە، بەڵکو خودی ڕێژیم ڕۆڵی لە دروستکردنی ئەو قەیرانانەدا هەبووە.

ئانتۆنیۆ گرامشی، دارێژەری بەرخۆدانی چاندی، ڕوونی دەکاتەوە کە ئەم مێکانیزمە تەنیا بە هێز بەردەوام نابێت؛ بەڵکو ڕێژیم بۆ چاندنی گێڕانەوەی "هەڕەشەی ئەفغانەکان" لە ئامێری ڕاگەیاندن و پڕوپاگەندەی خۆی کەڵک وەردەگرێت بۆ ئەوەی کاریگەری بکاتە سەر مێشکی کۆمەڵگای فارس. کاتێک ئەم هێژموونە چاندییە دروست بوو، خەڵکی هەژار، ئەوەندەی بەدەست هەژارییەوە دەناڵێنن، وەک سیخوڕ سەیری دراوسێ ئەفغانەکان دەکەن. ئەم بۆشاییە نیعمەتێکە بۆ مانەوەی نەزمی داگیرکەر؛ دابەشکردنی خەڵک بەسەر "ناوخۆییەکان" و "دەرەوەکان"دا بۆ ئەوەی دەستهەڵات بەردەوام بێت.

تۆمەتبارکردنی ئەفغانەکان بە سیخوڕیکردن بۆ ئیسرائیل، لە هەڕەشەیەکی ڕاستەقینە زیاترە. لە ڕاستیدا دانپێدانان بە شکستی ئەو فەرمانەیە کە بۆ چارەسەرکردنی قەیرانە سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکان لە گۆڕێدایە. نرخی ئەم سیاسەتە، هەمان ئەو هەژارەیە کە بە بێدەنگی کار دەکات، بەختڕەش دەکرێ و لە کۆتاییدا لە ئێران دەر دەکرێ.

ئەسکەندەر جەعفەری

لە ڕوانگەی فانۆن، ژیژێک، گرامشی و دکتۆر قاسملوو، چیرۆکەکە ڕوونە: "دابەش بکە و دەسەڵاتداریی خۆت بکە". چیرۆکێکی کۆن و بێبەزەییانەیە کە کۆمەڵگا تا ناوەڕۆک لە یەکتر تووڕە دەکات.

ئایمێ سیزەر لە "وتاری کۆلۆنیالیزم"دا، بە زیرەکییەوە ڕەگ و ڕیشەکە ئاشکرا دەکات و دەڵێت: کۆلۆنیالیست ئەو توندوتیژییە کە لە دەرەوە شەرعییەتی پێداوە، ڕۆژێک دەیهێنێتەوە ناوەوە. هەمان ئەو سیاسەتەی کە لە کۆلۆنیەکاندا "ئەویتر" وەک دڕندە و دواکەوتوو و مەترسیدار ناوی دەهێنرێ. لە ناوخۆشدا دژ بە کەمینەکان و چەوساوەکان دەوەستێتەوە. ئەمڕۆ کۆچبەرە ئەفغانەکان لە ئێراندا قوربانیی ئەم لۆژیکە کۆلۆنیالیستییەن: بوونەوەرێک کە دەبێت بەختڕەش بکرێ بۆ ئەوەی سیستمێک کە لە قەیراندایە بتوانێت ڕواڵەتی "ئەمنییەت" وەربگرێت.

سیزەر دەڵێت: "شارستانیەتی کۆلۆنیالیزم، ئەو دڕندەییە کە لە وڵاتی داگیرکراودا پراکتیزەی دەکرد، دەهێنێتەوە ناو دڵی خۆی". ئەمە هەمان هۆشدارییە کە ئەگەر گوێی لێ نەگیرێت، درەنگ یان زوو توندوتیژی، سنوورەکان دەبڕێت؛ چونکە کاتێک ڕق بە دامەزراوەیی کرا، هیچ بەربەستێک ناتوانێت ڕێگەی لێ بگرێت.

ئەم ڕێچکەیە، ئاسایش و یەکگرتوویی لەگەڵ خۆی ناهێنێت؛ تەنیا تووڕەیی و ڕق و بێمتمانەیی دەچێنێت کە ڕۆژێک لە کۆنترۆڵ دەردەچێت. قوربانییەکانی ئەمڕۆ ئەفغانە بێ ماڵ و حاڵەکانن. سبەی گەلانی دیکە دەبنە قوربانی. هەروەک چۆن کورد، بەلوچ، عەرەب و لوڕ لە سەرەتای شۆڕشەوە تا ئێستا بەردەوام قوربانی بووە. لەم یارییەدا هەمیشە شتێک وەک خۆی دەمێنێتەوە؛ دەسەڵات بۆخۆی مانەوەی ڕواڵەتی مسۆگەر دەکات، بەڵام بە تێچووی مرۆڤایەتی.

ئابووریی "گیگ" لە ئێران: داهێنان یان سیمای قەیران؟

شاڕوخ حەسەنزادە

ئابووریی گیگ (Gig Economy) دیاردەیەکی جیهانییە کە پێناسەی نەریتی "کار"ی خستووەتە ژێر پرسیارەوە. ئەم مۆدێلە ئابوورییە لەسەر بنەمای کارە کاتییەکان، پڕۆژەیی و سەربەخۆکان دامەزراوە، کە تێیدا کۆمپانیاکان بەجێگەی دامەزراندنی کارمەندی هەمیشەیی، لە ڕێگەی پلاتفۆرمە دیجیتاڵییەکانەوە لەگەڵ تاکەکاندا بۆ بەڕێوەبردنی "گیگ"ێک یان ئەرکێکی دیاریکراو گرێبەست دەکەن. لە سەرانسەری جیهاندا، کۆمپانیا زەبەلاحەکانی وەک ئۆبەر (Uber)، ئایر بی ئێن بی (Airbnb) و فایڤەر (Fiverr) هێمای ئەم گۆڕانکارییە جیهانییانەن؛ ئەو پلاتفۆرمانە لە کۆمەڵگە پێشکەوتووەکاندا وەک هێمایەک بۆ سازگاری، داهێنانی تەکنەلۆژی و هەڵبژاردنی شێوازی ژیانی مۆدێرن دەناسرێن. ئەم مۆدێلە ڕێگە بە تاکەکان دەدات کوێخا و سەروەری خۆیان بن، کاتژمێرەکانی کاری خۆیان ڕێکبخەن و داهاتێکی لاوەکییان لەپاڵ کاری سەرەکییاندا هەبێت. بەڵام ئایا چیرۆکی گەشەی تەقینەوەئاسای ئابووریی گیگ لە ئێرانیش هەر بەم شێوەیەیە؟

لە یەکەم ڕوانیندا، دەرکەوتن و پەرەسەندنی پلاتفۆرمە ئێرانییەکانی وەک "سنەپ"، "تەپسی"، "ئاچارە" و "پوونیشا"، وەک گێڕانەوەیەکی پێشکەوتن و هاوشان لەگەڵ ئابووریی دیجیتاڵیی جیهانیدا دێنە بەرچاو. ئەم کۆمپانیایانە توانیویانە میلیۆنان بەکارهێنەر بۆ لای خۆیان ڕابکێشن و بۆ بەشێکی گەورەی دانیشتووان دەرفەتی بەدەستهێنانی داهات بڕەخسێنن. بەڵام کاتێک سەرنج لە قەبارەی ئەم دیاردەیە لە ئێران دەدەین، وێنەکە بە تەواوی دەگۆڕێت و ڕوخساری ڕاستەقینە و دزێوی دەردەکەوێت. ماوەیەک لەوە پێش محەمەد بەحرەینیان، توێژەری بواری گەشەپێدان، ئامارێکی سەرنجڕاکێشی خستەڕوو: "زیاتر لە ٨ میلیۆن کەس لە ئێران لە سنەپ و تەپسیدا کار دەکەن، لە کاتێکدا ئۆبەر لە سەرانسەری جیهاندا کەمتر لە ٨ میلیۆن شۆفێری هەیە!" تەنانەت ئەگە ئەو ئامارەی دیکەش کە لە لایەن وتەبێژی فەرماندەیی پۆلیس (فراجا)ەوە باس لە بوونی ١٥ میلیۆن شۆفێری ئینتەرنێتی کراوە، بۆ ئەنجامی تۆمارکردنی دووبارە و ناچالاک دابنێین، هێشتا ڕواڵەتی پرسەکە وەک خۆی دەمێنێتەوە: قەبارەی هێزی کاری چالاک لە کەرتی گواستنەوەی ئینتەرنێتیی ئێراندا بە شێوەیەکی سەرسوڕهێنەر بەرز بووەتەوە. ئەم ژمارانە زیاتر لەوەی نیشانەی پێشکەوتنی تەکنەلۆژی یان هێزی ئابووری بن، زەنگێکی مەترسییدارە و هێمای قەیرانێکی قووڵی کۆمەڵایەتی-ئابووری لەم وڵاتەیە.

جیاوازیی سەرەکیی نێوان گەشەی ئابووریی گیگ لە ئێران و وڵاتانی وەک ئەمریکا، لە ڕەگ و ڕیشە و پاڵنەرەکانیدا خۆی دەبینێتەوە. لە ئابوورییەکی سەقامگیردا، چوونە نێو ئابووریی گیگەوە زۆرجار هەڵبژاردنێکە کە لەسەر بنەمای "هەل" پێکدێت؛ دەرفەت بۆ داهاتی زیاتر، خۆڕێکخستن یان بەدواداچوون بۆ خولیایەکی کەسی. بەڵام لە ئێراندا، ئەم دیاردەیە بە شێوەیەکی سەرەکی بەرهەمی "ناچاری" و کاردانەوەیەکە بەرامبەر بە "قەیران". ئەو بزوێنەرە سەرەکیەی ملیۆنان ئێرانی بەرەو ئەم کارانە هان دەدات، سەرنجڕاکێشیی تەکنەلۆژیا نیە، بەڵکوو گوشارە بەرفرە ئابوورییەکانە. هەڵاوسانی درێژخایەن و دابەزینی بەرچاوی هێزی کڕین بووەتە هۆی ئەوەیکە مووچەی جێگیری کارێکی هەمیشەیی چیتر بەشی دابینکردنی پێداویستییە سەرەتاییەکانی ژیان نەکات. لە ئاکامدا، فەرمانبەران، کرێکاران، مامۆستایان و تەنانەت پزشک و ئەندازیاریش، دوای تەواوبوونی کاتی کاریان، وەک کاری دووەم یان سێیەم ڕوو لە شۆفێری لە تاکسییە ئینتەرنێتییەکاندا دەکەن، تەنیا بۆ ئەوەی بتوانن لە ژێر باری تێچووی قورسی ژیان دەربچن. ئەمە هەڵبژاردنێک نییە بۆ خۆشبژێوی زیاتر، بەڵکو تێکۆشانێکە بۆ مانەوە.

هەروەها جگە لەمەش، ڕێژەی بەرزی بێکاری، بەتایبەتی لەنێو گەنجان و دەرچووانی زانکۆکاندا، فاکتەرێکی گوشارێکی دیکەیە. لە کاتێکدا بازاڕی کاری فەرمی توانای دابینکردنی کاری بەردەوام و گونجاوی لەگەڵ پسپۆڕییەکاندا نیە، ئابووریی گیگ بووەتە پەناگەیەک و خاوەنکارێکی سەربەخۆ و بێ مەرج. ئەم کارانە بەهۆی ئاسان بوونی شێوەی وەدەستهێنان و نەبوونی پێویستی بە سەرمایەی سەرەتایی یان شارەزایی پسپۆڕانە، بوونەتە تەنیا بژاردەی بەردەست بۆ میلیۆنان کەس. لە ڕاستیدا، ئەم پلاتفۆرمانە لە بۆشایی ئابوورییەکی بەرهەمهێنەردا، جۆرێک لە دامەزراندنی وەهمی پەرە پێ دەدەن؛ کارێکە کە هەیە بەڵام چۆنیەتی، بەردەوامی و ئاسۆی ڕوونی داهاتووی نییە.

خاڵێکی گرنگی دیکە، گەشەی ئەم مۆدێلەیە لە بەستێنێکی یاسایی هەتا ڕادەیەکی زۆر بۆشایی تێدایە. شۆفێر یان پێشکەشکاران لەم سیستەمەدا بە کرێکار هەژمار ناکرێن، بەڵکوو وەک هاوبەشی بازرگانی یان بەڵێندەری سەربەخۆ پێناسە دەکرێن. بەم پۆلێنکارییە زیرەکانەیە، کۆمپانیاکان خۆیان لە هەموو ئەرکەکانی خاوەنکارێک، وەک بیمەی کۆمەڵایەتی، خانەنشینی، مەرەخەسیی بەمووچە، جەژنانە و پاداشتی ساڵانە دەدزنەوە. لە ڕواڵەتدا، ئەم مۆدێلە سەربەخۆیی بە تاک دەبەخشێت، بەڵام لە کردەوەدا، ئەو کەسە لە بەرامبەر هەموو مەترسی و خەرجییەکاندا (وەک سووتەمەنی، سوانی ماشێن، بیمە و ڕووداوەکان) بە تەنیا جێ دەهێڵێت و هیچ جۆرە ئەمنییەتێکی کاریی بۆ دابین ناکات. ئەم سیستەمە، هێزی کاری هەرزان و بێ پاڵپشتی دەکاتە نۆرمێک و وردە وردە ستانداردەکانی بازاڕی کار لاواز دەکات.

بەراوردکردنی ژمارەی شۆفێرە چالاکەکان لە ئێران لەگەڵ کۆی گشتیی شۆفێرانی ئۆبەر لە ئاستی جیهاندا، دەرەنجامێکی تاڵ ئاشکرا دەکات: ئابووریی گیگ لە ئێران زیاتر لەوەی چیرۆکی سەرکەوتن بێت لە داهێناندا، سیمای قەیرانێکی قووڵە. ئەم پلاتفۆرمانە بوونەتە هێورکەرەوەیەکی کاتی بۆ ئازارەکانی ئابوورییەکی نەخۆش تەنانەت لە کاتی ئاویلکەدا؛ ئەوان بە دابینکردنی سەرچاوەیەکی داهاتی کەمینە، ڕێگری لە کەوتنی تەواوەتیی میلیۆنان خێزان بۆ ژێر هێڵی هەژارییەوە دەکەن و بە جۆرێک ڕۆڵی تۆڕێکی ئاسایشی کۆمەڵایەتیی ناسک دەگێڕن کە حکومەت لە دابینکردنیدا دۆڕاوە. بەڵام ئەم ئارامبوونەوەیە نەخۆشییەکە چارەسەر ناکات. وێنەی هەزاران ماشێن کە هەموو ڕۆژێک لە شەقامەکانی شارەکانی ئێراندا بە دوای مشتەریدا دەگەڕێن تەنیا وێنەی ئابوورییەکی دیجیتاڵی نیە؛ بەڵکوو وێنەیەکی بزۆکی کۆمەڵگەیەکە کە تێیدا میلیۆنان کەس بۆ دابینکردنی بژێویی ژیانیان لەنێو جغزێکی بێکۆتایی بە سەرلێشێواوی هەوڵی مانەوەیان دەدەن. ئەمە، ڕوخساری بەرچاوی قەیرانێکی نادیارە کە بەرەو دارمان دەڕوا.

شەڕی ١٢ ڕۆژە و دیپلوماسیی زۆرەملێی ئامریکا

ناسر سالحی‌ئەسڵ

پاش هەڵبژاردنەوەی دۆناڵد ترامپ بە سەرکۆماریی ولاتە یەکگرتووەکانی ئامریکا، هەلومەرج و دۆخێکی جیاواز لە بواری دیپلوماسی و پێوەندییەکان لە جهان بەگشتی و ڕۆژهەڵاتی ناڤین بەتایبەت هاتۆتە ئاراوە. چونکە سیاسەت و گۆڕانکارییەکانی ئیدارەی دۆناڵد ترامپ لە بواری سیاسەتی بەرگریکارانە و دیپلوماسیی زۆرەملێ و گەڕانەوە بۆ بەهێزبوونی ئامریکا، ڕوونتر لەوەن کە بکرێ بە ئاسانی پشتگوێ بخرێن.

سیاسەتی نوێ ئیدارەی ترامپ لە کۆشکی سپی، لە ئیستادا بریتییە لە هەوڵی چارەسەری کێشە و ململانە سیاسی _ نیزامییەکان لە جهان و ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناڤین لە ڕێگای هێزەوە. لەو پاڕادیمەدا بۆ سەقامگیری و یەکلاکردنەوەی کێشەی ئەتومی و موشەکە بالیستیک و گرووپە پرۆکسییەکانی ڕێژیمی ئێران لە ڕێگای هێزی نیزامی سنووردارەوە ڕێکاری دیپلوماسی زۆرەملێ و سیاسەتی بەرگریکارانەی گرتووەتە بەر. هۆکارەکەش ڕوونە: ترامپ، بۆ کاروباری بازرگانی و کەڵکوەرگرتن لە وزەی نەوت و وەبەرهێنانی هاوپەیمانانی لە ولاتانی کەنداو، ڕۆژهەڵاتی ناڤینی بێ کێشە، سەقامگیر و هێمن؛ هەروەها ئێرانێکی داماڵدراو لە چەکی ئەتومی و مووشکی بالیستیک و درۆنی پێشکەوتووی خۆتەقێنی دەوێت.

سیاسەتی "بەرگریکارانە" و "دیپلوماسیی زۆرەملێ" و "ئامریکای بەهێز"ی تیمی دۆناڵد ترامپ، لە لایەک بە هەوڵی چارەسەرکردنی قەیران و ململانێیەکان و کێشەکان لە ڕێگای هێزی سنووردار و دیپلوماسی زەرەملێ، دەیهەوێ کێشە و قەیرانەکانی جهان و ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناڤین چارەسەر بکات. لە لایەکی دیکەوە لە سیاسەتی بەرگریکارانە و دیپلوماسی ئیجباریی ئیدارەی ترامپدا دەستێوەردانی سەربازیش بڤە نیە و دوایین بژاردەیە بۆ کاتێک کە هەڕەشەیەکی ڕاستەقینە دژی ئاسایشی نیشتمانی و بەرژەوەندییە سەرەکییەکانی ولاتە یەکگرتووەکانی ئامریکا بێت.

ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی و دیپلۆماسیی زۆرەملێ

هەر لە سەرەتای دامەزرانی ڕێژیمێکی ئەزموون‌نەکراوی وەک "کۆماری ئیسلامی" لە ئێراندا چونکە پێکهاتەی ئەو ڕێژیمە لە نێوخۆی ولاتدا بە هۆی نەبوونی "ناوەندە دێموکراتیکەکان"، "قانوونی ئەساسیی دێموکراتیک" و "چوارچێوەیەکی یاسایی و سیاسی" بۆ بەدواداچوون بۆ ویست و داخوازی و داواکارییەکانی سیاسی و نەتەوەی بۆ نەتەوەکان و ئێتنیک و ئایینزاکان بوونی نیە، و دەسەڵات و هیز و سامان لە بازنەیەکی داخراو لە دەستی تاقمێکی "خودی" نیزام‌دایە و هەروەها لە ئاستی نێودەوڵەتییشدا چونکە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی دژایەتی و دژبەریی لەگەڵ سیستەمی نێونەتەوەیی هەیە و ناتوانێت خۆ لەگەڵ ئەو سیستەمە بگونجێنێ. بۆیە لە وەها دۆخێکدا ڕێژیمی ئێران لە نێوخۆی ولاتدا بە سەرکوتی بەرهەڵستکارانی مافویست و ئازادیخوازانی گەلانی ئێران، حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکانی بە خەبات لە شکڵ و شێوەی جۆراوجۆر درێژەیان بە بەرخۆدان و خەباتی ڕەوا بە دژی ڕێژیم داوە. هەر لەم سۆنگەیەوە خەباتی چەکدارییبۆ نەتەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بۆ قورغکردن و بە دەستەوەگرتنی ناوەندەکان و جومگەکانی دەسەڵات لە ناوەند نەبووە، بەڵکوو وەک شکڵ و شێوەیەک لە خەبات و ڕێگا چارەیەک، بیرکراوە بۆ مانەوە و هەبوون و مەوجوودییەتی کورد و حیزب و ڕێکخراوەکان و ڕاگرتنی بەستێنێک کە بکرێ تێیدا درێژە بە خەبات و کار و چالاکیی سیاسی بدرێ.

ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە دەیەی نەودی هەتاوییەوە قووڵایی ستراتیژیی خۆی لە کۆنترۆڵی چوار پێتەختی ولاتانی عەرەبی وەک لوبنان، سووریە، عێراق و یەمەن، و دروستکردنی شەش سوپا و هیلالی شیعە بۆ پاریزگاری و دوورکردنەوەی شەڕ لە تاران پێناسە دەکرد کە ئەو قووڵایی ستراتیژییە بە لەنێوچوونی گرووپە پرۆکسییەکانی ڕێژیمی ئێران، بە هەڵە و تراویلکە و دوور لە واقیعگەرایی سیاسیی _ نیزامی دەرچوو. ئەو سیاسەتە دوور لە واقیع و هەڵەیە بە هەزاران ملیارد دۆلار تێچوویی بۆ ئابووری گەلانی ئێران هەبوو و ئێرانی لە بواری ئابوورییەوە بە ئاقاریک گەیاند کە هیچ ڕۆژێک ئەو ئابوورییە سەقامگیری بە خۆیەوە نەبینیوە و ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ داڕماوتر دەبێت.

دوای ڕووداوی ٧ی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٣دا، ئیسرائیل لەگەڵ ئەمریکا و ولاتانی ڕۆژئاوا گوشارەکانیان بۆ سەر ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران بۆ ڕێگری لە دەسپێڕاگەیشتنی بە چەکی ئەتۆمی، کە زانیارییەکانی کەوتبوو دەستی ئیسرائیل و پڕچەکبوونی ڕێژیمی ئێران بە مووشکی دوورهاوێژ و درۆنی پێشکەوتووی خالّپێک زیاتر کرد. بەتایبەت ئیسڕائیل کە لە ڕێگەی ئاژانسی نێودەوڵەتیی وزەی ئەتومی و هەروەها ناوەندە هەواڵگرییەکانی خۆیەوە دەیزانی ڕێژیم لە کاتی سفری بەرنامە ئەتومییەکانی نیزیک بۆتەوە، توانی ڕەوایی پتر بۆ هێرشکردنە سەر بنکە ئەتومی و بنکە نیزامی و ئەمنییەتییەکانی ڕێژیمی ئێران وەدەست بێنێ. ئەوە بوو کە کتوپڕ بە سەریان دادان، فەرماندە هەرە باڵاکانیان کوشتن، بنکە ئەتومی و نیزامی و هەواڵگری و ئەمنیەتییەکانیان بۆمباران کرد و بە داگیرکردنی ئاسمانی ئێران بەچۆکیان داهێنان.

کاربەدەستانی ڕێژیمی ئێران پاش هێرشی ئاسمانیی وێرانکەری ١٢ ڕۆژەی ئیسرائیل و بۆمبارانی سێ بنکەی ئەتومیی فێردۆ، نەتەنز و ئیسفەهان بە فرۆکە B٢ و مووشەکانی ئامریکا، ئەوەندە تووڕەن کە دەستیان لە هەموو شتێک بەرداوە و جارێ بەوە نووساون کە ڕافائێل گرووسی، بەرپرسی ئاژانسی وزەی ئەتومی نەتەوە یەکگرتووەکان هۆکاری ئەو دۆخە بووە و ناوبراو سیخوڕی ئیسرائیلە. ئەمانە هەمووی نیشانەی ترس و شڵەژانی خامنەیی و ڕێژیمەکەیەتی لەوەی کە لەم ڕێگە بێگەڕانەوەدا، ئیسرائیل و ئامریکا گورزی کۆتایی خۆیان وەشاندوە. بۆیە لە ئیستادا خامنەیی و ڕێژیمەکەی پاش شەڕی ١٢ ڕۆژە و کوژرانی دەیان فەرماندەیی نیزامی_ ئەمنییەتی و زانای ئەتوومی و مووشکیی بە دەستی ئیسرائیلەوە و بومبارانی بنکە سەرەکییە ئەتومییەکانی لە لایەن پینتاگۆنەوە، تەنیا دوو ڕێگای لە پێشە، یا ملکەچکردن و تەسلیم‌بوون بە ویست و داخوازییەکانی ئیدارەی دۆناڵد ترامپ و دەوڵەتی ئیسرائیل؛ یان ڕووخانی ڕێژیمەکەیان. بەڵام ئەوەی گرنگە هەر دووی ئەو ڕێگا و ڕێکارە سیاسییە سەرەنجامەکی بێجگە لە ڕووخانی بۆ ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران نیە.

کەوابوو بەو خوێندنەوەیە لە سیاسەتی بەرگریکارانە و دیپلوماسیی زۆرەملێی ئیدارەی ترامپ و وەزعی شپرزە و داڕووخاوی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی، دەتوانین ئەو ئامانج و ئاکامانە بۆ ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناڤین پێشبینی بکەین کە بریتین لە:

١. ئامانج لە دانوستان و دانیشتنی ئامریکا لەگەڵ ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بۆ دەسپێڕانەگەیشتنی یەکجاریی ڕێژیمی ئێران بە چەکی ئەتومی و کۆتاییهێنان بە پیتاندنی ئورانیوم لە خاکی ئێراندا و کەمکردنەوەی ماوەبڕینی مووشکە دوورهاوێژەکان و درۆنەکان دەبێ.

٢. ولاتانی عەرەبیی سووننە، بەتایبەت عەرەبستانی سەعوودی و ئەکتەرە ناوچەییەکانی دیکەی ڕۆژهەڵاتی ناڤین لە ناسەقامگیری ناوچەکە و دەستێوەردانی ڕێژیمی ئێران و گروپە پرۆکسییەکانی ڕێژیمی ئێران ماندوو بوون. بۆیە بە ئاشکرا و بە شاراوەیی پشتیوانی لە سیاسەتی بەرگریکارانە و دیپلوماسی زۆرەملێی ئیدارەی دۆناڵد ترامپ دەکەن

٣. ولاتی ئیسرائیل وەک جەمسەرێکی بەهێز لە ڕۆژهەڵاتی ناڤین، بە ئاشکرا لەو سیاسەتە ڕازییە و پشتیوانیی لێ دەکا و بە ڕێگاخۆشکەر بۆ پرۆسەی ئاشتبوونەوە و درێژەدان بە پرۆسە پەیماننامەی ئیبراهیمی دەزانێت. هەروەها دەوڵەتی ئیسرائیل سیاسەتی بەرگریکاران و دیپلوماسی زۆرەملێ لە هەمبەر ڕێژیمی ئێران و گرووپە تێرۆریستەکانی بە قازانجی سەقامگیری و مانەوەی خۆی دەزانێت.

٤. ولاتی تورکیە کە پاش کەوتنی دەسەڵاتداریی بنەماڵەی ئەسەد لە سووریە، خۆی وەک جەمسەرێک لە ڕۆژهەڵاتی ناڤین دەبینێ، بە پارێزەوە لەو گۆڕانکاریی و پرۆسەی ڕۆژهەڵاتی نوێ دەڕوانێ و لێی ناڕازییە. چونکە نیگەرانی ئەگەری چارەسەربوونی پرسی کورد لە ولاتانی تورکیە، سووریە و ئێرانە و ئەوە بە مەترسییەک بۆ سەر خۆی دەزانێ.

٥. کورد لە ڕۆژهەڵات، باکوور و ڕۆژاوای کوردستان لەو گۆڕانکارییانە و پرۆسەی ڕۆژهەڵاتی ناڤینی نوێدا قازانج دەکەن و لە مافە سیاسی و نەتەوایەتییەکانیان نیزیکتر دەبنەوە. هەروەها حکوومەتی هەرێمی کوردستان لە باشووری کوردستان، سەقامگیرتر دەبێت.

ڕۆژهەڵاتی کوردستان و ڕۆژهەڵاتی ناڤینی نوێ

هەموو ئەو بابەتانەی تا ئێستا بۆ ڕێژیمی ئێران ڕووی داوە، بۆ یەک مەبەست بووە کە ئەویش لاوازکردنی یەکجاریی ڕێژیمی ئێران. بۆیە لەم کاتەدا کە ڕێژیمی ئێران پاشەکشەیەکی بنەڕەتیی پێ کراوە، چاوەڕوانی ئەوە دەکرێ کە لە لایەن ئامریکا و ئیسرائیل و ولاتانی ڕۆژئاواوە زیاتر گوشاری هەمەلایەنەی بۆ پاشەکشەی زیاتر لەسە دروست بکرێت. لە وەها بارودۆخێکدا کورد لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست دەتوانێ وەک ئەکتەرێکی یەکلاکەرەوە دەوری خۆی هەبێ، چونکی پرسی کورد کەوتووەتە چەقی هاوسەنگییەکانی هەرێمی و نێودەوڵەتی لە ڕۆژهەڵاتی ناڤیندا. ئەم دەرفەتە بۆ کورد لە هەموو بەشەکان ڕەخساوە و هەر پارچەیەک لە کوردستان بەپێی تایبەتمەندییەکانی خۆی دەبێ ژیرانە مامەڵە لەگەڵ دۆخەکە بکا و بەپێی ستراتیژییەکی دیاریکراو بەرەوپیلی گۆڕانکارییەکان بڕوا و لە بەرژەوەندیی خۆی بیقۆزێتەوە و دەوری خۆی تێدا ببینێت.

***

دارسمە
دەنووکی لە سمین ناپارێزێ

لە سیخوڕاوا وڵات لە دەستێکی ئەمین‌دایە

فێعلەن لە جیاتی «خاهەران و برادەران»، بڵێین «خانمان و ئاغایانی محترم» و لیگەڕێن با پیاوان بە کراسی قۆڵکورت و ژنانیش بێ لەچک و سەرپۆش بن. مخابن ئەمساڵ، ساڵەکەی بەڕاستی گەرمەساڵە. دوای ئەم پێشەکییە مانادارە، با بێینە سەر باسی سەرەکیی ئەمڕۆمان.

لەم چەند ڕۆژەی ڕابردوودا، گوێتان لە هەندێک ژاوەژاوی میدیای دوژمنە و وەک دەبیستین، باس لە "شەڕ" و "هێرش" دەکەن. پێویستە بۆتان ڕوون بکەینەوە؛ ئەوەی ڕووی دا شەڕ نەبوو، بەڵکوو نمایشێکی منداڵانەی دوژمنی زایۆنی بوو. ویستیان بە تەقاندنی چەند فیشەکێکی هەوایی بێبایەخ، ورەی پۆڵایینی ئێمە بشکێنن، بەڵام وەک هەمیشە، لە بەرانبەر ئیمان و ئیرادەی ئێمەدا شکستیان هێنا و سەریان دای لە بەرد و هەمووڵایەک دیتتان چۆن حەیفا و مەیفامان بەسەریاندا تەپک کرد و ئێستایش دەگەڵدابێت سەرۆک و مەرۆکیان لەبن داروپەردووی خانووی داڕماودا بێسەروشوێنن.

هەندێک دەڵێن گوایە ئێمە تووشی شکستێکی گەورە بووین و فەرماندە ئازیزەکانی وەک حوسێن سەلامی و محەممەد باقریمان لەدەست داوە. نەخێر، ئەمە لەدەستدان نییە، ئەمە "بەرزبوونەوە"یە. ئەوان نەمردوون، بەڵکوو بوون بە "شەهیدی زیندوو" و ئێستا لە شوێنێکی باڵاترەوە سەیری سەرکەوتنمان دەکەن. ئەمە پلانی خودایی بوو بۆ ئەوەی خوێنی ئەوان ببێتە وزەیەکی نوێ بۆ بەردەوامیی ئێمە. بەڵام ئەوەی زۆرتر جێی پێکەنینە، ئەو تۆمەتە بێبنەمایانەیە گوایە ئێمە لە ماوەی چل ساڵی ڕابردوودا بێڕێزیمان بەرانبەر هونەرمەندان و نووسەران کردوە و خوای نەخواستە بە تۆمەتی سیخوڕیکردن بۆ ڕژێمی زایۆنی و شەیتیانی گەورە، گرتوومانن یان عەیب نەبێت لە سێدارە و شتی وامان داون. چۆن شتی وا دەبێت؟ ئێمە گەلێکین خاوەنی حافز و سەعدی، چۆن دژایەتیی شاعیر دەکەین؟ پێتان دەڵێین: هەرگیز ڕووی نەداوە ئێمە وەرزشوان، سیاسەتمەدار، نووسەر یان شاعیرێکمان بە تۆمەتی "سیخوڕی" بۆ بێگانە دەستگیر کردبێت. ئێمە ڕێز لە قەڵەم دەگرین، نەک قەڵەم بشکێنین. هەرگیز ڕووی نەداوە دەرهێنەرێکی سینەمامان بە بیانووی "پەیوەندی لەگەڵ دوژمن" خستبێتە بەندیخانەوە. ئێمە داهێنان هان دەدەین، نەک بیخنکێنین. ئەم قسانە درۆ و پڕوپاگەندەی ئەمپریالیزمی جیهانییە و بۆ ناشیرینکردنی سیمای درەوشاوەی کۆماری ئیسلامی بەرەڵای دەکەن.

ڕاستە، دەبێت دان بەوەدا بنێین لەم دواییانەدا کێشەیەکی بچووکمان هەبوو. دوژمن توانیبووی چەند کەسێکی "دڵنەخۆش" و "ئیمان‌لاواز" لەنێو خودی نیزامدا بە پارە بکڕێت. بەڵێ، دەرکەوت سیخوڕان لەنێو ژووورە داخراوەکانی خۆماندا بوون، نەک لەنێو کافێ و کۆڕی شیعرخوێندنەوەدا. دیارە ئەمەش ئەوا دەقۆزینەوە و دەڵێین ئەمە شکست نیە، بەڵکوو سەرکەوتنێکی گەورەی ئیتڵاعاتە! ئێمە خۆمان ڕێگەمان دا تا خۆیان ئاشکرا بکەن و وەک مشک لە کونەکانیان بێنە دەرەوە و نزیکەی ٧٠٠ کەسمان لێ دەستگیر کردن. دەستگیرکردنی ئەم ٧٠٠ کەسە، پاکتاوکردنێکی پێویست بوو؛ وەک ئەوەی باخەوانێک گژوگیای زیانبەخش لە باخەکەیدا هەڵبکێشێت تا گوڵەکانی جوانتر بگەشێنەوە. لەگەڵ ئەوەیدا دەترسین ئەم بژار و گژوگیایەش هەڵەسوون بێنێتەوە، بە ورە و ئیمانێکی قایمترەوە درێژە بە هەموو شتێک دەدەین.

دەپرسن: "کەواتە بۆچی سیستەمی بەرگریی ئاسمانیی "قەڵغانی ئاسنین"ی ئێمە کارا نەبوو؟" وەڵامەکەی سادەیە. ئەویش ئەمەیە: سیستەمەکەمان ئەوەندە زیرەک و پێشکەوتوە، زانیی ئەو مووشەکانەی دێن، نرخیان ئەوەندە نیە ئەم سیستەمە بەرگرییەیان پێوە ماندوو بکەین. بۆیە بڕیاری دا وزەی خۆی بۆ ڕۆژی مەبادا هەڵبگرێت و پشت بە ئوممەتی هەمیشە دەر سەحنە، وەک خەنجەری ڕۆژی تەنگانە لە ڕۆژی خۆیدا هەڵیدەکێشین. جگە لەمەش، ئەو چەند خیانەتکارە، کۆدی سیستەمەکەیان بە شێوەیەکی کاتی لەکار خستبوو. کەواتە کێشەکە لە پیاوانمان بوو، نەک لە ئامێرەکە. ئامێرەکەمان هێشتا بێوێنەیە. خۆ پێشترێ بە چاوی خۆتان دیتبووتان چۆن سەردارانی شەهیدمان بێ سێ‌ودوو لێکردن، دوای تەقەکردنی سەرکەوتوومان لە بنکەکانی ئەمریکا، فڕۆکەی ئۆکرانیاییان لە ئاسمانی پارێزراوی تاران ئەنگاوت. ئەوکات، سەردارانی شەهیدمان گومانی ئەوەیان هەبوو ئەوانەی لەنێو فڕۆکەکەدا بەرەو کەنەدا دەفڕن، بە دوور نییە لە داهاتوودا وەک خۆیان ببنە سیخوڕی ئیسرائیل و ئەمریکا.

ئێستا دوژمن شانازی بەوەوە دەکات گوایە بنکەی فڕۆکەی بێفڕۆکەوانی لە نزیک تاران دامەزراندوە. ئەمە قسەی خۆشە! ئەوە تەڵەی ئێمە بوو. ئێمە خۆمان ئەو زەوییەمان بۆ دیاری کردبوون تا هەموو هێلکەکانیان لە یەک سەبەتەدا دابنێن و پاشان بە یەکجار هەموویان بشکێنین! ئێوە هێشتا لە ستراتیژیی قووڵی ئێمە تێناگەن. سەبارەت بە ئاگربەستەکەش، با وا بیر نەکەنەوە ئێمە ماندوو بووین. نەخێر، ئێمە لەوپەڕی هێزدا بووین؛ دەمانتوانی تەلئەبیب بکەین بە تۆز، بەڵام ڕێبەری مەزنمان، لەوپەڕی بەزەیی و حیکمەتدا، فەرمووی: "با هەناسەیەک بدەن، لەوانەیە بگەڕێنەوە سەر ڕێی ڕاست و جڵەو بۆ پەرەسەندنەوەی بەرەی مقاومە شل بکەن." ئێمە ئاگربەستمان نەکرد، بەڵکوو "مۆڵەت"مان پێ دان تا بیر لە هەڵەکانیان بکەنەوە.

لە کۆتاییدا پێتان دەڵێین بڕۆنەوە ماڵەکانتان و بە ئاسوودەیی بخەون. شاعیرەکانتان شێعر بنووسن و هونەرمەندانتان تابلۆ بکێشن و فیلم دەربێنن. بەڵێنیتان پێ دەدەین ئەگەر ئێوە و تەنانەت خۆشمان سیخوڕ نەبین، بێ ئەملاوئەولا وڵات لە دەستێکی ئەمین‌دایە.

KURDISTAN
Publishing by Democratic Party of Iranian Kurdistan
NO: 898 6 July 2025

ناونیشانی ڕۆژنامەی «کوردستان» و ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:
www.kurdistanmedia.com
info@kurdistanmedia.com
www.kurdch.tv: Yahsat 1A @ 52.5° East MHz 12594
polarization: Vertical -27500 FEc : 2/3
Radiodk59@gmail.com

ئیمەیلی ڕۆژنامەی کوردستان:
info@kurdistanmedia.com
ئیمەیلی تەشکیلاتی نهێنی:
Tashkilat.kdp92@gmail.com

قەڵاچۆی ١٥ کۆڵبەر، ئێعدامی ٣٩ زیندانی و دەستبەسەرکرانی ١٢٥ کورد لە بەهاری ئەمساڵدا

بەهاری ئەمساڵ (١٤٠٤) لە کاتێکدا تێپەڕی کە، بە پشتبەستن بە ناوەندی ئاماری»ناوەندی مافی مرۆڤ بۆ ڕۆژهەڵاتی کوردستان» لانیکەم ٨٠٠ حاڵەتی پێشێلکاریی ئاشکرا و سیستماتیکی مافی مرۆڤ لە کوردستانی ئێران لەلایەن هێزە ئەمنییەکان و دەزگای دادوەرییەوە ئەنجام دراوە. هەروەها بەهۆی هێرشەکانی سپای ئیسرائیل بۆسەر ناوچەی نیزامی، ئەمنیەتی و بنکەکانی ئەتۆمی ئێران لە ٢٣ی جۆزەردانەوە، شەپۆلێک لە دەسبەسەرکردنی هاونیشتمانییان لە کوردستان دەستی پێ کردوە کە بەهۆی پچڕانی ئەنتێرنێت و کەشی ئەمنییەتی کۆمەڵگە، بە تەواوەتی نەکراوە ناوی سەرجەم دەسبەسەرکراوان ئاشکرا بکرێن.

بەپێی داتاکانی «چاونیوز» لە ماوەی سێ مانگی یەکەمی ساڵی ١٤٠٤ی هەتاویدا لانیکەم ١٢٥ چالاکی مەدەنی و هاووڵاتیی ئاسایی بە تۆمەتی چالاکیی دژی سیستمی کۆماری ئیسلامیی ئێران دەستبەسەر کراون. ئەمە لە کاتێکدایە کە لە ماوەی ساڵی ١٤٠٣ی هەتاویشدا بە گشتی، ٥٨٤ هاووڵاتی لەلایەن ناوەندە ئەمنییەکانەوە دەستبەسەر کرابوون. سەبارەت بە شەڕی نێوان ئیسرائیل و ئێرانیش؛ تەنیا لە کرماشان «حەمیدڕەزا کەریمی»، داواکاری گشتی و شۆڕشی پارێزگای کرماشان، ڕایگەیاندوە لە ماوەی هێرشەکانی ئیسرائیل بۆ سەر ئێراندا هێزە ئەمنییەتی و ئینتزامییەکانی کۆماری ئیسلامی ١١٥ کەسیان بە تۆمەتی «پڕوپاگەندە دژی دەسەڵات» و «هەوڵدان دژی ئاسایشی نەتەوەیی» دەستبەسەر کردوە، ئەوە لەحاڵێکدایە کە لە زۆربەی شارەکانی دیکە کوردستانیش دەیان هاونیشتمانی بانگ کراون، لێپرسینەوە و هەڕەشەیان لێ کراوە، و دەسبەسەر کراون.

هەر لە ماوەی ئەم سێ مانگەی بەهاردا لانیکەم ١٥ کۆڵبەر و کاسبکار بەهۆی تەقەی ڕاستەوخۆی هێزە چەکدارەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێران، یان بەربوونەوە لە بەرزایی و کەوتنە سەر مین کوژراون و بریندار بوون. جێی ئاماژەیە کە؛ ژمارەی کۆڵبەرە قوربانییەکان بە گشتی لە ساڵی ڕابردووی ١٤٠٣دا لانیکەم ١٢٤ کەس بووە، کە ٤٨ کەسیان گیانیان لەدەست داوە و ٧٦ کۆڵبەریش بریندار بوون.

لەم ماوەیەدا هەروەها، ٣٩ بەندکراوی کورد لە بەندیخانەکانی کۆماری ئیسلامیدا ئێعدام کراون و مردنی بەندییەکان بەهۆی پێڕانەگەیشتن لە زیندانەکان و هەروەها تەقەی سەرەڕۆیانە لە خەڵکی مەدەنی لە لایەن هێزە چەکدارەکانی ڕێژیمەوە کە کوژرانی چەند کەسی لێ کەوتۆتەوە، درێژەی بووە.

پاڵاوتنی هەمزە ئاگوشی بۆ خەڵاتی "ئاماندا"

هەمزە ئاگۆشی، پێشمەرگەی پێشووی حیزبی دێموکرات و کادری ناوەندی ڕاگەیاندنی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران کە ئێستا لە وڵاتی نۆرویژ دەژی، بۆ خەڵاتی ساڵی «ئاماندا» بۆ باشترین ئەکتەری پیاو کاندید کراوە. هەمزە ئاگۆشی بەشداریی لە زۆر فیلم و زنجیرەدا کردوە، و بڕیارە لەم ڕۆژانەدا نوێترین فیلم کە لەودا دەوری گێڕاوە، لە فێستیڤاڵی فیلمی مونیخ لە ئاڵمان پێشان بدرێت.

خەڵاتی «ئاماندا» گەورەترین خەڵاتی سینەمایی وڵاتی نۆرویژە و ساڵانە لەگەڵ دەرهێنەر، کامێرامان، پڕۆدیسەر و دیزاینەردا پێشکەش بە هەندێک ئەکتەر دەکرێت، خەڵاتەکەش پەیکەری ژنێکە کە هێمایەکە بۆ بەرزیی هونەر لەو وڵاتە. هەمزە ئاگوشی کە سەبارەت بە نواندنی سەرکەوتووانەی لە فیلمی سینەمایی «مام وێنس» لە دەرهێنانی برڕوا وەهابپوور وەک باشترین ئەکتەری ساڵ لە بەشی پیاواندا کاندید کراوە، ڕایگەیاند کە فیلمەکە یەکێک لەو فیلمانەیە لە فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی مونیخ لە ئاڵماندا بەشدارە و لەو فستیڤاڵەدا کێبەرکێ فیلمە جیهانییەکان دەکات. دامەزراوەی خەڵاتی «ئاماندا» لە ساڵی ١٩٨٥ەوە دامەزراوە و لەلایەن فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی نۆرویژ دەدرێتە ئەو فیلمە نۆروێژی و بیانییانەی کە لە ئاکامی پرۆسەی داوەریدا لە هەموو بوارێکەوە سەرکەوتوو بوون و بە شیاوی وەرگرتنی ئەم خەڵاتە زانراون.

بەر لە ماڵاوایی

شرۆڤەی دەروونناسیی کەسایەتیی د. قاسملوو (بە جەختکردنەوە لەسەر تیۆرییەکانی کەسایەتی و ڕێبەرایەتی)

بێهزاد قادری

د. عەبدولڕەحمان قاسملوو، کەسایەتییەکی دیاری سیاسی، فیکری و ڕۆشنبیریی کوردستان لە سەدەی بیستەمدا بوو کە هزر و بیری بوو بە مەکتەبێکی گەورە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و ئێستاکەش بە سەدان هەزار کەس لەو مەکتەبەدا، بە شێوەی جۆراوجۆر خەبات و تێکۆشان دەکەن. ناوبراو وەک سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، ڕۆڵێکی گرنگی لە سیاسەتی ئاشتییانە و دیپلۆماسی بۆ گەیشتن بە مافەکانی کوردانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بینی و تیرۆرکردنی لە «ڤییەن» لە ساڵی ١٩٨٩دا، کۆتایی بە هزر و بیری ئەو و تێکۆشانی قوتابییانی نەهێنا.

کەسایەتیی د. قاسملوو، تەنها لە مەیدانی سیاسەتدا گرنگ نیە، بەڵکوو لە ڕوانگەی دەروونناسیشەوە دەکرێت لێکۆڵینەوەی لەسەر بکرێت؛ چونکە ناوبراو مۆدێلێکی سەرکردایەتیی تێکەڵاو لە «کاریزما، عەقڵانییەت، ئەخلاقتەوەری و دیالۆگ»ی پێشکەش کرد. لەم نووسینەدا هەوڵ دەدەین، بەکورتی و بە بەکارهێنانی تیۆرییە دەروونناسییەکانی کەسایەتی و ڕێبەرایەتی (وەک تیۆریی پێنج فاکتەریی کەسایەتی، تیۆریی ڕێبەرایەتیی گۆڕانخواز و تیۆریی ئاوەزی سۆزداری)، باس لە ڕەهەندەکانی کەسایەتی و شێوازی ڕێبەرایەتیی د. قاسملوو بکەین.

ژیان و چالاکییەکانی د. قاسملوو

د. عەبدولڕەحمان قاسملوو، ساڵی ١٣٠٩ی هەتاوی لە یەکێک لە گوندەکانی شاری ورمێ لەدایک بوو. قوناغەکانی خوێندنی سەرەتایی و ناوەندیی لە شاری ورمێ و پاشان لە تاران کۆتایی پێ هێنا. ساڵی ١٣٤١ی هەتاوی لە زانستگەی «پراگ» بڕوانامەی دوکتۆڕای بواری زانستی ئابووریی وەرگرت و هەتا ساڵی ١٣٤٩ لەو زانستگەیەدا وانەکانی «ئابووریی سەرمایە و ئابووریی سوسیالیستی و بیردۆزیی گەشەی ئابووری»ی دەگوتەوە.

د. قاسملوو شارەزاییی تەواوی لەسەر زمانەکانی «کوردی، فارسی، تورکی، عەرەبی، فەڕەنسی، ئینگلیزی، چێکی و ڕووسی» هەبووە و هەتا ڕادەیەک ئاشناییی لەگەڵ زمانەکانی «ئاڵمانی و سلاو» هەبووە. ئەو بۆ هەژدە ساڵ وەکوو ڕێبەرێکی لێهاتوو و کارامە، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانی ڕێبەری کرد و پێی لەسەر «وتوویژ، دێموکراسی و ڕێگەچارەی ئاشتییانە» لەهەمبەر دەوڵەتی ئێرانی، دادەگرت و لە کاتێکدا کە لەسەر مێزی وتوویژ لەگەڵ نوێنەرانی دەوڵەتی ئێرانی بوو، تیرۆر کرا.

چوارچێوەی تیۆریکی وتار

– تیۆریی پێنج فاکتەریی کەسایەتی (Big Five)؛ ئەم تیۆرییە، کەسایەتی دابەش دەکاتە سەر پێنج ڕەهەندی سەرەکیی «دەرەوەخوازی، ڕەزامەندیی‌نیشاندان، ئەرکناسی، سەقامگیریی سۆزداری و کراوەیی بەرانبەر بە ئەزموون».

– تیۆریی سەرکردایەتی گۆڕانخواز؛ ئەم تیۆرییە لەسەر چوار تایبەتمەندیی ڕێبەرانی گۆڕانخواز جەخت دەکاتەوە کە بریتین لە «کاریزما و کاریگەریی ئایدیالیستی، پاڵنەری ئیلهامبەخش، هاندانی فیکری و ڕەچاوکردنی کەسی».

– ئاوەزی سۆزداری (هوش هیجانی)؛ ئاوەزی سۆزداری ڕۆڵێکی گرنگی لە بڕیاردان، بەڕێوەبردنی گوشارەکان و پەیوەندیی مرۆیی، هەیە. پێکهاتەکانی بریتین لە «خۆئاگایی، خۆکۆنترۆڵکردن، پاڵنەر، هاوسۆزی و لێهاتوویی کۆمەڵایەتی».

تایبەتمەندیی کەسایەتیی د. قاسملوو لەسەر بنەمای مۆدێلی پێنج فاکتەری

– دەرەوەخوازی: د. قاسملوو کەسایەتییەکی کۆمەڵایەتی، وزەبەخش و ڕاشکاوانەی هەبوو. بەشداریکردنی بەردەوامی لە کۆبوونەوە نێودەوڵەتییەکان و پەیوەندی و چاوپێکەوتنی لەگەڵ میدیا و ڕۆژنامە و ڕادیۆکان، بەڵگەی ئەم تایبەتمەندییەیە.

– ڕەزامەندی‌نیشاندان: د. قاسملوو بڕوای قووڵی بە دیالۆگ و ڕێککەوتن هەبوو. تەنانەت لە کاتی ڕووبەڕووبوونەوەی دوژمنیشدا، بەردەوام لەسەر چارەسەری دیپلۆماتیک جەختی دەکردەوە.

– ئەرکناسی: پلاندانانی ورد، دیسیپلینی سیاسی و بەدواداچوونی ئامانجداری د. قاسملوو بۆ داواکارییەکانی گەلی کورد، بەڵگەی ئەم ڕەهەندەی کەسایەتیی ناوبراون

– سەقامگیریی سۆزداری: توانای د. قاسملوو لە کۆنترۆڵکردنی هەستەکان، تەنانەت لە بارودۆخە مەترسیدارەکاندا (وەک دانوستانی نهێنی و هەڕەشەی کوشتن)، جێگەی سەرنجە.

– کراوەیی بەرانبەر بە ئەزموون: د. قاسملوو، بەهۆی ئەوەی لە وڵاتە جیاوازەکاندا ژیابوو و خوێندنی ئەکادیمیی هەبووە، خاوەنی هزرێکی کراوە و شیکەرەوە بوو. بیرۆکەکانی تێکەڵەیەک لە بیرکردنەوەی ڕەسەن (بە سەرنجدان بە کۆمەڵگەی کوردستان) و مۆدێرن (بە سەرنجدان بە کۆمەڵگەی ڕۆژاوایی) بوون.

شێوازی ڕێبەرایەتیی قاسملوو وەک ڕێبەرێکی گۆڕانخواز

– کاریزما: وتاردانی کاریگەر، توانای هاندان و وزەبەخشین بە خەباتکاران و وێنەی ئەرێنیی گشتی لە قاسملوو، کاریزمای بەرزی ئەو دەردەخەن. هەروەها زیندووکردنەوە و هەستانەوەی حیزبی دێموکرات، بەڵگەن بۆ کەسایەتیی کاریزمای د. قاسملوو.

– پاڵنەری ئیلهامبەخش: د. قاسملوو خاوەنی ئایدیالیزمی واقیعی بوو و کۆمەڵگەی کوردستانی بۆ داهاتوویەکی باشتر، ئومێدوار دەکرد. وتار و نووسینەکانی د. قاسملوو لەسەر «سوسیالیزمی دێموکراتیک»، واقعییەتی ئەم ئەم بابەتە دەسەلمێنن.

– هاندانی فیکری: بیرمەند و وتوویژکار بوو. شیکارییە ئابووری- سیاسییەکانی هێشتاش متمانەپێکراون و دەتوانرێت جێبەجێ بکرێت.

– ڕەچاوکردنی کەسی: هاوکار و هاوخەبات و نزیکەکانی، د. قاسملوو بە کەسێکی دڵسۆز و هاوسۆز وەسف دەکەن

ئاوەزی سۆزداریی د. قاسملوو

– خۆئاگایی: د. قاسملوو، تێگەیشتنێکی وردی لە تواناکان، سنووردارێتییەکان و ژینگەی سیاسی و کۆمەڵایەتی هەبوو.

– هاوسۆزی: لە دیالۆگەکانی لەگەڵ نەیارانیشدا، ڕوانگەیەکی مرۆیی هەبووە، نەک تەنها دیدێکی ئایدیۆلۆژی.

– خۆکۆنترۆڵکردن: سەرەڕای هەڕەشە بەردەوامەکان، هاوسەنگیی ڕەفتاری خۆی دەپاراست.

– لێهاتوویی کۆمەڵایەتی: توانایی لە پێکهێنانی هاوپەیمانیی سیاسی و ڕاکێشانی پشتیوانیی نێودەوڵەتی (بەتایبەت دۆستایەتیی نزیکی لەگەڵ فەڕانسە)، لێهاتوویی بەرزی کۆمەڵایەتیی د. قاسملوو نیشان دەدات.

ئەنجام

قاسملوو لە ڕیزبەندی سەرکردەکانی وەک «نێڵسۆن ماندێلا» و «تۆماس ماساریک»دایە (چیکۆسلۆڤاکی) کە بە تێکەڵکردنی «ئەندێشە، میانڕەوی و پراگماتیزم»، چارەسەری ئاشتییانەیان بۆ ململانێ نەتەوەیی و سیاسییەکان پێشنیار کرد.

کەسایەتیی د. عەبدولڕەحمان قاسملوو، دەکرێت بە نموونەیەکی ناوازەی ڕێبەرایەتیی گۆڕانخواز هەژمار بکرێت. ناوبراو بە کەڵکوەرگرتن لە تایبەتمەندییە دەروونناسییە ئەرێنییەکانی وەک «سەقامگیریی سۆزداری، ئاوەزی سۆزداریی بەرز و کراوەیی بەرانبەر بە ئەزموون»، توانی مۆدێلێکی مرۆیی و ئەخلاقی لە دڵی بزووتنەوەیەکی سیاسیدا بخاتەڕوو.

شیکاریی دەروونناسی بۆ کەسایەتیی د. قاسملوو، نەک هەر بۆ باشتر تێگەیشتن لە مێژووی کوردستان یارمەتیدەرە، بەڵکوو بۆ دەروونناسیی ڕێبەرایەتی لە جیهانی هاوچەرخیشدا، جێی لێفێربوونە.